



Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών

Γραφικές Τέχνες - Πολυμέσα

Διπλωματική Εργασία

Εισαγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας
στον γραφιστικό σχεδιασμό
μέσω ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου

Ζωή Αδάμπα

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ. Ελισάβετ Γεωργιάδου

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.



Εισαγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας
στον γραφιστικό σχεδιασμό
μέσω ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου

Ζωή Αδάμπα

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Δρ. Ελισάβετ Γεωργιάδου

Μέλος Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Δρ. Αναστάσιος Πολίτης

Μέλος Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.

Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2026

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσοι συνέβαλαν, με τον τρόπο τους, στην ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη οφείλω στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, Δρ. Ελισάβετ Γεωργιάδου, για την πολύτιμη επιστημονική καθοδήγηση, τη συνεχή υποστήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω θερμά τον συν-επιβλέποντα καθηγητή, Δρ. Αναστάσιο Πολίτη, για την παρακολούθηση της πορείας αυτής της ερευνητικής και συγγραφικής προσπάθειας. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον Γιάννη, η συμβολή του οποίου υπήρξε καθοριστική για τη διεκπεραίωση και την επιτυχή ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον σύζυγό μου για την πίστη του στις δυνατότητές μου και για την ενθάρρυνσή του στην απόφασή μου να ξεκινήσω το παρόν μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη διερεύνηση των δυνατοτήτων εισαγωγής παιδιών προσχολικής ηλικίας στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού μέσω της δημιουργίας ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου. Αφετηρία της έρευνας αποτέλεσε η διαπίστωση ότι, παρά την έντονη παρουσία οπτικών μηνυμάτων στην καθημερινότητα των παιδιών, η οπτική παιδεία και η εξοικείωση με βασικές έννοιες της οπτικής επικοινωνίας δεν αποτελούν συνήθως αντικείμενο συστηματικής εκπαιδευτικής προσέγγισης στην προσχολική ηλικία. Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας μελετήθηκαν οι βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού και της οπτικής επικοινωνίας, καθώς και ζητήματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη παιδιών ηλικίας 3–6 ετών, τη δημιουργικότητα, την οπτική αντίληψη και τις δυνατότητες μάθησης κατά την προσχολική περίοδο. Παράλληλα, εξετάστηκαν εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και υλικά που αφορούν την εικαστική αγωγή και την ανάπτυξη δεξιοτήτων οπτικής παιδείας. Με βάση τα ευρήματα της βιβλιογραφικής έρευνας, σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε ένα εικονογραφημένο εκπαιδευτικό βιβλίο προσαρμοσμένο στα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Το βιβλίο οργανώθηκε σε θεματικές ενότητες που παρουσιάζουν βασικές έννοιες του γραφιστικού σχεδιασμού μέσα από εικόνες, παραδείγματα και δημιουργικές δραστηριότητες, συνδυάζοντας τη μάθηση με το παιχνίδι και τη βιωματική συμμετοχή των παιδιών. Παράλληλα, παρουσιάζεται η διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης του υλικού, η ανάπτυξη της οπτικής ταυτότητας, η δημιουργία της εικονογράφησης και ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων. Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του βιβλίου πραγματοποιήθηκε πιλοτική εφαρμογή σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά ανταποκρίθηκαν θετικά στο περιεχόμενο και στις δραστηριότητες του βιβλίου, παρουσιάζοντας ενεργή συμμετοχή, ενδιαφέρον και δημιουργική έκφραση. Η χρήση εικονογράφησης, βιωματικών δραστηριοτήτων και ανοιχτών μορφών δημιουργίας φάνηκε να διευκολύνει την κατανόηση βασικών εννοιών οπτικής επικοινωνίας και να ενισχύει τη συμμετοχή των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία. Συμπερασματικά, η εργασία αναδεικνύει ότι ο γραφιστικός σχεδιασμός μπορεί να αξιοποιηθεί ως πεδίο δημιουργικής μάθησης στην προσχολική ηλικία μέσω κατάλληλα σχεδιασμένων εκπαιδευτικών εργαλείων. Το εικονογραφημένο βιβλίο που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της έρευνας μπορεί να αποτελέσει μια πρώτη βάση για περαιτέρω ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και μελλοντική έρευνα στον τομέα της οπτικής παιδείας και της δημιουργικής μάθησης.

Λέξεις – Κλειδιά

Προσχολική ηλικία, Γραφιστικός σχεδιασμός, Παιδικό βιβλίο, Οπτική επικοινωνία

Introducing Preschool Children to Graphic Design Through an Illustrated Educational Book

Zoi Adampa

Abstract

The present study focuses on exploring the possibilities of introducing preschool children to the fundamental principles of graphic design through the creation of an illustrated educational book. The research was motivated by the observation that, despite the strong presence of visual messages in children's everyday lives, visual literacy and familiarity with basic concepts of visual communication are not usually approached systematically in preschool education. The theoretical part of the study examines the fundamental principles of graphic design and visual communication, as well as issues related to the development of children aged 3–6 years, creativity, visual perception, and learning capabilities during early childhood. In parallel, educational approaches and materials concerning art education and the development of visual literacy skills were reviewed. Based on the findings of the literature review, an illustrated educational book adapted to the developmental characteristics of preschool children was designed and developed. The book was organized into thematic sections presenting basic concepts of graphic design through images, examples, and creative activities, combining learning with play and experiential participation. Additionally, the study presents the design and implementation process of the educational material, including the development of the visual identity, the illustration design, and the creation of the activities. In order to evaluate the effectiveness of the book, a pilot implementation was conducted with preschool children. The results indicated that children responded positively to the content and activities of the book, demonstrating active participation, interest, and creative expression. The use of illustration, experiential activities, and open-ended forms of creation appeared to facilitate the understanding of basic visual communication concepts and to enhance children's engagement in the learning process. In conclusion, the study highlights that graphic design can function as a field of creative learning in preschool education through appropriately designed educational tools. The illustrated book developed within the framework of this research may serve as an initial basis for the further development of educational material and future research in the field of visual literacy and creative learning.

Keywords

Graphic design, Preschool education, Visual communication, Children's book

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Abstract	6
Περιεχόμενα	7
Κατάλογος Εικόνων / Σχημάτων.....	9
Κατάλογος Πινάκων.....	10
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή	11
1.1 Αναγκαιότητα της έρευνας και ερευνητικό ερώτημα	12
1.2 Σκοπός, Στόχοι και Προσδοκώμενα Αποτελέσματα της Εργασίας	14
1.3 Μεθοδολογία.....	15
1.4 Δομή εργασίας	16
Κεφάλαιο 2. Δημιουργικότητα και οπτική παιδεία στην προσχολική ηλικία ..	19
2.1 Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά στα παιδιά ηλικίας 3-6 ετών.....	19
2.2 Δημιουργικότητα στην προσχολική ηλικία.....	21
2.3 Οπτική παιδεία στην προσχολική ηλικία.....	23
2.4 Σύνοψη Κεφαλαίου	24
Κεφάλαιο 3. Γραφιστικός σχεδιασμός	26
3.1 Ο γραφιστικός σχεδιασμός ως μέσο έκφρασης οπτικής επικοινωνίας.....	26
3.2 Θεμελιώδεις αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού	27
3.3 Υφιστάμενα εκπαιδευτικά εργαλεία και προγράμματα	32
3.4 Σύνοψη Κεφαλαίου	34
Κεφάλαιο 4. Πρακτικό / Δημιουργικό Μέρος.....	35
4.1 Καθορισμός εκπαιδευτικών στόχων του βιβλίου	35
4.2 Δομή και σχεδιαστική φιλοσοφία του βιβλίου.....	36
4.3 Σχεδιασμός και υλοποίηση	42
4.3.1 Εργαλεία σχεδίασης	46
4.5 Σύνοψη Κεφαλαίου	46
Κεφάλαιο 5. Αξιολόγηση	48
5.1 Διαμορφωτική αξιολόγηση.....	48
5.1.1 Αξιολόγηση από ειδικούς (expert review): Διαδικασία	50
5.1.2 Ατομική αξιολόγηση (one-to-one evaluation).....	54
5.2 Αναθεώρηση του Βιβλίου	62
5.3 Τελική/Αθροιστική αξιολόγηση (summative evaluation).....	65

5.3.1 Αποτελέσματα τελικής αξιολόγησης	67
5.4 Σύνοψη κεφαλαίου	71
Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα και προοπτικές.....	73
6.1 Συμπεράσματα και απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα.....	73
6.2 Περιορισμοί της έρευνας και μελλοντικές προεκτάσεις	75
Βιβλιογραφία.....	77
Παράρτημα 1: Ερωτηματολόγιο παιδαγωγικής καταλληλότητας.....	80
Παράρτημα 2: Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης περιεχομένου	82
Παράρτημα 3: Παιδικό ερωτηματολόγιο	83
Παράρτημα 4: Ερωτηματολόγιο παρατήρησης συμπεριφοράς	85
Παράρτημα 5: Ερωτηματολόγιο παρατήρησης συμπεριφοράς	87
Παράρτημα 6: Βιβλίο Μαθαίνω Γραφιστική	90

Κατάλογος Εικόνων / Σχημάτων

Εικόνα 1. Εξώφυλλο από το βιβλίο Mix It Up! του Herve Tullet	38
Εικόνα 2. Σελίδα από το βιβλίο Mix It Up! του Herve Tullet	38
Εικόνα 3. Σελίδα από το βιβλίο Mix It Up! του Herve Tullet	39
Εικόνα 4. Σελίδα από το βιβλίο Mixed: A Colorful Story του Arree Chung	39
Εικόνα 5. Σελίδα από το βιβλίο Circle του Mac Barnett	40
Εικόνα 6, Εικόνα 7. Σελίδες από το βιβλίο Perfect Fit της Naomi Jones	40
Εικόνα 8, Σελίδα από το βιβλίο The Colour Monster της Anna Llenas	41
Εικόνα 9, Σελίδα από το βιβλίο The Colour Monster της Anna Llenas	41

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Αποτελέσματα αξιολόγησης από παιδαγωγούς	53
Πίνακας 2. Αποτελέσματα αξιολόγησης από εικαστικούς/γραφίστες.....	54
Πίνακας 3. Αποτελέσματα ερωτηματολογίου κατανόησης βασικών εννοιών	59
Πίνακας 4. Αποτελέσματα αξιολόγησης συμπεριφοράς	60
Πίνακας 5. Αποτελέσματα αξιολόγησης οπτικής αντίληψης	60
Πίνακας 6. Αποτελέσματα ανάκλησης και αναγνώρισης του βιβλίου	67
Πίνακας 7. Αποτελέσματα επαναληπτικής εμπλοκής και ενδιαφέροντος.....	68
Πίνακας 8. Αποτελέσματα αυτονομίας και κατανόησης.....	69
Πίνακας 9. Σύγκριση αρχικής και τελικής χρήσης	69

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας (3–6 ετών) αναπτύσσονται σε ένα ιδιαίτερα πλούσιο πολυτροπικό περιβάλλον, όπου συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν ποικίλες μορφές αναπαράστασης, όπως κείμενο, εικόνα, ήχος, βίντεο και ψηφιακά διαδραστικά στοιχεία. Παρά τη συνύπαρξη αυτών των μέσων, η εικόνα εξακολουθεί να κατέχει κυρίαρχο ρόλο στην πρώιμη παιδική κατανόηση, καθώς αποτελεί το πιο άμεσο και προσβάσιμο μέσο νοηματοδότησης του κόσμου. Στο πλαίσιο αυτό, στο εικονογραφημένο βιβλίο η αφήγηση δομείται πρωτίστως μέσω της εικόνας, η οποία αποδίδει πρόσωπα, δράσεις και συναισθηματικές καταστάσεις. Το κείμενο λειτουργεί υποστηρικτικά και συμπληρωματικά, ενώ η εικονογράφηση καθοδηγεί την κατανόηση και την ερμηνεία της ιστορίας (Salisbury & Styles, 2012).

Η έντονη παρουσία οπτικών ερεθισμάτων στην καθημερινότητα των παιδιών καθιστά αναγκαία την ανάπτυξη δεξιοτήτων οπτικής παιδείας και οπτικής επικοινωνίας, καθώς η απλή έκθεση σε εικόνες δεν συνεπάγεται αυτομάτως την κατανόηση ή την κριτική τους επεξεργασία. Η οπτική παιδεία ορίζεται ως η ικανότητα κατανόησης, ανάλυσης και παραγωγής νοήματος μέσω εικόνων (Bamford, 2003), ενώ η οπτική επικοινωνία αφορά τη χρήση οπτικών στοιχείων για τη μετάδοση πληροφοριών, ιδεών και συναισθημάτων (Avgerinou & Pettersson, 2011). Στην προσχολική εκπαίδευση, οι δύο αυτές διαστάσεις συνδέονται άμεσα με τη γνωστική και δημιουργική ανάπτυξη των παιδιών, υποστηρίζοντας την πρώιμη κατανόηση συμβολικών συστημάτων και την ανάπτυξη της φαντασίας.

Παράλληλα, η θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης υποστηρίζει ότι τα παιδιά αυτής της ηλικίας κατανοούν τον κόσμο κυρίως μέσα από αισθητηριακή εμπειρία, δράση και οπτικά ερεθίσματα, ενώ η αντίληψη και η αναπαράσταση εννοιών εξελίσσεται σταδιακά μέσω ενεργού αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον (Piaget & Inhelder, 1969). Σε συνδυασμό με την αισθητική οργάνωση της οπτικής μορφής, όπως έχει αναλυθεί από τον Arnheim (1974), η εικόνα λειτουργεί όχι μόνο ως αναπαράσταση αλλά και ως εργαλείο σκέψης και νοηματοδότησης.

Η σύγχρονη έρευνα στην οπτική παιδεία και στην πολυτροπική μάθηση (multimodal learning) υποστηρίζει ότι η κατανόηση των εικόνων δεν αποτελεί αυθόρμητη διαδικασία, αλλά σύνθετη γνωστική ικανότητα που αναπτύσσεται σταδιακά μέσω καθοδηγούμενης εμπειρίας, κοινωνικής αλληλεπίδρασης και παιδαγωγικής

υποστήριξης. Οι δεξιότητες αυτές περιλαμβάνουν την παρατήρηση, την ανάλυση, την ερμηνεία και την κριτική αξιολόγηση οπτικών ερεθισμάτων και ενισχύονται μέσα από δομημένες δραστηριότητες και παιδαγωγικά σχεδιασμένο υλικό (Kress, 2009; Bamford, 2003).

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εργασία αναπτύσσει ένα εικονογραφημένο εκπαιδευτικό βιβλίο για παιδιά ηλικίας 3-6 ετών, με στόχο την εισαγωγή τους στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού και της οπτικής επικοινωνίας. Ο σχεδιασμός του υλικού βασίζεται στις αναπτυξιακές δυνατότητες της ηλικιακής αυτής ομάδας, όπως η φυσική τάση για εξερεύνηση, η οπτική παρατήρηση, η συμβολική σκέψη και η δημιουργική έκφραση (Feldman, 2018), με στόχο την ενίσχυση πρώιμων δεξιοτήτων οπτικής αντίληψης και επικοινωνίας.

Η μαθησιακή διαδικασία στην οποία εντάσσεται το βιβλίο τοποθετείται στο πεδίο της άτυπης μάθησης (informal learning), καθώς η χρήση του πραγματοποιείται εκτός οργανωμένου σχολικού περιβάλλοντος, κυρίως στο οικιακό πλαίσιο και με τη διαμεσολάβηση του ενήλικα (γονέα ή κηδεμόνα). Σύμφωνα με την UNESCO (2012) η άτυπη μάθηση (informal learning) είναι η μάθηση που συμβαίνει στην καθημερινή ζωή, στην οικογένεια, στον χώρο εργασίας, στις κοινότητες και μέσω των ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων των ατόμων.

Στο πρώτο αυτό εισαγωγικό κεφάλαιο παρουσιάζονται η αναγκαιότητα της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, ο σκοπός και οι στόχοι, καθώς και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, η μεθοδολογία και η δομή της εργασίας.

1.1 Αναγκαιότητα της έρευνας και ερευνητικό ερώτημα

Παρά την ύπαρξη εκτεταμένης βιβλιογραφίας που αφορά επιμέρους στοιχεία του γραφιστικού σχεδιασμού, όπως το χρώμα, η μορφή, η τυπογραφία και η εικόνα, παρατηρείται περιορισμένη συστηματική προσέγγιση που να συνδυάζει τα στοιχεία αυτά σε ένα ενιαίο παιδαγωγικό πλαίσιο για την προσχολική ηλικία. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει ένα σαφές ερευνητικό κενό στον σχεδιασμό ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών εργαλείων οπτικής κατανόησης για παιδιά 3–6 ετών.

Η υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία και εκπαιδευτικά προϊόντα απευθύνονται κυρίως σε μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες ή εστιάζουν σε επιμέρους δημιουργικές δραστηριότητες χωρίς συστηματική θεωρητική θεμελίωση των αρχών του γραφιστικού σχεδιασμού. Ενδεικτικά, το βιβλίο του Kidd (2022) *Go: A Kidd's guide to graphic*

design. Workman Publishing εισάγει βασικές αρχές γραφιστικού σχεδιασμού (όπως φόρμα, χρώμα και τυπογραφία), αλλά απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 9 ετών και άνω, ενώ το βιβλίο των Deuchars (2020) *Let's make some great art: Animals*. Laurence King Publishing, επικεντρώνεται σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες για παιδιά από 6 ετών και άνω, χωρίς συστηματική προσέγγιση των αρχών του γραφιστικού σχεδιασμού.

Αντίστοιχα, η θεωρητική βιβλιογραφία στον τομέα του γραφιστικού σχεδιασμού είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη (Lupton & Phillips, 2015; Meggs & Purvis, 2006), ωστόσο δεν συνδέεται επαρκώς με την προσχολική εκπαίδευση. Παράλληλα, η παιδαγωγική και αναπτυξιακή βιβλιογραφία αναδεικνύει τη σημασία της οπτικής εμπειρίας και της δημιουργικής έκφρασης στην πρώιμη παιδική ηλικία (Piaget, 1962; Arnheim, 1974).

Το ερευνητικό κενό εντοπίζεται συνεπώς στη διασύνδεση των αρχών του γραφιστικού σχεδιασμού με την προσχολική παιδαγωγική και στον σχεδιασμό και αξιολόγηση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καλύψει αυτό το κενό μέσω της ανάπτυξης και πιλοτικής αξιολόγησης ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου για παιδιά ηλικίας 3–6 ετών.

Η εργασία εντάσσεται στη λογική της σχεδιαστικής έρευνας (*design-based research*), καθώς συνδυάζει τον σχεδιασμό εκπαιδευτικού υλικού με την εφαρμογή και ανατροφοδότηση σε πραγματικές συνθήκες χρήσης, με στόχο τη συνεχή βελτίωση του τελικού προϊόντος.

Κύριο ερευνητικό ερώτημα: Πώς μπορεί ένα εικονογραφημένο εκπαιδευτικό βιβλίο να εισάγει αποτελεσματικά παιδιά ηλικίας 3–6 ετών στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού και ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την κατανόηση και την αλληλεπίδρασή τους με το περιεχόμενο;

Επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιες παιδαγωγικές και σχεδιαστικές επιλογές συμβάλλουν στην αναπτυξιακή καταλληλότητα του εικονογραφημένου υλικού;
2. Ποιες μορφές δραστηριοτήτων ενισχύουν τη δημιουργικότητα και την οπτική παρατήρηση σε παιδιά προσχολικής ηλικίας;
3. Πώς ανταποκρίνονται τα παιδιά στο εκπαιδευτικό υλικό και ποιες βελτιώσεις προκύπτουν από την αξιολόγηση της πιλοτικής εφαρμογής;

1.2 Σκοπός, Στόχοι και Προσδοκώμενα Αποτελέσματα της Εργασίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι ο σχεδιασμός και η αξιολόγηση ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου, το οποίο στοχεύει στην εισαγωγή παιδιών προσχολικής ηλικίας (3–6 ετών) στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού και της οπτικής επικοινωνίας. Η μελέτη διερευνά τη δυνατότητα ενίσχυσης της οπτικής παιδείας, της δημιουργικής έκφρασης και της κατανόησης βασικών εννοιών οπτικού σχεδιασμού μέσω ενός κατάλληλα δομημένου εκπαιδευτικού μέσου.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, διαμορφώνονται τρεις βασικοί άξονες στόχων:

1. **Ερευνητικός άξονας:** Διερευνάται το θεωρητικό υπόβαθρο της οπτικής επικοινωνίας, των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών και της δημιουργικότητας στην προσχολική ηλικία, με στόχο την καταγραφή των αναγκών και των ικανοτήτων των παιδιών ηλικίας 3–6 ετών σε σχέση με την οπτική αντίληψη και τη μάθηση μέσω εικόνων (Piaget, 1962; Arnheim, 1974). Παράλληλα, εξετάζεται η σχετική βιβλιογραφία και τα υπάρχοντα εκπαιδευτικά εργαλεία που αφορούν τον σχεδιασμό υλικού για μικρές ηλικίες.
2. **Σχεδιαστικός άξονας:** Στο στάδιο της υλοποίησης, οι στόχοι επικεντρώνονται στη δομή και το περιεχόμενο του εικονογραφημένου βιβλίου, με έμφαση στην παιδαγωγική καταλληλότητα, την οπτική οργάνωση και τις δραστηριότητες μάθησης. Το υλικό σχεδιάζεται ώστε να ανταποκρίνεται στις αναπτυξιακές δυνατότητες των παιδιών και να ενισχύει τη δημιουργικότητα και τον πειραματισμό (Piaget, 1962; Arnheim, 1974; Lupton & Phillips, 2015; Wright, 2010)
3. **Άξονας αξιολόγησης:** Οι στόχοι αξιολόγησης επιτυγχάνονται μέσω της πιλοτικής εφαρμογής του βιβλίου σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, με σκοπό τη διερεύνηση της κατανόησης, της συμμετοχής και της δημιουργικής ανταπόκρισης των παιδιών στο υλικό (Cohen, Manion, & Morrison, 2018). Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν (ποιοτικά και ποσοτικά) θα αξιοποιηθούν για τη βελτίωση και αναθεώρηση του εκπαιδευτικού εργαλείου

Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα περιλαμβάνουν την ανάπτυξη ενός παιδαγωγικά τεκμηριωμένου εικονογραφημένου βιβλίου, την ενίσχυση πρώιμων δεξιοτήτων οπτικής επικοινωνίας και την παραγωγή δεδομένων που θα συμβάλουν στη βελτίωση και αξιολόγηση του υλικού. Παράλληλα, η εργασία αναμένεται να συμβάλει στη θεωρητική συζήτηση για τη σύνδεση γραφιστικού σχεδιασμού και προσχολικής εκπαίδευσης.

1.3 Μεθοδολογία

Η παρούσα εργασία βασίζεται σε συνδυαστική ερευνητική προσέγγιση, η οποία περιλαμβάνει βιβλιογραφική ανασκόπηση, σχεδιασμό και ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού, καθώς και διαμορφωτική και αθροιστική αξιολόγηση της τελικής εφαρμογής του. Η μεθοδολογία εντάσσεται στο πλαίσιο της σχεδιαστικής έρευνας (design-based research), καθώς συνδυάζει τη θεωρητική τεκμηρίωση με τον επαναληπτικό σχεδιασμό και τη βελτίωση του εκπαιδευτικού προϊόντος μέσα από την αξιολόγηση στην πράξη (Ισαρη & Πούρκος, 2015). Η ερευνητική διαδικασία οργανώνεται σε τέσσερις διακριτές φάσεις:

Φάση 1 – Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Πραγματοποιείται συστηματική ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας που αφορά τον γραφιστικό σχεδιασμό, την οπτική παιδεία και τη δημιουργικότητα στην προσχολική ηλικία, καθώς και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά παιδιών ηλικίας 3–6 ετών. Το θεωρητικό πλαίσιο που προκύπτει αξιοποιείται για τον καθορισμό των παιδαγωγικών και σχεδιαστικών αρχών που διέπουν την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού υλικού.

Φάση 2 – Σχεδιασμός και ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού

Ακολουθεί ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη του εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου. Η διαδικασία περιλαμβάνει τον καθορισμό εκπαιδευτικών στόχων, τη διαμόρφωση της σχεδιαστικής φιλοσοφίας και της οπτικής ταυτότητας, καθώς και την υλοποίηση του υλικού με τη χρήση εργαλείων γραφιστικού σχεδιασμού. Ο σχεδιασμός βασίζεται στις αρχές που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και προσαρμόζεται στις γνωστικές και αναπτυξιακές ανάγκες παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Φάση 3 – Διαμορφωτική και αθροιστική αξιολόγηση

Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού πραγματοποιείται σε δύο διακριτά επίπεδα. Αρχικά εφαρμόζεται διαμορφωτική αξιολόγηση, η οποία περιλαμβάνει αξιολόγηση από ειδικούς και ατομική αξιολόγηση, με στόχο τον εντοπισμό αδυναμιών και τη βελτίωση του υλικού πριν την τελική του μορφή. Στη συνέχεια πραγματοποιείται αθροιστική αξιολόγηση, η οποία εξετάζει τη συνολική παιδαγωγική αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού υλικού μετά την ολοκλήρωσή του.

Φάση 4 – Αναθεώρηση και βελτιστοποίηση

Με βάση τα δεδομένα που προκύπτουν από τη διαδικασία αξιολόγησης, πραγματοποιείται αναθεώρηση και βελτιστοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού. Η ανάλυση των ευρημάτων οδηγεί σε συμπεράσματα σχετικά με την κατανόηση οπτικών εννοιών από τα παιδιά, τη χρηστικότητα και την παιδαγωγική αποτελεσματικότητα του υλικού, ενώ παράλληλα διαμορφώνονται προτάσεις για μελλοντική βελτίωση και περαιτέρω ανάπτυξη.

1.4 Δομή εργασίας

Η παρούσα εργασία οργανώνεται σε πέντε κεφάλαια πέραν του εισαγωγικού και η δομή της ακολουθεί τα στάδια της μεθοδολογίας που έχουν ήδη περιγραφεί.

Το δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει βασικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με την προσχολική εκπαίδευση, δίνοντας έμφαση στις θεωρητικές και αναπτυξιακές διαστάσεις της μάθησης. Αρχικά, παρουσιάζονται τα βασικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών προσχολικής ηλικίας, τα οποία αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τον σχεδιασμό κατάλληλου και αποτελεσματικού εκπαιδευτικού υλικού. Η κατανόηση των γνωστικών, αντιληπτικών και συναισθηματικών ιδιαιτεροτήτων των παιδιών προσχολικής ηλικίας συμβάλλει στη δημιουργία μαθησιακών εμπειριών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις δυνατότητές τους. Στη συνέχεια, το κεφάλαιο εστιάζει στη διερεύνηση της δημιουργικότητας ως βασικής διάστασης της μάθησης στην προσχολική ηλικία, αναδεικνύοντας τον ρόλο της στην έκφραση, τη φαντασία και την ανάπτυξη της σκέψης. Παράλληλα, εξετάζεται η έννοια της οπτικής παιδείας, η οποία συνδέεται με την ικανότητα κατανόησης, ερμηνείας και παραγωγής οπτικών μηνυμάτων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σημασία της καλλιέργειας της οπτικής αντίληψης και της δημιουργικής έκφρασης, καθώς αυτές αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της ενεργητικής μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση.

Το τρίτο εξετάζει τον γραφιστικό σχεδιασμό ως βασικό μέσο οπτικής επικοινωνίας, αναδεικνύοντας τον ρόλο του στη δημιουργία και οργάνωση μηνυμάτων με στόχο τη σαφή και αποτελεσματική μετάδοση πληροφοριών. Παράλληλα, προσεγγίζεται όχι μόνο ως αισθητική πρακτική, αλλά και ως εργαλείο επικοινωνίας και κατανόησης που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ο θεατής αντιλαμβάνεται, επεξεργάζεται και ερμηνεύει την πληροφορία. Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζονται τα δομικά στοιχεία της

οπτικής επικοινωνίας, όπως το σημείο, η γραμμή, το σχήμα και το χρώμα, οι θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την οργάνωση των στοιχείων, όπως η ισορροπία, η αντίθεση, η ιεραρχία, η επανάληψη κ.ά., οι οποίες συμβάλλουν στη δομή και τη λειτουργικότητα της σύνθεσης, καθώς οι τρόποι με τους οποίους συνεργάζονται για τη δημιουργία νοήματος. Μέσα από την προσέγγιση αυτή αναδεικνύεται ο ρόλος του γραφιστικού σχεδιασμού ως υποστηρικτικού εργαλείου στη μαθησιακή διαδικασία, ιδιαίτερα στην προσχολική ηλικία, όπου η οπτική αντίληψη κατέχει κυρίαρχη θέση. Τέλος, γίνεται αναφορά σε υφιστάμενο εκπαιδευτικό υλικό και πρακτικές που σχετίζονται με την καλλιέργεια της οπτικής αντίληψης και της δημιουργικής έκφρασης σε παιδιά ηλικίας 3–6 ετών. Μέσα από την επισκόπηση αυτή αναδεικνύεται το παιδαγωγικό και σχεδιαστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η παρούσα ερευνητική και δημιουργική πρόταση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το πρακτικό και δημιουργικό μέρος της εργασίας, το οποίο αφορά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του εικονογραφημένου βιβλίου για παιδιά ηλικίας 3–6 ετών, με θεματική την εισαγωγή στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού. Εστιάζει στη συνολική διαδικασία ανάπτυξης του έργου, από τη σύλληψη της αρχικής ιδέας και τη διαμόρφωση της οπτικής ταυτότητας έως την παραγωγή της εικονογράφησης, τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και την τελική σελιδοποίηση.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η διαδικασία αξιολόγησης του εκπαιδευτικού εικονογραφημένου βιβλίου, το οποίο έχει σχεδιαστεί για χρήση στο σπίτι και εντάσσεται σε μη τυπικό μαθησιακό περιβάλλον. Η αξιολόγηση οργάνωθηκε με βάση τον διαχωρισμό του Scriven (1967) μεταξύ διαμορφωτικής (formative) και τελικής/αθροιστικής (summative) αξιολόγησης, καθώς και τις αρχές του Tessmer (1993) για τον σχεδιασμό και τη βελτίωση εκπαιδευτικού υλικού μέσω της διαμορφωτικής αξιολόγησης. Οι δύο μορφές αξιολόγησης λειτουργούν συμπληρωματικά και διαφοροποιούνται κυρίως ως προς τον χρόνο εφαρμογής και τον σκοπό αξιοποίησης των αποτελεσμάτων. Στην παρούσα εργασία, η διαμορφωτική αξιολόγηση εφαρμόστηκε κατά τη φάση ανάπτυξης του βιβλίου, με στόχο τον εντοπισμό και τη διόρθωση αδυναμιών στη δομή, στο περιεχόμενο και στον γραφιστικό σχεδιασμό, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες απαιτήσεις της οικιακής χρήσης από παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αντίστοιχα, η τελική/αθροιστική αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε μετά την ολοκλήρωση των βελτιώσεων, με σκοπό την αποτίμηση

της συνολικής εμπειρίας χρήσης, της κατανόησης και του βαθμού εμπλοκής των παιδιών στο συγκεκριμένο μη τυπικό μαθησιακό πλαίσιο.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας, με έμφαση στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που τέθηκαν κατά την έναρξη της μελέτης και στην αποτίμηση της αποτελεσματικότητας του εικονογραφημένου βιβλίου ως εκπαιδευτικού εργαλείου για την εισαγωγή παιδιών προσχολικής ηλικίας στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού και της οπτικής επικοινωνίας. Παράλληλα, παρουσιάζονται οι περιορισμοί της έρευνας και διατυπώνονται προτάσεις για μελλοντική εξέλιξη και περαιτέρω διερεύνηση του αντικειμένου.

Κεφάλαιο 2. Δημιουργικότητα και οπτική παιδεία στην προσχολική ηλικία

Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει βασικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με την προσχολική εκπαίδευση, δίνοντας έμφαση στις θεωρητικές και αναπτυξιακές διαστάσεις της μάθησης. Αρχικά, παρουσιάζονται τα βασικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών προσχολικής ηλικίας, τα οποία αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τον σχεδιασμό κατάλληλου και αποτελεσματικού εκπαιδευτικού υλικού. Η κατανόηση των γνωστικών, αντιληπτικών και συναισθηματικών ιδιοτήτων των παιδιών προσχολικής ηλικίας συμβάλλει στη δημιουργία μαθησιακών εμπειριών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις δυνατότητές τους. Στη συνέχεια, το κεφάλαιο εστιάζει στη διερεύνηση της δημιουργικότητας ως βασικής διάστασης της μάθησης στην προσχολική ηλικία, αναδεικνύοντας τον ρόλο της στην έκφραση, τη φαντασία και την ανάπτυξη της σκέψης. Παράλληλα, εξετάζεται η έννοια της οπτικής παιδείας, η οποία συνδέεται με την ικανότητα κατανόησης, ερμηνείας και παραγωγής οπτικών μηνυμάτων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σημασία της καλλιέργειας της οπτικής αντίληψης και της δημιουργικής έκφρασης, καθώς αυτές αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της ενεργητικής μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση.

2.1 Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά στα παιδιά ηλικίας 3-6 ετών

Η προσχολική ηλικία αποτελεί περίοδο έντονης ανάπτυξης σε γνωστικό, γλωσσικό, κοινωνικό-συναισθηματικό και κινητικό επίπεδο. Τα παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών αποκτούν νέες δεξιότητες αντίληψης, σκέψης και επικοινωνίας, οι οποίες επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν και αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους.

Σύμφωνα με τη θεωρία γνωστικής ανάπτυξης του Jean Piaget, αυτή η περίοδος αντιστοιχεί στο προ-λογικό στάδιο. Η σκέψη τους χαρακτηρίζεται από έντονη συμβολική λειτουργία· τα παιδιά χρησιμοποιούν σύμβολα, εικόνες, λέξεις και χειρονομίες για να αναπαραστήσουν την πραγματικότητα και να εκφράσουν τις εμπειρίες τους, αλλά η λογική τους οργάνωση δεν είναι ακόμη πλήρης (Piaget, 1962; Piaget & Inhelder, 1969).

Η νηπιακή ηλικία αποτελεί μεταβατικό στάδιο ανάμεσα στη βρεφική ηλικία, όπου η σκέψη βασίζεται κυρίως στη δράση, και στην παιδική ηλικία, όπου οι νοητικές

διαδικασίες γίνονται πιο εξωτερικευμένες και οργανωμένες. Η επεξεργασία πληροφοριών και ο τρόπος σκέψης των παιδιών αυτής της ηλικίας αποτελούν βασικό άξονα για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικού υλικού και δραστηριοτήτων. Τα κύρια αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών προσχολικής ηλικίας είναι η ανάπτυξη της σκέψης, η γλωσσική ανάπτυξη, η κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη, η ανάπτυξη της οπτικής αντίληψης και η ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Ειδικότερα:

Ανάπτυξη της σκέψης: Σύμφωνα με το πλαίσιο της NAEYC (1996) *Developmentally Appropriate Practice, Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8*, το οποίο βασίζεται σε θεωρητικές προσεγγίσεις της αναπτυξιακής και εκπαιδευτικής ψυχολογίας, όπως αυτές των Piaget, Vygotsky και Erikson, η προσχολική ηλικία χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλλαγές στη γνωστική ανάπτυξη. Σε αυτό το πλαίσιο, τα παιδιά αναπτύσσουν τη συμβολική σκέψη, δηλαδή την ικανότητα χρήσης λέξεων, εικόνων και συμβόλων για την αναπαράσταση της πραγματικότητας, ενώ παράλληλα εμφανίζουν εγωκεντρική αντίληψη, με δυσκολία στην υιοθέτηση διαφορετικών οπτικών γωνιών. Επιπλέον, η σκέψη τους βρίσκεται σε στάδιο σταδιακής εξέλιξης, καθώς αναπτύσσονται πρώιμες μορφές συλλογισμού, καθώς και δεξιότητες κατηγοριοποίησης και ταξινόμησης, οι οποίες βασίζονται κυρίως σε αντιληπτικά χαρακτηριστικά. Το NAEYC (1996) υπογραμμίζει ότι η μάθηση σε αυτή την ηλικία ενισχύεται μέσα από ενεργή συμμετοχή, παιχνίδι, εμπειρική μάθηση και κοινωνική αλληλεπίδραση, σύμφωνα με τις βασικές αρχές των παραπάνω θεωρητικών. Παράλληλα, σύμφωνα με τον Siegler (1996) και το μοντέλο των επικαλυπτόμενων κυματομορφών, η γνωστική ανάπτυξη των παιδιών αποτελεί μια σταδιακή και μη γραμμική διαδικασία, κατά την οποία τα παιδιά χρησιμοποιούν πολλαπλές στρατηγικές ταυτόχρονα και, μέσω της εμπειρίας, σταδιακά υιοθετούν πιο αποτελεσματικές στρατηγικές επεξεργασίας πληροφοριών, γεγονός που συμβάλλει στη βελτίωση της μνήμης και του ελέγχου της προσοχής.

Η γλωσσική ανάπτυξη: Κατά την προσχολική ηλικία, και ειδικότερα μεταξύ 3 και 6 ετών, η γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών χαρακτηρίζεται από ταχεία και ουσιαστική πρόοδο. Ειδικότερα, παρατηρείται σημαντικός εμπλουτισμός του λεξιλογίου, καθώς και κατάκτηση πιο σύνθετων γραμματικών και συντακτικών δομών, γεγονός που επιτρέπει την παραγωγή ολοκληρωμένων και συνεκτικών προτάσεων. Παράλληλα, ενισχύεται η αφηγηματική ικανότητα, καθώς τα παιδιά είναι σε θέση να οργανώνουν

και να αποδίδουν γεγονότα και εμπειρίες με χρονική αλληλουχία και νοηματική συνοχή. Η εξέλιξη της γλώσσας συνδέεται άμεσα με τη συνολική γνωστική ανάπτυξη και επηρεάζεται καθοριστικά από την αλληλεπίδραση του παιδιού με το κοινωνικό και γλωσσικό του περιβάλλον (Feldman, 2018).

Η κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη: Σύμφωνα με το πλαίσιο της NAEYC (1996), η κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας συνδέεται με τη σταδιακή ανάπτυξη της αυτορρύθμισης, της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και της δημιουργίας σχέσεων με ενήλικες και συνομηλίκους. Η μάθηση και η ανάπτυξη σε αυτό το στάδιο επηρεάζονται σημαντικά από το υποστηρικτικό περιβάλλον και τις σχέσεις που αναπτύσσονται, οι οποίες συμβάλλουν στη συνολική συναισθηματική και κοινωνική εξέλιξη του παιδιού, μέσα από την εμπειρία, την αλληλεπίδραση και την ενεργή συμμετοχή.

Ανάπτυξη της οπτικής αντίληψης: Κατά την προσχολική ηλικία, η οπτική αντίληψη εξελίσσεται σημαντικά. Τα παιδιά αναγνωρίζουν βασικά χρώματα και σχήματα και μπορούν να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές με σχετική ευκολία, καθώς βελτιώνεται η ικανότητά τους για οπτική διάκριση και κατηγοριοποίηση (Berk, 2018; Arnheim, 1974). Κατανοούν απλές χωρικές σχέσεις, όπως πάνω–κάτω και μέσα–έξω, ενώ εξακολουθούν να δυσκολεύονται στην αντίληψη πιο σύνθετων σχέσεων, όπως η προοπτική και η έννοια του όγκου (Piaget & Inhelder, 1969). Ως αποτέλεσμα, αντιλαμβάνονται πιο εύκολα έντονες αντιθέσεις και καθαρές μορφές, ενώ οι εικόνες με ασαφή όρια ή πολύπλοκες δομές τους προκαλούν μεγαλύτερη δυσκολία (Bamford, 2003).

Η ανάπτυξη της δημιουργικότητας: Η δημιουργικότητα στην προσχολική ηλικία εκδηλώνεται κυρίως μέσα από το παιχνίδι, τη ζωγραφική και τις ελεύθερες κατασκευαστικές δραστηριότητες, οι οποίες αποτελούν βασικά μέσα έκφρασης και μάθησης για τα παιδιά. Οι εικαστικές δραστηριότητες ενισχύουν τη φαντασία, την εξερεύνηση και την επικοινωνία ιδεών και συναισθημάτων, ενώ το παιχνίδι αποτελεί τον κυριότερο μηχανισμό μέσω του οποίου τα παιδιά μαθαίνουν και αναπτύσσονται γνωστικά και κοινωνικά (OECD, 2022; OECD, 2025).

2.2 Δημιουργικότητα στην προσχολική ηλικία

Η δημιουργικότητα αποτελεί σημαντικό παράγοντα της γνωστικής και συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών κατά την παιδική ηλικία, καθώς συνδέεται

με τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά κατανοούν, οργανώνουν και αποδίδουν νόημα στις εμπειρίες τους. Μέσα από τη φαντασία, το παιχνίδι και την εικαστική έκφραση, τα παιδιά επεξεργάζονται τις εμπειρίες τους και τις μετασχηματίζουν σε συμβολικές μορφές, συμβάλλοντας έτσι στη σταδιακή οικοδόμηση της γνώσης και της προσωπικής τους ταυτότητας. Στην προσχολική ηλικία, η σκέψη των παιδιών χαρακτηρίζεται από έντονη συμβολική λειτουργία και προλογικά γνωστικά χαρακτηριστικά, κατά τα οποία η αναπαράσταση της πραγματικότητας πραγματοποιείται κυρίως μέσω παιχνιδιού, εικόνων και γλωσσικών συμβόλων (Piaget & Inhelder, 1969).

Παράλληλα, σύγχρονες έρευνες στην προσχολική εκπαίδευση υπογραμμίζουν ότι η δημιουργική έκφραση, ιδιαίτερα μέσω του ελεύθερου παιχνιδιού και των εικαστικών δραστηριοτήτων, αποτελεί θεμελιώδη μηχανισμό μάθησης και ανάπτυξης. Οι δραστηριότητες αυτές ενισχύουν όχι μόνο την έκφραση συναισθημάτων και ιδεών, αλλά και γνωστικές δεξιότητες όπως η επίλυση προβλημάτων, η ευελιξία σκέψης και η συμβολική αναπαράσταση. Ειδικότερα, η τέχνη στην προσχολική ηλικία λειτουργεί ως μέσο σκέψης και επικοινωνίας, επιτρέποντας στα παιδιά να οργανώνουν και να επεξεργάζονται τις εμπειρίες τους με δημιουργικό τρόπο (OECD, 2022; OECD, 2025; Wright, 2010). Συνεπώς, η δημιουργικότητα δεν αποτελεί απλώς μορφή έκφρασης, αλλά έναν βασικό μηχανισμό μάθησης που συνδέει τη γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Το παιδικό σχέδιο δεν αποτελεί απλή μίμηση της ορατής πραγματικότητας, αλλά μια μορφή συμβολικής έκφρασης μέσω της οποίας τα παιδιά αποδίδουν νόημα στις εμπειρίες τους και οργανώνουν τη σκέψη τους. Μέσα από τη δημιουργική εικαστική δραστηριότητα, τα παιδιά πειραματίζονται με μορφές και αναπαραστάσεις, αναπτύσσοντας την ικανότητα έκφρασης ιδεών και εμπειριών (Matthews, 1999). Η δημιουργική δράση ενισχύεται όταν το παιδί εμπλέκεται σε δραστηριότητες που προκαλούν ενδιαφέρον και συγκέντρωση, όπως το ελεύθερο παιχνίδι, η ζωγραφική και η αφήγηση ιστοριών, ιδιαίτερα όταν το περιβάλλον παρέχει ευκαιρίες για πειραματισμό, ελευθερία επιλογών και υποστηρικτική καθοδήγηση. Η υπερβολική έμφαση στο τελικό αποτέλεσμα ενδέχεται να περιορίσει την αυθόρμητη έκφραση και τη δημιουργική εμπλοκή των παιδιών (Wright, 2010).

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, η δημιουργικότητα προσεγγίζεται ως κεντρικός άξονας σχεδιασμού του βιβλίου, με στόχο όχι την παραγωγή ορθών ή αισθητικά άρτιων αποτελεσμάτων, αλλά την ενίσχυση της φαντασίας, του πειραματισμού και της

προσωπικής έκφρασης· μέσα από τη γνωριμία με βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού, όπως χρώμα, σχήμα και σύνθεση, τα παιδιά καλούνται να δημιουργήσουν, να παρατηρήσουν και να αποδώσουν διαφορετικά νοήματα στα οπτικά στοιχεία, καλλιεργώντας πρώιμες δεξιότητες οπτικής παιδείας και δημιουργικής σκέψης.

Ο γραφιστικός σχεδιασμός προσφέρει ένα πλαίσιο με σαφείς αρχές σύνθεσης, μέσα στο οποίο η φαντασία των παιδιών μπορεί να αναπτυχθεί με δομημένο τρόπο. Η ενασχόληση με οπτικά στοιχεία ενισχύει την οπτική παιδεία, την ικανότητα παρατήρησης και ταυτόχρονα παρέχει εργαλεία για δημιουργική σκέψη, πειραματισμό και προσωπική έκφραση. Με άλλα λόγια, η γνώση των βασικών αρχών του γραφιστικού σχεδιασμού λειτουργεί ως μέσο υποστήριξης της δημιουργικότητας, ενώ η ίδια η δημιουργική δράση καθιστά πιο κατανοητές και βιωματικές τις έννοιες του σχεδιασμού (Lupton & Phillips, 2015; Arnheim, 1974; Piaget & Inhelder, 1969).

Συνολικά, η ανάπτυξη της δημιουργικότητας μέσα από το παιχνίδι, τη ζωγραφική και την επεξεργασία οπτικών στοιχείων, λειτουργεί ταυτόχρονα ως μέσο καλλιέργειας της οπτικής παιδείας, καθώς τα παιδιά μαθαίνουν να παρατηρούν, να ερμηνεύουν και να δημιουργούν οπτικά μηνύματα.

2.3 Οπτική παιδεία στην προσχολική ηλικία

Η οπτική παιδεία στην προσχολική ηλικία αφορά την ικανότητα των παιδιών να παρατηρούν, να ερμηνεύουν, να αναλύουν και να παράγουν οπτικά μηνύματα, δεξιότητες που αποκτούν ιδιαίτερη σημασία σε ένα σύγχρονο περιβάλλον πλούσιο σε εικόνες, σύμβολα και οπτικά ερεθίσματα. Η καλλιέργεια αυτών των δεξιοτήτων από νωρίς συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και στην ουσιαστική κατανόηση της οπτικής επικοινωνίας, καθώς η οπτική παιδεία δεν περιορίζεται στην αναγνώριση σχημάτων και χρωμάτων, αλλά επεκτείνεται στην κατανόηση συμβόλων, στη διάκριση οπτικών σχέσεων, στη χωρική οργάνωση και στη δημιουργία νοήματος μέσω εικόνων. Δεν αρκεί τα παιδιά να αποκωδικοποιούν απλώς τις εικόνες, αλλά χρειάζεται να μπορούν να εκφράζονται μέσα από αυτές, θέτοντας τις βάσεις για τη μετέπειτα κριτική αξιολόγηση των οπτικών μηνυμάτων (Bamford, 2003).

Όπως τόνισε ο John Debes (1969), η οπτική παιδεία περιλαμβάνει ένα σύνολο δεξιοτήτων που επιτρέπουν στο άτομο να κατανοεί και να δημιουργεί οπτικά μηνύματα με αποτελεσματικότητα, και στην προσχολική ηλικία οι δεξιότητες αυτές

καλλιεργούνται μέσα από δραστηριότητες παρατήρησης, σύγκρισης, σύνθεσης και εικαστικής δημιουργίας.

Η ανάπτυξη της οπτικής αντίληψης, η οποία αποτελεί το γνωστικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο αναπτύσσεται η οπτική παιδεία, συνδέεται στενά με τη συμβολική σκέψη, η οποία αναπτύσσεται ραγδαία στο προ-λογικό στάδιο (Piaget & Inhelder, 1969), καθώς τα παιδιά 3–6 ετών χρησιμοποιούν εικόνες, σχήματα και χρώματα για να αναπαραστήσουν εμπειρίες και έννοιες, γεγονός που καθιστά την εικαστική δραστηριότητα βασικό μέσο κατάκτησης της γνώσης.

Όπως επισημαίνει ο John Matthews (1999), μέσα από το σχέδιο τα παιδιά οργανώνουν την οπτική τους εμπειρία, ενώ η καλλιέργεια της οπτικής παιδείας στην προσχολική εκπαίδευση οφείλει να στηρίζεται σε δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την ενεργητική παρατήρηση, τον πειραματισμό με μορφές και υλικά και την ελεύθερη εικαστική έκφραση (Bamford, 2003).

Η θεωρητική κατανόηση της οπτικής παιδείας βρίσκει εφαρμογή σε ποικίλα εκπαιδευτικά εργαλεία και προγράμματα, τα οποία αξιοποιούν τις αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού για την ενίσχυση της δημιουργικότητας και της οπτικής αντίληψης των παιδιών. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, η οπτική παιδεία προσεγγίζεται ως κεντρικός στόχος του σχεδιασμού του βιβλίου. Μέσα από την εισαγωγή βασικών αρχών του γραφιστικού σχεδιασμού, επιδιώκεται η ανάπτυξη πρώιμων δεξιοτήτων οπτικής κατανόησης και δημιουργικότητας, προσαρμοσμένων στα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών 3–6 ετών.

2.4 Σύνοψη Κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάστηκαν τα βασικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών προσχολικής ηλικίας, τα οποία αποτελούν θεμελιώδη βάση για τον παιδαγωγικό και σχεδιαστικό προσανατολισμό του βιβλίου. Με κύριο στόχο τη μετάδοση γνώσεων με παιδαγωγικά κατάλληλο τρόπο, αναλύονται τα δεδομένα που θα αξιοποιηθούν για τον ορθό σχεδιασμό του περιεχομένου και των δραστηριοτήτων. Παράλληλα, επιδιώκεται η δημιουργία όχι μόνο ενός βιβλίου, αλλά και ενός δυναμικού εργαλείου μάθησης που ενθαρρύνει τη διερεύνηση, την ανακάλυψη και τη βιωματική προσέγγιση της γνώσης. Στο πλαίσιο αυτό, η σύνδεση των δεδομένων με τον γραφιστικό και οπτικό σχεδιασμό, στο επόμενο κεφάλαιο, αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς οι αρχές του, μπορούν να αξιοποιηθούν παιδαγωγικά για τη δημιουργία κατάλληλων μαθησιακών ερεθισμάτων.

Μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες, τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρατηρούν, να πειραματίζονται και να εκφράζονται δημιουργικά, αναπτύσσοντας σταδιακά δεξιότητες οπτικής αντίληψης και επικοινωνίας. Στο επόμενο κεφάλαιο, η προσέγγιση αυτή αναπτύσσεται περαιτέρω μέσα από την ανάλυση του γραφιστικού σχεδιασμού ως μέσου οπτικής επικοινωνίας, ενώ παράλληλα αναδεικνύεται η σύνδεσή του με τη δημιουργικότητα στην εκπαίδευση. Όπως προκύπτει από τα δεδομένα του παρόντος κεφαλαίου, η σύνδεση αυτή διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο τόσο στην ευκολία κατανόησης όσο και στην αφομοίωση των πληροφοριών, λόγω του βιωματικού χαρακτήρα των δραστηριοτήτων.

Κεφάλαιο 3. Γραφιστικός σχεδιασμός

Το κεφάλαιο εξετάζει τον γραφιστικό σχεδιασμό ως βασικό μέσο οπτικής επικοινωνίας, αναδεικνύοντας τον ρόλο του στη δημιουργία και οργάνωση μηνυμάτων με στόχο τη σαφή και αποτελεσματική μετάδοση πληροφοριών. Παράλληλα, προσεγγίζεται όχι μόνο ως αισθητική πρακτική, αλλά και ως εργαλείο επικοινωνίας και κατανόησης που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ο θεατής αντιλαμβάνεται, επεξεργάζεται και ερμηνεύει την πληροφορία. Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζονται τα δομικά στοιχεία της οπτικής επικοινωνίας, όπως το σημείο, η γραμμή, το σχήμα και το χρώμα, οι θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την οργάνωση των στοιχείων, όπως η ισορροπία, η αντίθεση, η ιεραρχία, η επανάληψη κ.ά., οι οποίες συμβάλλουν στη δομή και τη λειτουργικότητα της σύνθεσης, καθώς οι τρόποι με τους οποίους συνεργάζονται για τη δημιουργία νοήματος. Μέσα από την προσέγγιση αυτή αναδεικνύεται ο ρόλος του γραφιστικού σχεδιασμού ως υποστηρικτικού εργαλείου στη μαθησιακή διαδικασία, ιδιαίτερα στην προσχολική ηλικία, όπου η οπτική αντίληψη κατέχει κυρίαρχη θέση. Τέλος, γίνεται αναφορά σε υφιστάμενο εκπαιδευτικό υλικό και πρακτικές που σχετίζονται με την καλλιέργεια της οπτικής αντίληψης και της δημιουργικής έκφρασης σε παιδιά ηλικίας 3–6 ετών. Μέσα από την επισκόπηση αυτή αναδεικνύεται το παιδαγωγικό και σχεδιαστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η παρούσα ερευνητική και δημιουργική πρόταση.

3.1 Ο γραφιστικός σχεδιασμός ως μέσο έκφρασης οπτικής επικοινωνίας

Η οπτική επικοινωνία βασίζεται στη χρήση σημείων και συμβόλων για τη μετάδοση νοημάτων. Σύμφωνα με τον Roland Barthes (1977), η εικόνα δεν είναι ουδέτερη, αλλά δύναται να φέρει πολιτισμικούς και ιδεολογικούς κώδικες που επηρεάζουν την ερμηνεία της. Παράλληλα, ο Umberto Eco (1976) υποστήριξε ότι τα οπτικά μηνύματα λειτουργούν μέσα σε συγκεκριμένα πολιτισμικά πλαίσια, όπου ο δέκτης συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία παραγωγής νοήματος.

Ο γραφιστικός σχεδιασμός αποτελεί μέσο οπτικής επικοινωνίας, το οποίο οργανώνει και μεταδίδει πληροφορίες μέσω εικόνων, συμβόλων, χρωμάτων και τυπογραφίας. Δεν περιορίζεται στην αισθητική διαμόρφωση, αλλά αξιοποιεί οπτικούς κώδικες για την επικοινωνία ιδεών, πληροφοριών και συναισθημάτων (Meggs & Purvis, 2006),

βασισζόμενος σε αρχές σύνθεσης που διασφαλίζουν τη σαφήνεια και τη λειτουργικότητα του μηνύματος.

Η ανάπτυξη του γραφιστικού σχεδιασμού ως διακριτού πεδίου εφαρμογής και μελέτης συνδέεται με τη Βιομηχανική Επανάσταση και την ανάγκη για μαζική οπτική επικοινωνία. Η σχολή του Bauhaus (1919–1933) διαμόρφωσε τις βάσεις του σύγχρονου σχεδιασμού, προωθώντας τη σύνδεση τέχνης και λειτουργικότητας και βιομηχανικής παραγωγής. Εκπρόσωποι της σχολής, όπως ο Herbert Bayer, συνέβαλαν καθοριστικά στην εξέλιξή του (Droste, 2006).

Παράλληλα, θεωρητικοί όπως ο Marshall McLuhan (1964) τόνισαν ότι «το μέσο είναι το μήνυμα», επισημαίνοντας τη σημασία της μορφής στην επικοινωνιακή διαδικασία. Στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας της εικόνας, ο γραφιστικός σχεδιασμός διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της οπτικής κουλτούρας, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τον κόσμο γύρω τους.

Η καλλιέργεια δεξιοτήτων οπτικής παιδείας είναι επομένως σημαντική ήδη από την προσχολική ηλικία, ώστε τα παιδιά να αποκτήσουν ικανότητες κατανόησης και δημιουργίας οπτικών μηνυμάτων. Για τον λόγο αυτό, ο γραφιστικός σχεδιασμός δεν αντιμετωπίζεται απλώς ως τεχνική δεξιότητα, αλλά ως γνωστική και επικοινωνιακή διαδικασία που συνδέεται με τη μάθηση, τη δημιουργικότητα και την πολιτισμική έκφραση (Bamford, 2003).

3.2 Θεμελιώδεις αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού

Ο γραφιστικός σχεδιασμός βασίζεται σε συγκεκριμένες αρχές οργάνωσης των οπτικών στοιχείων, οι οποίες συμβάλλουν στη σαφήνεια, στην κατανόηση και στην αποτελεσματική μετάδοση του μηνύματος.

Όπως εξετάστηκε στο κεφάλαιο 2, τα παιδιά κατά την προσχολική ηλικία (3–6 ετών) αναπτύσσουν σταδιακά τη συμβολική σκέψη, την ικανότητα κατηγοριοποίησης και την οπτική διάκριση, στοιχεία που συνδέονται με τις πρώιμες γνωστικές δομές της ανάπτυξης (Piaget & Inhelder, 1969). Οι δεξιότητες αυτές έχουν συσχετιστεί με διαδικασίες οπτικής αντίληψης και οργάνωσης, μέσω των οποίων τα οπτικά ερεθίσματα δομούνται και ερμηνεύονται με βάση αντιληπτικά και γνωστικά σχήματα (Arnheim, 1974).

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας εξετάζονται βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού, οι οποίες μπορούν να προσαρμοστούν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Παράλληλα με τις αρχές σύνθεσης, ο γραφιστικός σχεδιασμός περιλαμβάνει θεμελιώδη οπτικά στοιχεία, τα οποία αποτελούν αφετηρία κάθε σχεδιαστικής διαδικασίας και επηρεάζουν τη διαμόρφωση και την κατανόηση του οπτικού μηνύματος.

Στο πλαίσιο της οπτικής επικοινωνίας, το **σημείο** και η **γραμμή** αποτελούν τα βασικά δομικά στοιχεία κάθε σύνθεσης (Kandinsky, 1926). Το σημείο λειτουργεί ως η απλούστερη μορφή οπτικής αναφοράς, προσελκύοντας την προσοχή και ορίζοντας θέσεις στον χώρο, ενώ η γραμμή προκύπτει από την κίνηση του σημείου και χρησιμοποιείται για να καθορίσει κατευθύνσεις, όρια και σχέσεις μεταξύ των στοιχείων. Μέσω της γραμμής δημιουργείται η αίσθηση της κίνησης, της ροής και της δομής, συμβάλλοντας στην οργάνωση του οπτικού πεδίου και στην καθοδήγηση του βλέμματος του θεατή (Κωνσταντόπουλος, 2013).

Το σχήμα και το χρώμα διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της αντίληψης και στην κατανόηση της πληροφορίας. Τα σχήματα συμβάλλουν στην οργάνωση και κατηγοριοποίηση των στοιχείων, διευκολύνοντας την αναγνώριση και την ερμηνεία τους, ενώ το χρώμα λειτουργεί ως ισχυρό μέσο διαφοροποίησης και έμφασης, επηρεάζοντας την προσοχή και τη συναισθηματική ανταπόκριση. Η συνδυαστική χρήση τους ενισχύει την ιεράρχηση και τη σαφήνεια της σύνθεσης, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην αποτελεσματική επικοινωνία του μηνύματος. Όπως επισημαίνει ο Rudolf Arnheim (1974), τα οπτικά χαρακτηριστικά των μορφών αποτελούν βασικούς μηχανισμούς γνωστικής επεξεργασίας, καθώς δομούν τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτός ο κόσμος.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού, όπως περιγράφονται στη σχετική βιβλιογραφία, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν στο θεωρητικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο του βιβλίου, με σχετικά παραδείγματα. Οι αρχές αυτές — ισορροπία, ιεράρχηση, αντίθεση, στοίχιση και κάνναβος, επανάληψη και ρυθμός καθώς και οι αρχές της θεωρίας Gestalt— αποτελούν θεμελιώδεις μηχανισμούς οργάνωσης της πληροφορίας και συμβάλλουν στη σαφή και αποτελεσματική επικοινωνία των μηνυμάτων (Ambrose & Harris, 2003; Samara, 2007; Lupton & Phillips, 2015; Williams, 2014; Koffka, 1935). Συγκεκριμένα:

Ισορροπία (Balance): Η ισορροπία αναφέρεται στη χωρική κατανομή των οπτικών στοιχείων μέσα σε μια σύνθεση, ώστε να αποφεύγεται η αίσθηση αστάθειας και να επιτυγχάνεται οπτική αρμονία. Η ισορροπία μπορεί να είναι συμμετρική, όταν τα στοιχεία κατανέμονται ομοιόμορφα γύρω από έναν άξονα, ή ασύμμετρη, όταν επιτυγχάνεται ισοδυναμία μέσω διαφορετικών αλλά οπτικά «ισοβαρών» στοιχείων. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, η ισορροπία συμβάλλει στη σταθερότητα και τη σαφήνεια της εικόνας, διευκολύνοντας την κατανόηση, ιδιαίτερα σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Σε μια σελίδα εικονογραφημένου βιβλίου, αν ένα μεγάλο αντικείμενο τοποθετείται στη μία πλευρά, μπορεί να εξισορροπείται από μικρότερα στοιχεία στην άλλη. Τα παιδιά αντιλαμβάνονται πιο εύκολα τη σύνθεση όταν δεν φαίνεται ασταθής.

Ιεράρχηση (Hierarchy): Η οπτική ιεράρχηση αφορά την οργάνωση των στοιχείων με τρόπο που αναδεικνύει τη σημαντικότερη πληροφορία και καθοδηγεί την πορεία του βλέμματος. Επιτυγχάνεται μέσω διαφοροποιήσεων στο μέγεθος, το χρώμα, τη θέση ή το οπτικό βάρος των στοιχείων. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, αποτελεί βασικό εργαλείο για την αποτελεσματική επικοινωνία του μηνύματος. Στην προσχολική ηλικία, η σαφής ιεράρχηση βοηθά τα παιδιά να εστιάζουν στο κύριο στοιχείο της εικόνας. Για παράδειγμα σε μια εικόνα, ένας χαρακτήρας σχεδιασμένος μεγαλύτερος και με έντονα χρώματα τραβά την προσοχή των παιδιών, ενώ τα υπόλοιπα στοιχεία λειτουργούν υποστηρικτικά.

Αντίθεση (Contrast): Η αντίθεση προκύπτει από διαφοροποιήσεις μεταξύ των οπτικών στοιχείων, όπως στο χρώμα, το μέγεθος, το σχήμα ή την ένταση. Χρησιμοποιείται για να τονίσει σημαντικά σημεία και να δημιουργήσει οπτικό ενδιαφέρον. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, η αντίθεση ενισχύει τη διάκριση μεταξύ στοιχείων και υποστηρίζει την οπτική ιεράρχηση. Για τα παιδιά, οι έντονες αντιθέσεις διευκολύνουν την αναγνώριση και την κατανόηση. Για παράδειγμα ένα μαύρο σχήμα πάνω σε λευκό φόντο ή ένα έντονα κόκκινο αντικείμενο μέσα σε πιο ουδέτερα χρώματα γίνεται άμεσα αντιληπτό από τα παιδιά.

Στοιίχιση και κάνναβος (Alignment & Grid): Η στοιίχιση αναφέρεται στη συστηματική τοποθέτηση των στοιχείων ώστε να δημιουργείται οπτική συνέπεια και σύνδεση μεταξύ τους. Ο κάνναβος (grid system) λειτουργεί ως δομή οργάνωσης του χώρου, διευκολύνοντας τη διάταξη των στοιχείων με σαφή και ευανάγνωστο τρόπο. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, η χρήση στοιίχισης και κάνναβου ενισχύει την τάξη και τη συνοχή της σύνθεσης. Στην προσχολική ηλικία, η καθαρή οργάνωση βοηθά τα παιδιά

να κατανοούν πιο εύκολα τις οπτικές πληροφορίες. Σε ένα βιβλίο, όταν εικόνες και κείμενο είναι ευθυγραμμισμένα και τοποθετημένα σε σταθερές θέσεις σε κάθε σελίδα, τα παιδιά προσανατολίζονται πιο εύκολα και κατανοούν τη δομή.

Επανάληψη και ρυθμός (Repetition & Rhythm): Η επανάληψη αφορά τη χρήση ίδιων ή παρόμοιων οπτικών στοιχείων, όπως χρωμάτων, σχημάτων ή μοτίβων, με στόχο τη δημιουργία συνοχής. Ο ρυθμός προκύπτει από την οργανωμένη επανάληψη αυτών των στοιχείων και συμβάλλει στη δημιουργία οπτικής ροής. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, οι αρχές αυτές ενισχύουν την ενότητα και καθοδηγούν την αντίληψη. Για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, η επανάληψη διευκολύνει την αναγνώριση μοτίβων και την κατανόηση. Για παράδειγμα σε μια εικόνα όπου επαναλαμβάνονται σχήματα ή χρώματα (π.χ. μια σειρά από ίδια δέντρα ή κύκλους), τα παιδιά αναγνωρίζουν το μοτίβο και μπορούν να προβλέψουν τη συνέχεια.

Παράλληλα, σύμφωνα με τη **θεωρία Gestalt**, όπως διατυπώνεται στο έργο *Principles of Gestalt Psychology* του Koffka (1935), η οπτική αντίληψη βασίζεται στην οργάνωση των επιμέρους στοιχείων σε ενιαίες μορφές, όπου το όλον γίνεται αντιληπτό ως περισσότερο από το άθροισμα των μερών του. Στο πλαίσιο αυτό, διατυπώνονται βασικές αρχές οπτικής οργάνωσης, όπως η εγγύτητα, η ομοιότητα, η συνέχεια, το κλείσιμο και η διάκριση μορφής-φόντου, οι οποίες επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τις εικόνες.

- **Αρχή της εγγύτητας (Proximity):** Η αρχή αυτή υποστηρίζει ότι στοιχεία που βρίσκονται κοντά μεταξύ τους τείνουν να γίνονται αντιληπτά ως μέρος της ίδιας ομάδας ή ενότητας. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, η τοποθέτηση σχετικών στοιχείων σε μικρή απόσταση συμβάλλει στην οργάνωση της πληροφορίας και στη δημιουργία σαφών οπτικών σχέσεων. Αυτό διευκολύνει την κατανόηση, ιδιαίτερα στην προσχολική ηλικία, όπου τα παιδιά βασίζονται σε απλές χωρικές σχέσεις για να ερμηνεύσουν την εικόνα. Πχ. σε μια εικόνα με διάφορα αντικείμενα, τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι όσα βρίσκονται κοντά μεταξύ τους ανήκουν στην ίδια ομάδα.
- **Αρχή της ομοιότητας (Similarity):** Η αρχή αυτή αναφέρεται στην τάση του ανθρώπινου εγκεφάλου να ομαδοποιεί στοιχεία που έχουν κοινά χαρακτηριστικά, όπως χρώμα, σχήμα ή μέγεθος. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, η ομοιότητα χρησιμοποιείται για τη δημιουργία οπτικής συνοχής και για την καθοδήγηση της αντίληψης. Στην προσχολική ηλικία, η αναγνώριση

ομοιοτήτων αποτελεί βασικό μηχανισμό κατανόησης και κατηγοριοποίησης. Για παράδειγμα τα παιδιά μπορούν να αναγνωρίσουν ότι όλα τα κόκκινα αντικείμενα ή όλα τα τρίγωνα ανήκουν στην ίδια ομάδα, ακόμη κι αν βρίσκονται σε διαφορετικά σημεία της εικόνας.

- **Αρχή της συνέχειας (Continuity):** Η αρχή αυτή υποστηρίζει ότι το μάτι τείνει να ακολουθεί ομαλές και συνεχείς γραμμές ή κατευθύνσεις μέσα σε μια σύνθεση. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, η συνέχεια χρησιμοποιείται για να καθοδηγήσει την πορεία του βλέμματος και να δημιουργήσει ροή στην εικόνα. Για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, αυτή η οπτική καθοδήγηση διευκολύνει την κατανόηση της δράσης και της σχέσης μεταξύ των στοιχείων. Για παράδειγμα σε μια εικόνα με ένα μονοπάτι ή μια γραμμή που οδηγεί σε ένα αντικείμενο, τα παιδιά ακολουθούν οπτικά τη διαδρομή και εστιάζουν στο τελικό σημείο.
- **Αρχή κλεισίματος (closure): Αρχή του κλεισίματος (Closure):** Η αρχή αυτή αναφέρεται στην ικανότητα του εγκεφάλου να συμπληρώνει ελλιπείς μορφές και να τις αντιλαμβάνεται ως ολοκληρωμένες. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, το κλείσιμο επιτρέπει τη χρήση απλοποιημένων ή αφαιρετικών μορφών χωρίς να χάνεται το νόημα. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τα παιδιά, καθώς τους επιτρέπει να αναγνωρίζουν μορφές ακόμη και με περιορισμένα οπτικά στοιχεία. Για παράδειγμα ένα ζώο σχεδιασμένο με λίγες γραμμές ή χωρίς πλήρη περίγραμμα μπορεί να αναγνωριστεί από τα παιδιά, τα οποία «συμπληρώνουν» νοητικά τα μέρη που λείπουν.
- **Αρχή μορφής-φόντου (Figure-Ground):** Η αρχή αυτή αφορά τη διάκριση μεταξύ της κύριας μορφής και του υποβάθρου σε μια εικόνα. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, η σαφής διαφοροποίηση μορφής και φόντου είναι κρίσιμη για την εστίαση της προσοχής και την κατανόηση του μηνύματος. Στην προσχολική ηλικία, η καθαρή αυτή διάκριση βοηθά τα παιδιά να εντοπίζουν το βασικό στοιχείο της εικόνας. Για παράδειγμα σε μια εικόνα όπου ένας χαρακτήρας ξεχωρίζει καθαρά από ένα απλό φόντο, τα παιδιά εστιάζουν εύκολα σε αυτόν χωρίς να αποσπώνται από περιττές λεπτομέρειες.
- **Αρχή της καλής μορφής / απλότητας (Prägnanz / Good Form):** Η αρχή αυτή υποστηρίζει ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος τείνει να οργανώνει τα οπτικά ερεθίσματα με τον πιο απλό, σαφή και σταθερό τρόπο. Στον γραφιστικό σχεδιασμό, η χρήση απλών και καθαρών μορφών συμβάλλει στην άμεση

κατανόηση του οπτικού μηνύματος. Η απλότητα διευκολύνει την αναγνώριση και μειώνει τη γνωστική επιβάρυνση, κάτι που είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην προσχολική ηλικία, όπου η αντίληψη βασίζεται κυρίως σε βασικά σχήματα και οπτικά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα σε ένα εικονογραφημένο βιβλίο, ένα ζώο μπορεί να αποδίδεται με απλά σχήματα (π.χ. ένας κύκλος για το κεφάλι και οβάλ για το σώμα). Τα παιδιά αναγνωρίζουν εύκολα τη μορφή, ακόμη και χωρίς πολλές λεπτομέρειες. Αντίθετα, μια πολύ σύνθετη και ρεαλιστική εικόνα με πολλά στοιχεία μπορεί να δυσκολέψει την άμεση κατανόηση.

Στο πλαίσιο του σχεδιασμού εκπαιδευτικού υλικού για παιδιά προσχολικής ηλικίας, οι παραπάνω αρχές μπορούν να αξιοποιηθούν για τη δημιουργία οπτικών συνθέσεων, οι οποίες υποστηρίζουν την οπτική αντίληψη και την κατανόηση των παιδιών.

3.3 Υφιστάμενα εκπαιδευτικά εργαλεία και προγράμματα

Η θεωρία που παρουσιάστηκε βρίσκει πρακτική εφαρμογή σε ποικίλα εκπαιδευτικά βιβλία, παιχνίδια και ψηφιακές εφαρμογές που μελετήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας. Από την επισκόπηση, μέρους του διαθέσιμου υλικού για παιδιά προσχολικής ηλικίας σε παιδικές βιβλιοθήκες, βιβλιοπωλεία και ιστοσελίδες (εκπαιδευτικά βιβλία, παιδαγωγικά παιχνίδια και ψηφιακές εφαρμογές) προκύπτει ότι βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού, όπως η οπτική οργάνωση, η χρήση χρώματος και σχήματος και η απλοποίηση της πληροφορίας, αξιοποιούνται συστηματικά για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της οπτικής αντίληψης των παιδιών. Τα παραδείγματα αυτά δείχνουν ότι η μάθηση στην προσχολική ηλικία ενισχύεται όταν η πληροφορία παρουσιάζεται με τρόπο ελκυστικό, διαδραστικό και κατανοητό. Παράλληλα, διαπιστώνεται ότι η στόχευση αυτών των έργων δεν είναι η εξειδίκευση στον σχεδιασμό, αλλά η ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων, όπως η παρατήρηση, η σύγκριση, η κατηγοριοποίηση και ο πειραματισμός. Μέσα από τη διαδικασία αυτή, τα παιδιά εξοικειώνονται με θεμελιώδεις οπτικές έννοιες και αναπτύσσουν σταδιακά μια πρώτη μορφή οπτικής παιδείας, η οποία αποτελεί βάση για την περαιτέρω κατανόηση των αρχών του γραφιστικού σχεδιασμού.

Από τη μελέτη των έργων προέκυψαν χρήσιμα συμπεράσματα τα οποία ομαδοποιήθηκαν σε επίπεδο δραστηριοτήτων και εικονογράφησης και σε επίπεδο εκπαιδευτικών προγραμμάτων:

Σε **επίπεδο δραστηριοτήτων και εικονογράφησης**, τα παιδιά συμμετέχουν σε παιχνίδια ταύτισης και ταξινόμησης σχημάτων, όπου καλούνται να αναγνωρίσουν ομοιότητες και διαφορές, να αντιστοιχίσουν χρώματα ή να ομαδοποιήσουν αντικείμενα βάσει μορφής και μεγέθους, ενισχύοντας έτσι την οπτική διάκριση και την αντίληψη σχέσεων. Επιπλέον δραστηριότητες είναι η ολοκλήρωση σχημάτων και εικόνων, ο χρωματισμός μοτίβων και η ελεύθερη δημιουργία, στοιχεία που υποστηρίζουν την πρώιμη κατανόηση των γραφιστικών στοιχείων.

Σε **επίπεδο εκπαιδευτικών προγραμμάτων**, παρατηρούνται πρακτικές που ενσωματώνουν την οπτική παιδεία μέσα από δραστηριότητες όπως η ελεύθερη ζωγραφική, η παρατήρηση εικόνων και η δημιουργία οπτικών αφηγήσεων, συνδέοντας τη μάθηση με βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού (Bamford, 2003). Αντίστοιχα, σε προγράμματα τέχνης, όπως μαθήματα ζωγραφικής ή κεραμικής, συναντώνται δραστηριότητες παρατήρησης και ερμηνείας έργων τέχνης, αντιστοιχίσεις σχημάτων, χρωμάτων και υφών, καθώς και η δημιουργία απλών εικαστικών αφηγήσεων, προάγοντας τη δημιουργικότητα και την οπτική αντίληψη.

Στην ψηφιακή εποχή, τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν να χρησιμοποιούν εφαρμογές που υποστηρίζουν τη δημιουργική έκφραση και τον πειραματισμό με οπτικά στοιχεία. Τέτοιες εφαρμογές περιλαμβάνουν προγράμματα ζωγραφικής και σχεδίασης σε tablets, εφαρμογές δημιουργίας σχημάτων και storyboards, καθώς και ψηφιακά εργαλεία για απλές συνθέσεις εικόνας και χρώματος. Αν και τα ψηφιακά εργαλεία δεν στοχεύουν αποκλειστικά στην εκπαίδευση του γραφιστικού σχεδιασμού, ενθαρρύνουν τη χρήση βασικών οπτικών στοιχείων, όπως χρώμα, σχήμα, γραμμή και διάταξη, και προάγουν την ανάπτυξη οπτικής αντίληψης, δημιουργικότητας και πειραματισμού. Επιπλέον, οι ψηφιακές πλατφόρμες παρέχουν άμεση ανατροφοδότηση και δυνατότητα επανάληψης, στοιχεία που μπορούν να ενισχύσουν την κατανόηση των αρχών σύνθεσης και της οπτικής οργάνωσης, προσφέροντας έναν επιπλέον τρόπο προσέγγισης των βασικών αρχών του γραφιστικού σχεδιασμού για παιδιά 3–6 ετών. Παραδείγματα τέτοιων εφαρμογών είναι εφαρμογές χρωματισμού έτοιμων εικόνων, επίσης εκπαιδευτικές εφαρμογές ανά ηλικία όπου συμπεριλαμβάνουν δραστηριότητες αναγνώρισης σχημάτων, συμπλήρωσης σχημάτων, αντιστοίχισης σχημάτων, ομαδοποίησης στοιχείων, ταξινόμησης στοιχείων (μεγαλύτερο-μικρότερο ή στοίχιση), συμπλήρωσης μοτίβων κ.ά.

Συνολικά, τα υφιστάμενα έντυπα και ψηφιακά έργα αξιοποιούν τις αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού για την εκπαίδευση παιδιών προσχολικής ηλικίας, δίνοντας έμφαση στη δημιουργικότητα και την ελεύθερη έκφραση, καθώς και στην καλλιέργεια οπτικής παιδείας στα πρώτα στάδια της μάθησης. Ωστόσο, δεν υπάρχει κάποιο εργαλείο που να προσφέρει μια ολοκληρωμένη και δομημένη εισαγωγή στον γραφιστικό σχεδιασμό ως μέσο εκπαίδευσης και ανάπτυξης δημιουργικότητας.

3.4 Σύνοψη Κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο εξετάστηκαν οι θεμελιώδεις αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού, οι οποίες αποτελούν τον βασικό άξονα για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού εικονογραφημένου βιβλίου, σε συνδυασμό με το θεωρητικό υπόβαθρο που παρουσιάστηκε στο Κεφάλαιο 2. Αναλύθηκε ο ρόλος του γραφιστικού σχεδιασμού ως εργαλείου έκφρασης και μετάδοσης νοήματος, μέσα από βασικά οπτικά στοιχεία όπως το σχήμα, το χρώμα, η σύνθεση και η τυπογραφία, καθώς και οι θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την οργάνωση της οπτικής πληροφορίας, όπως η ισορροπία, η αντίθεση, η ιεραρχία και η επανάληψη. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε επισκόπηση υφιστάμενων εκπαιδευτικών εργαλείων, βιβλίων και ψηφιακών προγραμμάτων που απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, με στόχο την κατανόηση των πρακτικών εφαρμογής του γραφιστικού σχεδιασμού στην εκπαίδευση. Μέσα από την ανάλυση αυτών των παραδειγμάτων αναδείχθηκαν τρόποι με τους οποίους η οπτική απλοποίηση, η διαδραστικότητα και η χρήση βασικών οπτικών στοιχείων ενισχύουν τη μαθησιακή διαδικασία και τη δημιουργική έκφραση. Συνολικά, το κεφάλαιο αυτό τεκμηριώνει τον ρόλο του γραφιστικού σχεδιασμού ως παιδαγωγικού και επικοινωνιακού εργαλείου, το οποίο μπορεί να υποστηρίξει αποτελεσματικά τη μάθηση στην προσχολική ηλικία. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται το σχεδιαστικό μέρος της εργασίας και η αναλυτική διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης του εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου.

Κεφάλαιο 4. Πρακτικό / Δημιουργικό Μέρος

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται το πρακτικό και δημιουργικό μέρος της εργασίας, το οποίο αφορά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του εικονογραφημένου βιβλίου για παιδιά ηλικίας 3–6 ετών, με θεματική την εισαγωγή στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού. Εστιάζει στη συνολική διαδικασία ανάπτυξης του έργου, από τη σύλληψη της αρχικής ιδέας και τη διαμόρφωση της οπτικής ταυτότητας έως την παραγωγή της εικονογράφησης, τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και την τελική σελιδοποίηση.

4.1 Καθορισμός εκπαιδευτικών στόχων του βιβλίου

Ο προσδιορισμός των εκπαιδευτικών στόχων του εικονογραφημένου βιβλίου βασίζεται σε καθιερωμένες παιδαγωγικές και αναπτυξιακές προσεγγίσεις, όπως αυτές παρουσιάζονται στο υποκεφάλαιο «2.3. Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά στα παιδιά ηλικίας 3-6 ετών», και συναρτάται με τα ιδιαίτερα γνωστικά, συναισθηματικά και αντιληπτικά χαρακτηριστικά της προσχολικής ηλικίας. Ειδικότερα, το παρόν έργο αποσκοπεί στην εισαγωγή των παιδιών στις θεμελιώδεις αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού, μέσω παιδαγωγικά δομημένων δραστηριοτήτων που προάγουν τη δημιουργικότητα, την οπτική αντίληψη και τη βιωματική μάθηση.

Στο πλαίσιο της θεωρίας του Jean Piaget, η γνωστική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας συντελείται πρωτίστως μέσω της ενεργητικής εμπλοκής τους με το περιβάλλον, της συμβολικής αναπαράστασης και του παιχνιδιού (Piaget, 1962). Κατά συνέπεια, οι εκπαιδευτικοί στόχοι του βιβλίου διαμορφώνονται με τρόπο που να υποστηρίζει τη διερευνητική μάθηση, τον πειραματισμό και την καλλιέργεια δημιουργικών δεξιοτήτων. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στον παιδαγωγικό σχεδιασμό του περιεχομένου βάσει των αναπτυξιακών σταδίων των παιδιών, με στόχο τη διασφάλιση της γνωστικής προσβασιμότητας, της ελκυστικότητας και της παιδαγωγικής καταλληλότητας του υλικού, τόσο σε επίπεδο δομής όσο και σε επίπεδο δραστηριοτήτων (Bredenkamp & Copple, 1997).

Με βάση τα παραπάνω, οι κύριοι εκπαιδευτικοί στόχοι του βιβλίου συνοψίζονται ως:

- Η εξοικείωση των παιδιών με βασικές έννοιες του γραφιστικού σχεδιασμού, όπως το χρώμα, το σχήμα και η ισορροπία κ.ά.

- Η ανάπτυξη δεξιοτήτων οπτικής αντίληψης και παρατήρησης, μέσω δραστηριοτήτων αναγνώρισης και διάκρισης οπτικών στοιχείων (Arnheim, 1969).
- Η ενίσχυση της δημιουργικότητας και της φαντασίας μέσω ελεύθερης εικαστικής έκφρασης και πειραματισμού με μορφές και χρώματα (Matthews, 1999).
- Η καλλιέργεια της ικανότητας συμβολικής αναπαράστασης και οπτικής επικοινωνίας, ώστε τα παιδιά να μπορούν να εκφράζουν ιδέες και συναισθήματα μέσω εικόνων (Wright, 2010).
- Η ενίσχυση της ενεργητικής συμμετοχής και της αυτονομίας στη μαθησιακή διαδικασία, μέσω δραστηριοτήτων που προάγουν την πρωτοβουλία και την επιλογή (Bredekamp & Copple, 1997).

Επιπλέον, οι παραπάνω στόχοι εναρμονίζονται με τη θεωρία της δημιουργικής μάθησης, σύμφωνα με την οποία η γνώση οικοδομείται ενεργά από το ίδιο το παιδί μέσα από εμπειρίες και αλληλεπίδραση (Siegler, 1996). Το βιβλίο, ως εκ τούτου, δεν αποσκοπεί αποκλειστικά στη μετάδοση γνώσεων, αλλά στη διαμόρφωση ενός πλαισίου μάθησης που ενθαρρύνει τη διερεύνηση, τη φαντασία και τη δημιουργική σκέψη.

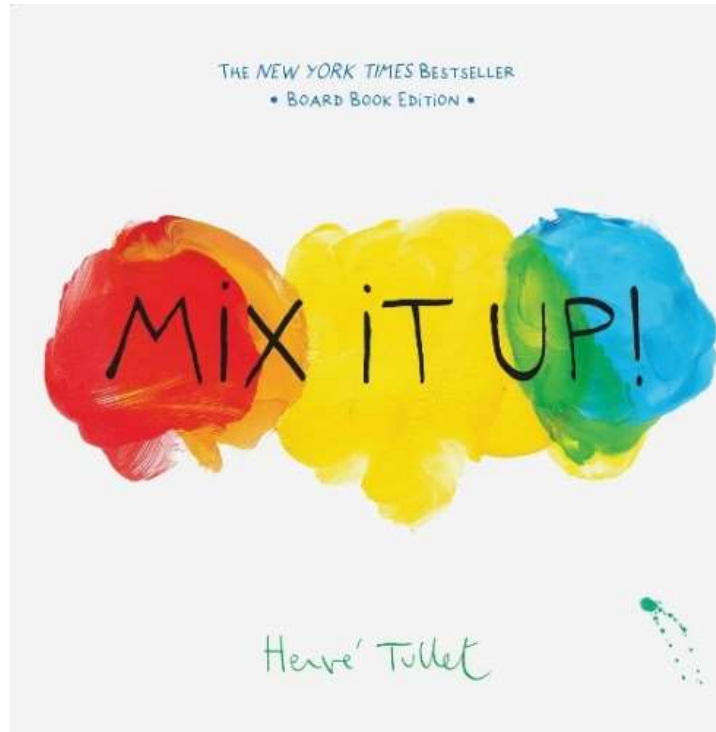
Συνολικά, ο καθορισμός των εκπαιδευτικών στόχων βασίζεται σε μια παιδοκεντρική προσέγγιση, η οποία αναγνωρίζει το παιδί ως ενεργό δημιουργό της γνώσης και αποσκοπεί στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που σχετίζονται τόσο με την οπτική παιδεία όσο και με τη συνολική γνωστική και δημιουργική του εξέλιξη.

4.2 Δομή και σχεδιαστική φιλοσοφία του βιβλίου

Καθώς η σχεδιαστική φιλοσοφία του βιβλίου βασίζεται στη βιωματική μάθηση και στην ενεργή εμπλοκή του παιδιού, κεντρική αρχή του σχεδιασμού αποτελεί η σύνδεση της μαθησιακής διαδικασίας με τη δημιουργικότητα (Piaget, 1962). Το εκπαιδευτικό υλικό και οι δραστηριότητες έχουν διαμορφωθεί με βάση τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά παιδιών ηλικίας 3–6 ετών, με στόχο την ενίσχυση της αυτονομίας, της εξερεύνησης και της ενεργού συμμετοχής τους στη μαθησιακή εμπειρία (Bredekamp & Copple, 1997). Η φιλοσοφία του βιβλίου εδράζεται επίσης στην έννοια της πρώιμης οπτικής παιδείας, με στόχο την εξοικείωση των παιδιών με βασικά στοιχεία οπτικής επικοινωνίας, όπως το χρώμα, το σχήμα και η σύνθεση. Ο γραφιστικός σχεδιασμός αξιοποιείται ως μέσο έκφρασης και κατανόησης, καθώς τα οπτικά του στοιχεία ανταποκρίνονται στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τον κόσμο (Arnheim, 1969).

Η σχεδιαστική προσέγγιση του βιβλίου βασίστηκε στη δημιουργία μιας οπτικά καθοδηγούμενης εκπαιδευτικής εμπειρίας, στην οποία η εικόνα λειτουργεί ως βασικό μέσο επικοινωνίας, κατανόησης και αλληλεπίδρασης. Σύμφωνα με τους Martin Salisbury και Morag Styles (2012), τα σύγχρονα εικονογραφημένα βιβλία αξιοποιούν τη σχέση εικόνας και κειμένου ώστε να ενισχύουν τη συμμετοχή του παιδιού και να καλλιεργούν την οπτική του αντίληψη. Με βάση αυτή την προσέγγιση, το βιβλίο σχεδιάστηκε με έμφαση στην απλότητα, στη σαφή οπτική οργάνωση και στη χρήση επαναλαμβανόμενων δομών, προκειμένου τα παιδιά ηλικίας 3–6 ετών να μπορούν να παρακολουθούν εύκολα τη ροή του περιεχομένου και να αλληλεπιδρούν ενεργά με αυτό. Η διάταξη των σελίδων σχεδιάστηκε με απλή και επαναλαμβανόμενη δομή, ώστε το παιδί να μπορεί να αναγνωρίζει εύκολα τη θέση των πληροφοριών και των δραστηριοτήτων. Κάθε σαλόνι περιλαμβάνει περιορισμένο αριθμό στοιχείων, επαρκή κενά και σαφή οπτική ιεράρχηση, προκειμένου να αποφεύγεται η υπερφόρτωση πληροφορίας. Η επιλογή αυτή συνδέεται με βασικές αρχές οπτικής οργάνωσης και σχεδιαστικής διάταξης, οι οποίες υποστηρίζουν την ευκολότερη κατανόηση του περιεχομένου από τον χρήστη (Lidwell et al., 2010). Επιπρόσθετα, η επαναληπτική αυτή δομή ανταποκρίνεται στις αναπτυξιακές ανάγκες των παιδιών ηλικίας 3–6 ετών για σαφή και προβλέψιμα οργανωτικά μοτίβα, τα οποία συμβάλλουν στην κατανόηση και στην ανάπτυξη της αυτονομίας (Piaget, 1962). Παράλληλα, η χρήση απλών γεωμετρικών σχημάτων και βασικών χρωμάτων λειτουργεί ως μέσο οπτικής απλοποίησης και γνωστικής διευκόλυνσης, σύμφωνα με τις αρχές της μορφολογικής αντίληψης και τη θεωρία Gestalt (Lidwell et al., 2010).

Ο σχεδιασμός του βιβλίου βασίστηκε σε έρευνα και ανάλυση βιβλίων παρόμοιου περιεχομένου που απευθύνονται στην ηλικιακή ομάδα 3–6 ετών (βλ. Εικόνες 1-9). Από την επισκόπηση αυτή προέκυψαν κοινές σχεδιαστικές πρακτικές, όπως η χρήση απλών μορφών, η καθαρή και μη φορτωμένη σελίδα, καθώς και η γενικότερη λιτότητα στη σχεδίαση. Επιπλέον, παρατηρείται συχνή χρήση έντονων χρωμάτων, καθώς και απόδοση ανθρωπομορφικών χαρακτηριστικών σε απλοποιημένες φόρμες. Οι παραπάνω πρακτικές αποσκοπούν στην ενίσχυση της συγκέντρωσης, στη σαφή απόδοση του νοήματος και στη διευκόλυνση της οπτικής κατανόησης του περιεχομένου από το παιδί.



Εικόνα 1. Εξώφυλλο από το βιβλίο *Mix It Up!* του Herve Tullet



Εικόνα 2. Σελίδα από το βιβλίο *Mix It Up!* του Herve Tullet



Εικόνα 3. Σελίδα από το βιβλίο *Mix It Up!* του Herve Tullet

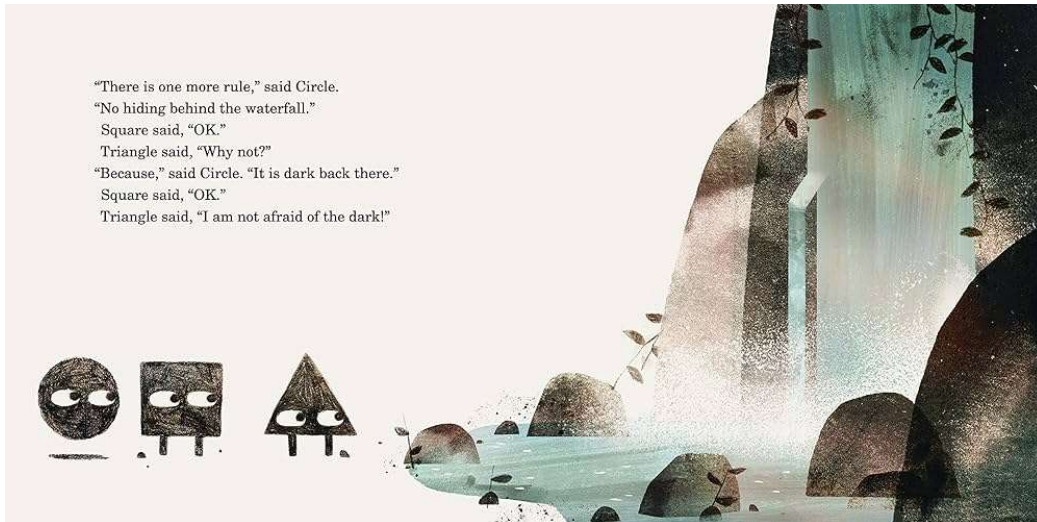
MIXED

A Colorful Story

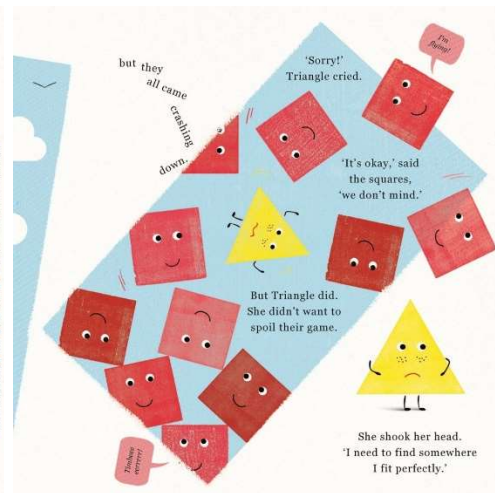
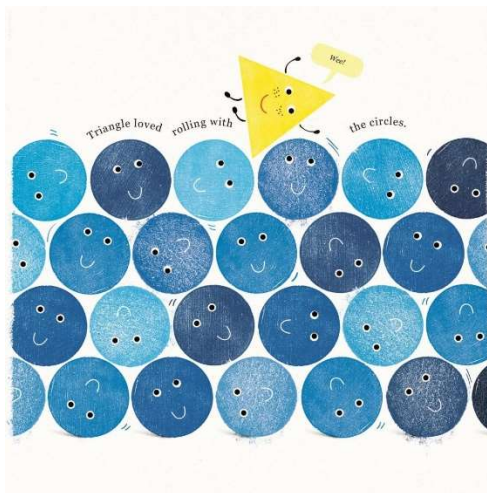


Arree Chung

Εικόνα 4. Σελίδα από το βιβλίο *Mixed: A Colorful Story* του Arree Chung



Εικόνα 5. Σελίδα από το βιβλίο *Circle* του Mac Barnett



Εικόνα 6, Εικόνα 7. Σελίδες από το βιβλίο *Perfect Fit* της Naomi Jones



Εικόνα 8, Σελίδα από το βιβλίο *The Colour Monster* της Anna Llenas

THE COLOR MONSTER FEELS

SIMON SAYS WITH THE COLOR MONSTER

Help the Color Monster figure out what he's feeling! When the leader says an emotion, you show us what that emotion looks like. So, if the leader says, "The Color Monster feels HAPPY," you jump around for joy. But if the leader says, "The Color Monster feels SAD," you need to cry your loudest, saddest tears.

HAPPY



Jump and clap!

SAD



Cry lots of tears!

ANGRY



Growl and stomp around!

AFRAID



Hide behind your hands!

CALM



Close your eyes and breathe deep!

IN LOVE



Hug yourself and say "I LOVE YOU!"

Εικόνα 9, Σελίδα από το βιβλίο *The Colour Monster* της Anna Llenas

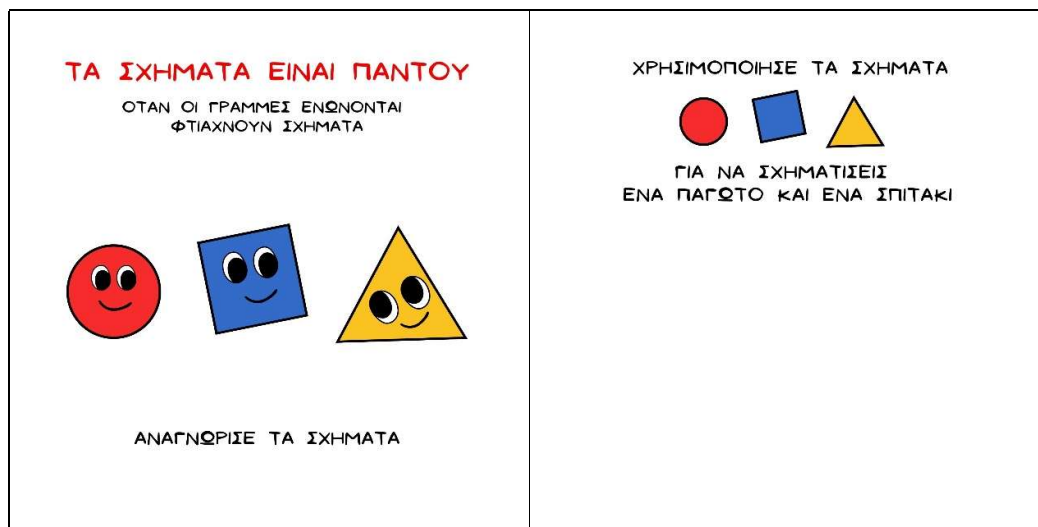
4.3 Σχεδιασμός και υλοποίηση

Ο σχεδιασμός του βιβλίου στηρίζεται κυρίως στη χρήση βασικών γεωμετρικών σχημάτων και χρωμάτων, μέσω των οποίων παρουσιάζονται θεμελιώδεις αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού και της οπτικής επικοινωνίας. Κεντρικοί ήρωες του βιβλίου αποτελούν τα τρία βασικά σχήματα: ο κύκλος, το τετράγωνο και το τρίγωνο, στα οποία έχουν αποδοθεί ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά, όπως μάτια και στόμα, με στόχο την οικειοποίησή τους από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Κατά τον σχεδιασμό ελήφθησαν υπόψη οι αρχές της επανάληψης και της προβλεψιμότητας, με σκοπό την ενίσχυση της συγκέντρωσης, της κατανόησης και της αίσθησης ασφάλειας των παιδιών (Piaget, 1962).

Η υλοποίηση του βιβλίου οργανώθηκε με στόχο τη δημιουργία ενός λειτουργικού και συνεκτικού εκπαιδευτικού εργαλείου, προσαρμοσμένου στις ανάγκες και στις δυνατότητες παιδιών ηλικίας 3–6 ετών. Η ανάπτυξη του περιεχομένου ακολούθησε σταθερή δομή, ώστε κάθε θεματική ενότητα να παρουσιάζει μία βασική έννοια του γραφιστικού σχεδιασμού μέσα από σύντομες πληροφορίες, οπτικά παραδείγματα και δραστηριότητες εφαρμογής. Για τη διατήρηση της συνοχής του βιβλίου δημιουργήθηκε μία ενιαία οπτική ταυτότητα, η οποία εφαρμόζεται σε όλες τις σελίδες μέσω κοινών σχεδιαστικών κανόνων. Η χρήση συγκεκριμένης χρωματικής παλέτας, σταθερών περιγραμμάτων και επαναλαμβανόμενων συνθετικών στοιχείων συνέβαλε στη δημιουργία ενός αναγνωρίσιμου και οργανωμένου οπτικού περιβάλλοντος. Τα χρώματα χρησιμοποιήθηκαν όχι μόνο με αισθητική αλλά και με λειτουργική σκοπιμότητα, καθώς συνέβαλαν στην κατηγοριοποίηση, στην αντίθεση και στην οπτική ιεράρχηση της πληροφορίας. Παράλληλα, η συνεπής χρήση όλων των παραπάνω, ενίσχυσε τη συνοχή και τη σταθερότητα του σχεδιασμού, στοιχεία ιδιαίτερα σημαντικά για παιδιά μικρής ηλικίας, τα οποία βασίζονται στην επανάληψη και στην αναγνώριση μοτίβων για την κατανόηση του περιβάλλοντος τους.

Το βιβλίο οργανώνεται σε δεκαπέντε θεματικές ενότητες («σαλόνια»), καθεμία από τις οποίες πραγματεύεται μία βασική έννοια της οπτικής επικοινωνίας, όπως αυτές παρουσιάστηκαν στο υποκεφάλαιο 3.2 «Θεμελιώδεις αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού». Με βάση αυτή τη δομή διαμορφώθηκαν οι ακόλουθες θεματικές ενότητες: το σημείο, η γραμμή, το σχήμα, το χρώμα, η ισορροπία, η αντίθεση, η ιεράρχηση, η στοίχιση, το μοτίβο, η ομαδοποίηση, η ομοιότητα, η συνέχεια, το κλείσιμο, η μορφή και φόντο, καθώς και η απλότητα. Κάθε ενότητα ακολουθεί σταθερή

διμερή διάταξη: στην αριστερή σελίδα παρουσιάζεται η εκάστοτε έννοια μέσω σύντομου κειμένου και εικονογράφησης, ενώ στη δεξιά σελίδα προτείνεται αντίστοιχη δραστηριότητα, ενισχύοντας τη βιωματική μάθηση και την ενεργό συμμετοχή του παιδιού (βλ. Εικόνα 10).



Εικόνα 10. Σελόνι με θέμα και δραστηριότητα από το βιβλίο

Για τα κείμενα επιλέχθηκε η γραμματοσειρά Ananias, η οποία ανήκει στην κατηγορία των γραμματοσειρών display sans serif, δηλαδή στις γραμματοσειρές που έχουν σχεδιαστεί κυρίως για τίτλους και σύντομα κείμενα με έντονο εκφραστικό χαρακτήρα. Η Ananias χαρακτηρίζεται από απλές, στρογγυλεμένες και φιλικές φόρμες, οι οποίες δημιουργούν μια παιγνιώδη και ανεπίσημη αισθητική, κατάλληλη για εκπαιδευτικό υλικό που απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Οι οργανικές της μορφές και η χειροποίητη αίσθηση συμβάλλουν στη δημιουργία ενός οικείου και ελκυστικού οπτικού περιβάλλοντος, ενισχύοντας τον παιδικό χαρακτήρα του βιβλίου. Η γραμματοσειρά χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά σε κεφαλαία γράμματα, επιλογή που συνδέεται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κοινού στο οποίο απευθύνεται το βιβλίο. Τα παιδιά ηλικίας 3–6 ετών βρίσκονται σε προαναγνωστικό ή πρώιμο αναγνωστικό στάδιο και συνήθως έρχονται αρχικά σε επαφή με τα κεφαλαία γράμματα, τα οποία διαθέτουν απλούστερες μορφές και αναγνωρίζονται ευκολότερα στο περιβάλλον τους, όπως σε επιγραφές, πινακίδες και εκπαιδευτικό υλικό. Η χρήση κεφαλαίων χαρακτήρων συμβάλλει επομένως στην οπτική εξοικείωση των παιδιών με τις λέξεις και διευκολύνει την αναγνώριση βασικών γραμμάτων και σχημάτων. Η χρήση της συγκεκριμένης γραμματοσειράς επιλέχθηκε διότι, συνδυάζει την αναγνωσιμότητα με έναν φιλικό και προσιτό οπτικό χαρακτήρα που ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στα

ενδιαφέροντα των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Παράλληλα, δόθηκε έμφαση στην τυπογραφική ιεράρχηση μέσω διαφοροποίησης μεγέθους και βάρους γραμματοσειράς, ώστε να διευκολύνεται η πλοήγηση στο περιεχόμενο και να αναδεικνύονται τα σημαντικότερα στοιχεία κάθε σελίδας.

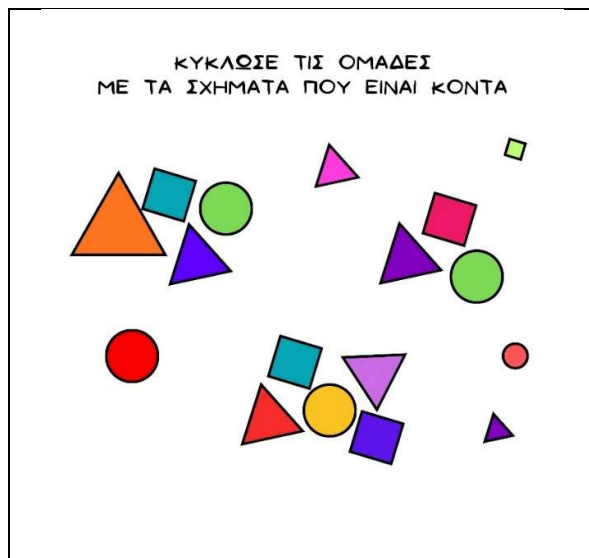
Για τα εισαγωγικά κείμενα, τις επεξηγήσεις και τις πληροφορίες που απευθύνονται κυρίως στον ενήλικα συνοδό χρησιμοποιήθηκε μία γραμματοσειρά με ουδέτερο και λειτουργικό χαρακτήρα, με σκοπό να λειτουργήσει συμπληρωματικά και να συμβάλλει στη συνοχή του σχεδιασμού χωρίς να ανταγωνίζεται το κύριο περιεχόμενο του βιβλίου (Εικόνα 11, αριστερά). Η επιλογή μιας δεύτερης γραμματοσειράς εξυπηρέτησε τη δημιουργία σαφούς τυπογραφικής διάκρισης ανάμεσα στο βασικό περιεχόμενο του βιβλίου και στα υποστηρικτικά πληροφοριακά στοιχεία. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η οπτική ιεράρχηση και διευκολύνεται η αναγνώριση των διαφορετικών επιπέδων πληροφορίας από τον αναγνώστη, πρακτική που χρησιμοποιείται ευρέως στον εκδοτικό και γραφιστικό σχεδιασμό, καθώς διευκολύνει την οργάνωση της πληροφορίας και βελτιώνει τη συνολική αναγνωσιμότητα του εντύπου (Lupton, 2014).



Εικόνα 11. Εσωτερικές σελίδες από το βιβλίο με διαφορετική τυπογραφία

Οι δραστηριότητες του βιβλίου σχεδιάστηκαν ώστε να ενισχύουν την ενεργή συμμετοχή των παιδιών και την πρακτική κατανόηση των εννοιών που παρουσιάζονται σε κάθε ενότητα, αξιοποιώντας μορφές όπως αντιστοίχιση, συμπλήρωση, επιλογή χρωμάτων, δημιουργία μοτίβων και σύνθεση σχημάτων. Οι οδηγίες διατυπώθηκαν με σύντομο και απλό τρόπο, ενώ κάθε δραστηριότητα οργανώθηκε σε μικρά και διαχειρίσιμα βήματα, ώστε να υποστηρίζεται η αυτονομία του παιδιού κατά τη χρήση

του βιβλίου (Εικόνα 12). Επιπλέον, στις τελευταίες ενότητες του βιβλίου ενσωματώθηκαν ανοιχτές δημιουργικές δραστηριότητες, με συνδυαστικά θέματα από την θεωρία του βιβλίου, όπου το παιδί έχει την ευκαιρία να δημιουργήσει με πιο ελεύθερο τρόπο. Μέσα από αυτές, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να συνδυάζουν ελεύθερα σχήματα, γραμμές και χρώματα, διαμορφώνοντας προσωπικές οπτικές συνθέσεις, οι οποίες ενισχύουν την αυτενέργεια, τη φαντασία και την ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης στην παιδική ηλικία (Matthews, 1999).



Εικόνα 12. Σελίδα με δραστηριότητα από το βιβλίο

Η επιλογή της έντυπης μορφής για το βιβλίο βασίστηκε σε παιδαγωγικές και αναπτυξιακές παραμέτρους. Σύμφωνα με την National Association for the Education of Young Children (2012), η ισορροπημένη αξιοποίηση φυσικών και ψηφιακών μέσων στην προσχολική εκπαίδευση θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, ενώ τα μικρά παιδιά χρειάζονται χειροπιαστές εμπειρίες και άμεση αλληλεπίδραση με υλικά μέσα για την ανάπτυξη γνωστικών, κινητικών και δημιουργικών δεξιοτήτων. Το βιβλίο επιτρέπει στα παιδιά να χρωματίζουν, να σχεδιάζουν και να παρεμβαίνουν στις σελίδες του, μετατρέποντας τη μαθησιακή διαδικασία σε μια πολυαισθητηριακή και βιωματική εμπειρία με έμφαση στην ενεργό συμμετοχή. Η άμεση επαφή με υλικά όπως χαρτί, μολύβια και μαρκαδόρους ενισχύει τη λεπτή κινητικότητα, τον οπτικοκινητικό συντονισμό και τη βιωματική μάθηση, προσφέροντας πιο ενεργητική σχέση με το περιεχόμενο. Παράλληλα, η έντυπη μορφή λειτουργεί ως παιδαγωγικά ισορροπημένη επιλογή απέναντι στην εκτεταμένη χρήση ψηφιακών μέσων, η οποία, σύμφωνα με την

American Academy of Pediatrics (2016), μπορεί να περιορίσει τη βιωματική εξερεύνηση και την ανάπτυξη αισθητηριακών και κοινωνικών δεξιοτήτων.

Για την εκτύπωση του βιβλίου εφαρμόστηκαν βασικές τεχνικές προετοιμασίας και σελιδοποίησης, με στόχο τη δημιουργία ενός λειτουργικού και ποιοτικού εκπαιδευτικού εντύπου για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Δόθηκε έμφαση στη χρήση ασφαλών περιθωρίων, στην υψηλή ανάλυση των εικόνων και στη χρωματική διαχείριση σε μορφή CMYK, ώστε να διασφαλιστεί η σωστή απόδοσή τους στο τελικό αποτέλεσμα. Επιπλέον, επιλέχθηκαν κατάλληλα υλικά που υποστηρίζουν τη συχνή χρήση και τη δημιουργική ενασχόληση των παιδιών με το βιβλίο.

4.3.1 Εργαλεία σχεδίασης

Για την υλοποίηση του βιβλίου αξιοποιήθηκαν ποικίλα εργαλεία σχεδιασμού και οργάνωσης περιεχομένου, τα οποία υποστήριζαν τα διαφορετικά στάδια της δημιουργικής διαδικασίας. Η διαδικασία ξεκίνησε με χειρόγραφα προσχέδια, τα οποία συνέβαλαν στη διερεύνηση ιδεών, στη διαμόρφωση της δομής των σελίδων και στον καθορισμό της βασικής οπτικής κατεύθυνσης του έργου. Στη συνέχεια, η ανάπτυξη πραγματοποιήθηκε με συνδυασμό φυσικών και ψηφιακών μέσων, από την εικονογράφιση έως τη σελιδοποίηση και την τελική μορφοποίηση.

Για την εικονογράφιση χρησιμοποιήθηκε το Adobe Fresco, το οποίο επιτρέπει ψηφιακή σχεδίαση με προσομοίωση φυσικών εργαλείων, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός φιλικού και εκφραστικού οπτικού ύφους κατάλληλου για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Παράλληλα, αξιοποιήθηκε το Canva για τη διερεύνηση σχεδιαστικών επιλογών, τη δημιουργία προσχεδίων και τη δοκιμή χρωματικών και τυπογραφικών συνδυασμών, διευκολύνοντας την άμεση οπτικοποίηση των ιδεών.

Για τη σελιδοποίηση και την τελική εκτύπωση χρησιμοποιήθηκε το Affinity Publisher, το οποίο επέτρεψε την ακριβή τοποθέτηση των στοιχείων, τη δημιουργία δομημένης διάταξης σελίδων και την ορθή προετοιμασία του αρχείου για εκτύπωση, με κατάλληλες ρυθμίσεις περιθωρίων, ανάλυσης και χρωματικού προφίλ.

Ο συνδυασμός των εργαλείων αυτών συνέβαλε στη συνοχή του τελικού αποτελέσματος και στην ανάπτυξη ενός αισθητικά ολοκληρωμένου και παιδαγωγικά κατάλληλου εκπαιδευτικού βιβλίου.

4.4 Σύνοψη Κεφαλαίου

Συνολικά, στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάστηκε ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αποτυπώθηκαν τα βασικά στάδια ανάπτυξης του έργου, καθώς και οι κεντρικές σχεδιαστικές και παιδαγωγικές επιλογές που καθόρισαν το τελικό αποτέλεσμα. Παράλληλα, αναδείχθηκε η σύνδεση θεωρητικών προσεγγίσεων με την πρακτική εφαρμογή τους στον σχεδιασμό του βιβλίου, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου εκπαιδευτικού εργαλείου. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η αξιολόγηση του τελικού έργου ως προς τη σχεδιαστική και παιδαγωγική του αποτελεσματικότητα.

Κεφάλαιο 5. Αξιολόγηση

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η διαδικασία αξιολόγησης του εκπαιδευτικού εικονογραφημένου βιβλίου, το οποίο έχει σχεδιαστεί για χρήση στο σπίτι και εντάσσεται σε μη τυπικό μαθησιακό περιβάλλον. Η αξιολόγηση οργανώθηκε με βάση τον διαχωρισμό του Scriven (1967) μεταξύ διαμορφωτικής (formative) και τελικής/αθροιστικής (summative) αξιολόγησης, καθώς και τις αρχές του Tessmer (1993) για τον σχεδιασμό και τη βελτίωση εκπαιδευτικού υλικού μέσω της διαμορφωτικής αξιολόγησης. Οι δύο μορφές αξιολόγησης λειτουργούν συμπληρωματικά και διαφοροποιούνται κυρίως ως προς τον χρόνο εφαρμογής και τον σκοπό αξιοποίησης των αποτελεσμάτων. Στην παρούσα εργασία, η διαμορφωτική αξιολόγηση εφαρμόστηκε κατά τη φάση ανάπτυξης του βιβλίου, με στόχο τον εντοπισμό και τη διόρθωση αδυναμιών στη δομή, στο περιεχόμενο και στον γραφιστικό σχεδιασμό, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες απαιτήσεις της οικιακής χρήσης από παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αντίστοιχα, η τελική/αθροιστική αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε μετά την ολοκλήρωση των βελτιώσεων, με σκοπό την αποτίμηση της συνολικής εμπειρίας χρήσης, της κατανόησης και του βαθμού εμπλοκής των παιδιών στο συγκεκριμένο μη τυπικό μαθησιακό πλαίσιο.

5.1 Διαμορφωτική αξιολόγηση

Σύμφωνα με τον Tessmer (1993), η διαμορφωτική αξιολόγηση είναι η διαδικασία κρίσης των δυνατών και αδύναμων σημείων της διδασκαλίας ή του εκπαιδευτικού υλικού, κατά τα στάδια ανάπτυξής του, με σκοπό την αναθεώρησή του ώστε να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητά και η ελκυστικότητά του. Η αξιολόγηση αυτή πραγματοποιείται μέσω συλλογής δεδομένων για το εκπαιδευτικό υλικό από διάφορες πηγές και με ποικίλες μεθόδους και εργαλεία συλλογής δεδομένων. Υπάρχουν τέσσερις βασικοί τύποι διαμορφωτικής αξιολόγησης:

- Αξιολόγηση από ειδικούς (expert review): Ειδικοί εξετάζουν το εκπαιδευτικό υλικό με ή χωρίς την παρουσία του αξιολογητή. Οι ειδικοί μπορεί να είναι ειδικοί περιεχομένου, τεχνικοί ειδικοί, σχεδιαστές ή εκπαιδευτικοί.
- Ατομική αξιολόγηση (one-to-one evaluation): Ένα άτομο τη φορά δοκιμάζει το υλικό μαζί με τον αξιολογητή και δίνει σχόλια και παρατηρήσεις.
- Μικρή ομάδα (small group): Ο αξιολογητής δοκιμάζει το υλικό σε μια μικρή ομάδα ατόμων και καταγράφει την απόδοσή τους και τα σχόλιά τους.

- Πιλοτική δοκιμή πεδίου (field test): Ο αξιολογητής παρατηρεί το υλικό να εφαρμόζεται στο πραγματικό μαθησιακό περιβάλλον για το οποίο έχει σχεδιαστεί, με ομάδα μαθητών.

Ωστόσο, η επιλογή των κατάλληλων μορφών αξιολόγησης εξαρτάται άμεσα από το πλαίσιο χρήσης του εκπαιδευτικού υλικού και την ομάδα-στόχο. Στην παρούσα εργασία, το εκπαιδευτικό εικονογραφημένο βιβλίο απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και προορίζεται για χρήση στο σπίτι, γεγονός που διαφοροποιεί σημαντικά τις συνθήκες εφαρμογής του σε σχέση με ένα οργανωμένο σχολικό περιβάλλον. Για τον λόγο αυτό, κρίθηκαν καταλληλότερες δύο μορφές διαμορφωτικής αξιολόγησης.

Αρχικά, εφαρμόστηκε η αξιολόγηση από ειδικούς (expert review), η οποία αποτελεί βασικό στάδιο της διαδικασίας και περιλαμβάνει την κριτική αποτίμηση του εκπαιδευτικού υλικού από εξειδικευμένους επαγγελματίες. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν παιδαγωγοί προσχολικής εκπαίδευσης, οι οποίοι αξιολόγησαν την αναπτυξιακή καταλληλότητα, τη μαθησιακή αξία και το γνωστικό φορτίο του υλικού, καθώς και γραφίστες/εικαστικοί, οι οποίοι επικεντρώθηκαν στην οπτική επικοινωνία, την τυπογραφία, τη σύνθεση και τη συνολική αισθητική και λειτουργικότητα του σχεδιασμού. Η διεπιστημονική αυτή προσέγγιση εξασφάλισε την αξιολόγηση τόσο της παιδαγωγικής όσο και της οπτικο-σχεδιαστικής διάστασης του βιβλίου.

Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε ατομική αξιολόγηση (one-to-one evaluation) με παιδιά προσχολικής ηλικίας, η οποία θεωρείται ιδιαίτερα κατάλληλη για μικρής κλίμακας εκπαιδευτικά υλικά που απευθύνονται σε εξατομικευμένη ή οικογενειακή χρήση. Στο στάδιο αυτό, κάθε παιδί αλληλεπιδράσε ξεχωριστά με το εκπαιδευτικό βιβλίο, υπό την παρατήρηση του ερευνητή ή του γονέα, επιτρέποντας την καταγραφή άμεσων αντιδράσεων, δυσκολιών κατανόησης και επιπέδου εμπλοκής με το υλικό.

Οι υπόλοιπες μορφές διαμορφωτικής αξιολόγησης, όπως η δοκιμή σε μικρή ομάδα και η εφαρμογή σε μικρή ομάδα, δεν εφαρμόστηκαν στην παρούσα έρευνα, καθώς προϋποθέτουν σταθερό εκπαιδευτικό πλαίσιο (π.χ. σχολική τάξη ή οργανωμένο πρόγραμμα διδασκαλίας), το οποίο δεν αντιστοιχεί στον τρόπο χρήσης του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού βιβλίου στο οικιακό περιβάλλον.

Συνεπώς, η συνδυαστική χρήση αξιολόγησης από ειδικούς και ατομικής αξιολόγησης κρίθηκε επαρκής και παιδαγωγικά τεκμηριωμένη για την αξιολόγηση της

αποτελεσματικότητας, της κατανόησης και της λειτουργικότητας του εκπαιδευτικού υλικού στο συγκεκριμένο πλαίσιο εφαρμογής.

5.1.1 Αξιολόγηση από ειδικούς (expert review): Διαδικασία

Στο στάδιο αυτό συμμετείχαν δύο διακριτές ομάδες ειδικών:

α) παιδαγωγοί προσχολικής εκπαίδευσης, οι οποίοι αξιολόγησαν την καταλληλότητα του υλικού για το κοινό/στόχο, το γνωστικό φορτίο, τη μαθησιακή αξία και τον βαθμό ενεργής εμπλοκής των παιδιών, και

β) γραφίστες και εικαστικοί, οι οποίοι επικεντρώθηκαν στην οπτική επικοινωνία, την τυπογραφία, τη σύνθεση, τη χρωματική παλέτα και τη συνολική αισθητική και λειτουργική ποιότητα του σχεδιασμού.

Αναπτύχθηκαν δύο διακριτά ερωτηματολόγια, τα οποία προσαρμόστηκαν στην εξειδίκευση των συμμετεχόντων. Η διαφοροποίηση κρίθηκε απαραίτητη, καθώς η διεπιστημονική φύση της παρούσας έρευνας απαιτεί την παράλληλη αξιολόγηση τόσο της παιδαγωγικής όσο και της αισθητικής και σχεδιαστικής διάστασης του εκπαιδευτικού υλικού (Morrison et al., 2019).

Συγκεκριμένα, αναπτύχθηκε ένα ερωτηματολόγιο παιδαγωγικής καταλληλότητας (Παράρτημα 1), το οποίο απευθυνόταν σε παιδαγωγούς προσχολικής εκπαίδευσης, και ένα ερωτηματολόγιο αξιολόγησης του γραφιστικού σχεδιασμού και του περιεχομένου, το οποίο απευθυνόταν σε επαγγελματίες γραφίστες και εικαστικούς (Παράρτημα 2).

Τα ερωτηματολόγια περιλάμβαναν τόσο κλειστού τύπου ερωτήσεις με κλίμακα Likert πέντε βαθμίδων (1 = Καθόλου έως 5 = Πάρα πολύ), όσο και ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, οι οποίες στόχευαν στη συλλογή ποιοτικών σχολίων, παρατηρήσεων και προτάσεων βελτίωσης από τους συμμετέχοντες. Η δομή των ερωτηματολογίων βασίστηκε σε αρχές σχεδιασμού ερευνητικών εργαλείων που συνδυάζουν κλειστού και ανοιχτού τύπου ερωτήσεις για τη συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων (Creswell & Creswell, 2018; Cohen, Manion, & Morrison, 2018).

Πριν από την κύρια φάση εφαρμογής, τα ερωτηματολόγια υποβλήθηκαν σε πιλοτική δοκιμή (pilot testing) με τη συμμετοχή ενός παιδαγωγού προσχολικής εκπαίδευσης και ενός γραφίστα αντίστοιχα, με σκοπό τον έλεγχο της σαφήνειας και της πληρότητάς του. Με βάση τις παρατηρήσεις πραγματοποιήθηκαν μικρές αναθεωρήσεις στη διατύπωση

και στη δομή ορισμένων ερωτήσεων, ώστε να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα του εργαλείου συλλογής δεδομένων.

Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο παιδαγωγικής καταλληλότητας (Παράρτημα 1) περιλάμβανε τις παρακάτω ενότητες:

Μέρος Α - Αναπτυξιακή καταλληλότητα: Η ενότητα αυτή αξιολογεί κατά πόσο το βιβλίο ανταποκρίνεται στις αναπτυξιακές ανάγκες και δυνατότητες των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Εξετάζεται αν η παρουσίαση των πληροφοριών είναι κατανοητή χωρίς να επιβαρύνει γνωστικά το παιδί, αν οι δραστηριότητες και οι έννοιες συμβαδίζουν με το αναπτυξιακό του στάδιο και αν οι γραφιστικές έννοιες προσεγγίζονται μέσα από βιωματικές και οπτικές εμπειρίες που διευκολύνουν τη μάθηση.

Μέρος Β - Παιδαγωγική αποτελεσματικότητα: Σε αυτή την ενότητα αξιολογείται η εκπαιδευτική αξία και η αποτελεσματικότητα του βιβλίου ως μαθησιακού εργαλείου. Εξετάζεται αν οι δραστηριότητες ενθαρρύνουν την ενεργή συμμετοχή του παιδιού, αν υποστηρίζουν την κατανόηση βασικών αρχών γραφιστικής, όπως η αντίθεση και η επανάληψη, καθώς και αν παρουσιάζουν σταδιακή αύξηση δυσκολίας. Παράλληλα, αξιολογείται κατά πόσο το βιβλίο ενισχύει τη δημιουργικότητα, τον πειραματισμό και την ελεύθερη έκφραση των παιδιών.

Μέρος Γ - Αισθητική και εικονογράφηση: Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στην οπτική και αισθητική ποιότητα του βιβλίου. Αξιολογούνται η ελκυστικότητα των χρωμάτων και των γραφικών στοιχείων, η καταλληλότητα της εικονογράφησης για την ηλικιακή ομάδα, καθώς και η σαφήνεια των οπτικών στοιχείων ως προς την κατανόηση των δραστηριοτήτων. Επιπλέον, εξετάζεται η συνέπεια του σχεδιασμού και η ισορροπία ανάμεσα σε εικόνα και κείμενο, ώστε το υλικό να είναι ευανάγνωστο και λειτουργικό για τα παιδιά.

Μέρος Δ - Συνολική αξιολόγηση: Στην τελευταία ενότητα αποτιμάται συνολικά η παιδαγωγική αξία του βιβλίου και η καταλληλότητά του για χρήση στο νηπιαγωγείο. Ο αξιολογητής εξετάζει αν το βιβλίο ανταποκρίνεται στους στόχους της προσχολικής εκπαίδευσης και αν μπορεί να αξιοποιηθεί αποτελεσματικά μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Παράλληλα, παρέχεται χώρος για σχόλια και προτάσεις βελτίωσης, ώστε να καταγραφούν παρατηρήσεις που μπορούν να συμβάλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη και βελτίωση του εκπαιδευτικού υλικού.

Αντίστοιχα, το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης γραφιστικού σχεδιασμού (Παράρτημα 2) ζητά μια συνολική αξιολόγηση του οπτικού και σχεδιαστικού χαρακτήρα ενός εκπαιδευτικού βιβλίου μέσα από επιμέρους κριτήρια γραφιστικού σχεδιασμού. Ο αξιολογητής καλείται να βαθμολογήσει σε κλίμακα από 1 έως 5 στοιχεία όπως η οπτική ιεραρχία, η τυπογραφία, η χρωματική παλέτα, η σύνθεση (layout), η χρήση του αρνητικού χώρου, η οπτική συνέπεια και το εικονογραφικό ύφος. Στόχος είναι να αποτυπωθεί κατά πόσο ο σχεδιασμός είναι καθαρός, λειτουργικός και εύχρηστος, αν καθοδηγεί σωστά το βλέμμα και αν υποστηρίζει την κατανόηση του περιεχομένου. Παράλληλα, ζητείται μια ποιοτική αξιολόγηση μέσω σχολίων και προτάσεων βελτίωσης, όπου ο αξιολογητής μπορεί να καταγράψει πιο ελεύθερα παρατηρήσεις σχετικά με πιθανά προβλήματα ή σημεία που μπορούν να ενισχυθούν. Συνολικά, το εργαλείο εστιάζει στην αποτίμηση της αισθητικής ποιότητας, της λειτουργικότητας και της συνοχής του σχεδιασμού, με σκοπό τη βελτίωση του βιβλίου ως εκπαιδευτικό και οπτικό μέσο.

Το δείγμα της αξιολόγησης αποτέλεσαν 5 παιδαγωγοί προσχολικής εκπαίδευσης και 4 επαγγελματίες γραφίστες ή εικαστικοί. Η επιλογή του δείγματος έγινε με βάση τη σκόπιμη δειγματοληψία (purposive sampling), με στόχο τη συλλογή εξειδικευμένης και εις βάθος ποιοτικής ανατροφοδότησης, όπως αυτή εφαρμόζεται σε μικρής κλίμακας εκπαιδευτικές έρευνες (Creswell & Creswell, 2018). Παρότι το δείγμα ήταν περιορισμένο, κρίθηκε επαρκές για το στάδιο της διαμορφωτικής αξιολόγησης, καθώς ο κύριος στόχος δεν είναι η στατιστική γενίκευση, αλλά ο εντοπισμός σημείων βελτίωσης του εκπαιδευτικού υλικού.

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων από τους συμμετέχοντες. Τα ποσοτικά δεδομένα χρησιμοποιήθηκαν περιγραφικά, λειτουργώντας υποστηρικτικά στην ερμηνεία των ποιοτικών σχολίων των συμμετεχόντων. Στη συνέχεια, όλα τα δεδομένα οργανώθηκαν και ταξινομήθηκαν σε θεματικές κατηγορίες, προκειμένου να διευκολυνθεί η ανάλυσή τους. Η διαδικασία αυτή επέτρεψε τον εντοπισμό κοινών τάσεων, την ανάδειξη θετικών στοιχείων, καθώς και την καταγραφή σημείων που χρήζουν βελτίωσης ή αναθεώρησης.

5.1.1.1 Αποτελέσματα αξιολόγησης από ειδικούς

Όσον αφορά στους παιδαγωγούς, τα αποτελέσματα από την αξιολόγηση έδειξαν υψηλό βαθμό αποδοχής του βιβλίου ως προς την παιδαγωγική του καταλληλότητα. Σε όλα τα

εξεταζόμενα πεδία η βαθμολογία ήταν υψηλή και δεν καταγράφηκαν προτάσεις βελτίωσης του υλικού, εκτός από μία συντακτική διόρθωση (Πίνακας 1).

Κριτήριο	Μ.Ο.
Αναπτυξιακή καταλληλότητα	4,9
Παιδαγωγική καταλληλότητα	5,0
Αισθητική και εικονογράφηση	5,0
Συνολική αξιολόγηση	5,0

Πίνακας 1. Αποτελέσματα αξιολόγησης από παιδαγωγούς

Όσον αφορά σε εικαστικούς και γραφίστες, συνολικά αξιολόγησαν θετικά τα στοιχεία που τους αφορούσαν: «Το βιβλίο έχει μια άριστη συνοχή και οργάνωση. Η διάταξη των κειμένων και των εικόνων έχει αρμονία στις σελίδες. Τα χρώματα είναι, πιστεύω, κατάλληλα για να διακρίνονται από ένα παιδί». Οι υψηλές βαθμολογίες εντοπίζονται στη χρωματική παλέτα και στο εικονογραφικό ύφος, καθώς και στη συνολική οπτική ιεραρχία, γεγονός που δείχνει ότι ο σχεδιασμός του βιβλίου είναι ελκυστικός και λειτουργικός. Επίσης, θετικά αξιολογήθηκαν η οπτική συνέπεια και η σύνθεση της διάταξης, που συμβάλλουν σε μια οργανωμένη και κατανοητή παρουσίαση του περιεχομένου (Πίνακας 2).

Στο πιο επιμέρους επίπεδο παρατηρήσεων αναφέρονται ζητήματα που σχετίζονται με λεπτομέρειες της τυπογραφίας και της οπτικής συνέπειας, όπως η ανάγκη για πιο σταθερή τυπογραφική ιεράρχηση και πιο ομοιόμορφη εφαρμογή του σχεδιασμού σε όλες τις σελίδες. «Θεωρώ ότι σε μερικές σελίδες ίσως τα περιθώρια να είναι μεγαλύτερα και να μην φτάνουν τα σχήματα και τα κείμενα στις άκρες του χαρτιού», «Το μέγεθος των γραμμάτων στη σελίδα 4 και 5 να είναι ίδιο», «Το βιβλίο παρουσιάζει επιτυχημένη οπτικοποίηση βασικών αρχών γραφιστικού σχεδιασμού. Ωστόσο, θα μπορούσε να βελτιωθεί η διάκριση μεταξύ τίτλου και επεξηγηματικού κειμένου, όπου αυτό εμφανίζεται, όπως για παράδειγμα μέσω αύξησης του διάστιχου ή μέσω πιο σαφούς τυπογραφικής ιεράρχησης (π.χ. διαφοροποίηση μεγέθους ή χρήσης κεφαλαίων/πεζών γραμμάτων)», «Η τυπογραφία θα μπορούσε σε ορισμένα σημεία να «ακολουθεί» πιο έντονα τη θεματική κάθε δραστηριότητας. Για παράδειγμα, στη σελίδα της «ιεραρχίας», η διαφοροποίηση στο μέγεθος των λέξεων (μικρό–μεσαίο–μεγάλο) θα μπορούσε να ενισχυθεί», «Θα ήταν χρήσιμο να υπάρχει μια εισαγωγή για να προετοιμάζει τον αναγνώστη για το τι θα δει μέσα στο βιβλίο», «Θα μπορούσαν να

προστεθούν εικονίδια, όπως ένα μολύβι ή ένα πινέλο, τα οποία να συνοδεύουν τις δραστηριότητες. Θα ήταν σημαντικό τα σύμβολα αυτά να επεξηγούνται στην αρχή του βιβλίου, ώστε ο αναγνώστης να κατανοεί τη σημασία και τη λειτουργία τους κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης». Τέλος, μια αξιολόγηση κατέγραψε ως βασικό πρόβλημα είναι ότι η τυπογραφία δεν είναι καθαρή και σταθερή. Ο τίτλος και τα κείμενα έχουν διακοσμητική γραμματοσειρά που μπερδεύει το παιδί, παρότι τα παιδιά δεν ξέρουν να διαβάσουν, αντιμετωπίζουν το κείμενο σαν εικόνα. Επιπλέον, στην επιλεγμένη γραμματοσειρά στο εξώφυλλο ορισμένα γράμματα δεν είναι σχεδιασμένα με συνέπεια (π.χ. το Ω και το Σ διαφέρουν σε βάρος) και υπάρχουν προβλήματα στο διάστιχο και στην απόσταση μεταξύ των γραμμών (kerning). Επίσης, τα πολλά χρώματα στον τίτλο του βιβλίου και η εκτεταμένη χρήση κεφαλαίων στο σώμα του δυσκολεύουν την αναγνωσιμότητα και δεν βοηθούν να γίνει κατανοητή η βασική ιδέα ότι το κείμενο και η εικόνα λειτουργούν μαζί, αλλά ως διακριτά στοιχεία. Η πρόταση βελτίωσης είναι να χρησιμοποιηθεί μια πιο απλή και καθαρή γραμματοσειρά (π.χ. κλασική ή ισόπαχη), στον τίτλο του βιβλίου να μπει ένα μόνο χρώμα, ιδανικά μαύρο, και να περιοριστεί η χρήση κεφαλαίων. «Πιστεύω πως η καλύτερη επιλογή της τυπογραφίας θα αναβάθμιζε τη βαθμολογία σχεδόν σε όλα τα κριτήρια σε άριστη».

Κριτήριο	Μ.Ο.
Οπτική ιεραρχία	4,5
Τυπογραφία	3,7
Χρωματική παλέτα	4,7
Σύνθεση / Layout	4,2
Αρνητικός χώρος	4,2
Οπτική συνέπεια	4
Εικονογραφικό ύφος	5

Πίνακας 2. Αποτελέσματα αξιολόγησης από εικαστικούς/γραφίστες

5.1.2 Ατομική αξιολόγηση (one-to-one evaluation)

Στο πλαίσιο της ατομικής αξιολόγησης (one-to-one evaluation), συμμετείχαν τρία παιδιά προσχολικής ηλικίας. Η διαδικασία πραγματοποιήθηκε σε οικείο και άνετο χώρο, με στόχο τη διασφάλιση φυσικής και αυθόρμητης αλληλεπίδρασης με το βιβλίο. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, στα παιδιά δόθηκαν μολύβια και μπογιές, καθώς τους ζητήθηκε να πραγματοποιήσουν σχετικές δραστηριότητες ζωγραφικής που

εντάσσονταν στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασής τους με το βιβλίο. Τα παιδιά προέρχονταν από φιλικό περιβάλλον, ενώ για τη συμμετοχή τους είχε εξασφαλιστεί η απαραίτητη συγκατάθεση των γονέων/κηδεμόνων. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, οι γονείς βρίσκονταν σε διπλανό χώρο, προκειμένου να διασφαλίζεται τόσο η αλληλεπίδραση των παιδιών με το βιβλίο όσο και η τήρηση των βασικών ηθικών αρχών της έρευνας.

Σε αυτήν την περίπτωση, η κύρια μέθοδος συλλογής δεδομένων ήταν η άμεση παρατήρηση, η οποία θεωρείται ιδιαίτερα κατάλληλη για έρευνα με παιδιά προσχολικής ηλικίας, καθώς επιτρέπει την καταγραφή αυθόρμητων αντιδράσεων, συμπεριφορών και μορφών αλληλεπίδρασης με το εκπαιδευτικό υλικό (Creswell & Creswell, 2018). Συμπληρωματικά, αξιοποιήθηκε ένα σύντομο προφορικό «παιδικό ερωτηματολόγιο» (Παράρτημα 3), το οποίο περιλάμβανε απλές και κατανοητές ερωτήσεις προσαρμοσμένες στο αναπτυξιακό επίπεδο των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Οι ερωτήσεις υποβάλλονταν προφορικά από τον αξιολογητή και στόχευαν στην καταγραφή των προσωπικών εντυπώσεων του παιδιού σχετικά με το βιβλίο, των στοιχείων που του προκάλεσαν ενδιαφέρον, καθώς και της συνολικής εμπειρίας χρήσης του εκπαιδευτικού υλικού. Ειδικότερα, περιλάμβανε τις ακόλουθες ενότητες:

Μέρος Α - Γενική εμπειρία: Η ενότητα αυτή εξετάζει τη συνολική εμπειρία του παιδιού από το βιβλίο. Περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με το αν του άρεσε το βιβλίο, αν θα ήθελε να το ξαναδεί και τους λόγους των απαντήσεών του. Στόχος είναι να αποτυπωθεί ο βαθμός ευχαρίστησης, ενδιαφέροντος και συμμετοχής του παιδιού κατά την αλληλεπίδραση με το υλικό.

Μέρος Β - Προτίμηση: Σε αυτή την ενότητα διερευνώνται οι προσωπικές προτιμήσεις του παιδιού. Το παιδί καλείται να δείξει ποια σελίδα ή δραστηριότητα του άρεσε περισσότερο και να εξηγήσει γιατί. Παράλληλα, ο ερευνητής σημειώνει στοιχεία που σχετίζονται με την προσοχή και το ενδιαφέρον του παιδιού, ώστε να διαχωριστεί η αισθητική ή συναισθηματική προτίμηση από την πραγματική κατανόηση του περιεχομένου.

Μέρος Γ - Κατανόηση βασικών εννοιών: Η ενότητα αυτή αξιολογεί την κατανόηση βασικών γνωστικών εννοιών μέσα από απλές δραστηριότητες αναγνώρισης και σύγκρισης. Το παιδί καλείται να εντοπίσει όμοια σχήματα, να ξεχωρίσει μεγαλύτερα

αντικείμενα και να αναγνωρίσει πιο έντονα χρώματα. Οι απαντήσεις καταγράφονται ως σωστές, με βοήθεια ή χωρίς απάντηση.

Μέρος Δ - Συσχέτιση και φαντασία: Σε αυτό το μέρος εξετάζεται η δημιουργική σκέψη και η φαντασία του παιδιού. Οι ερωτήσεις ζητούν από το παιδί να συνδέσει εικόνες με αντικείμενα ή εμπειρίες της καθημερινότητας, να φανταστεί νέες εκδοχές εικόνων και να περιγράψει πώς θα μετέτρεπε το περιεχόμενο σε παιχνίδι. Ο ερευνητής καταγράφει τις αυθόρμητες συνδέσεις και τις δημιουργικές απαντήσεις του παιδιού.

Μέρος Ε - Ελεύθερη έκφραση: Η τελευταία ενότητα δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να εκφράσει ελεύθερα τη συνολική του άποψη για το βιβλίο. Το παιδί περιγράφει τι του άρεσε περισσότερο, τι δεν του άρεσε και κάνει μια γενική αξιολόγηση της εμπειρίας. Παράλληλα, ο ερευνητής σημειώνει παρατηρήσεις σχετικά με τη μη λεκτική συμπεριφορά, τον ενθουσιασμό και τυχόν σημεία σύγχυσης ή δυσκολίας.

Τα παιδιά κλήθηκαν να ξεφυλλίσουν το βιβλίο, να παρατηρήσουν τις εικόνες και να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες, ενώ ο ερευνητής ή ο γονέας διάβαζε τις οδηγίες και διατηρούσε κυρίως ρόλο παρατηρητή, παρεμβαίνοντας μόνο όταν ήταν απαραίτητο για διευκρινίσεις. Η διάρκεια κάθε συνεδρίας ήταν περίπου 40 λεπτά, χρόνος που κρίθηκε επαρκής ώστε να ολοκληρωθεί η διαδικασία χωρίς κόπωση ή απώλεια ενδιαφέροντος.

Στο τέλος της διαδικασίας συμπληρώθηκε από τον γονέα το «Ερωτηματολόγιο Παρατήρησης Συμπεριφοράς» (Παράρτημα 4), το οποίο σχεδιάστηκε για τη συστηματική καταγραφή δεδομένων σχετικά με τη συμπεριφορά του παιδιού και τον βαθμό κατανόησης των βασικών εννοιών που παρουσιάζονται στο βιβλίο. Η χρήση του συγκεκριμένου εργαλείου κρίθηκε απαραίτητη, καθώς συμβάλει στην οργανωμένη και συστηματική αποτύπωση των δεδομένων της αξιολόγησης, διευκολύνοντας τόσο τη συγκέντρωση όσο και την ανάλυση των ευρημάτων. Παράλληλα, λειτουργεί ως οδηγός για τον ερευνητή, καθορίζοντας τα βασικά σημεία παρατήρησης και διασφαλίζοντας ότι η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε με ενιαίο και συνεπή τρόπο. Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, η χρήση δομημένων εργαλείων παρατήρησης ενισχύει την αξιοπιστία της ερευνητικής διαδικασίας και συμβάλλει στη συστηματική καταγραφή συμπεριφορών και αντιδράσεων σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (Cohen et al., 2018; Creswell & Creswell, 2018). Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε τις ακόλουθες ενότητες:

Μέρος Α - Γενικές Πληροφορίες: Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει βασικά στοιχεία σχετικά με τη διαδικασία αξιολόγησης και το παιδί που συμμετέχει. Καταγράφεται η ιδιότητα του αξιολογητή, όπως αν είναι εκπαιδευτικός ή γονέας, η ηλικία και το φύλο του παιδιού, καθώς και η διάρκεια ενασχόλησης με το βιβλίο. Στόχος είναι να δοθεί το απαραίτητο πλαίσιο για την ερμηνεία των παρατηρήσεων και των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης.

Μέρος Β - Κλειστές ερωτήσεις

Παρατήρηση συμπεριφοράς: Σε αυτή την ενότητα αξιολογείται η συμπεριφορά του παιδιού κατά τη χρήση του βιβλίου μέσω κλίμακας βαθμολόγησης από το 1 έως το 5. Εξετάζονται στοιχεία όπως το αρχικό ενδιαφέρον του παιδιού, η αυθόρμητη εξερεύνηση του βιβλίου, η διάρκεια συγκέντρωσης, η αναγνώριση οπτικών στοιχείων, η επιθυμία επανάληψης δραστηριοτήτων, η συναισθηματική αντίδραση και η ενεργή συμμετοχή χωρίς καθοδήγηση. Παράλληλα, καταγράφονται σύντομες παρατηρήσεις του αξιολογητή σχετικά με τη συνολική συμπεριφορά και την ανταπόκριση του παιδιού.

Οπτική αντίληψη και γραφιστική κατανόηση: Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στην ικανότητα του παιδιού να κατανοεί και να επεξεργάζεται οπτικές πληροφορίες και βασικές έννοιες γραφιστικής. Αξιολογείται αν το παιδί αναγνωρίζει αντιθέσεις, ξεχωρίζει σημαντικά στοιχεία μέσα στη σελίδα, αντιδρά σε αλλαγές χρώματος και σύνθεσης και επιλέγει συγκεκριμένα οπτικά στοιχεία που του τραβούν το ενδιαφέρον. Οι απαντήσεις βαθμολογούνται επίσης σε κλίμακα από το 1 έως το 5 και συνοδεύονται από παρατηρήσεις σχετικά με το επίπεδο κατανόησης και ανταπόκρισης του παιδιού.

Μέρος Γ - Ανοιχτές ερωτήσεις και σημειώσεις παρατηρητή: Στο τελευταίο μέρος ο αξιολογητής καταγράφει πιο ελεύθερες και ποιοτικές παρατηρήσεις σχετικά με τη συμπεριφορά του παιδιού. Περιλαμβάνονται σημειώσεις για μη λεκτικές αντιδράσεις, απρόβλεπτες συμπεριφορές, σημεία ενθουσιασμού ή σύγχυσης και γενικές εντυπώσεις από τη χρήση του βιβλίου. Μέσα από αυτές τις παρατηρήσεις αποτυπώνεται πιο αναλυτικά η εμπειρία του παιδιού, η συναισθηματική του εμπλοκή και η αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού υλικού ως μέσου εισαγωγής στις βασικές έννοιες της γραφιστικής.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι ενότητες **Μέρος Ε: Ελεύθερη έκφραση** και **Μέρος Γ: Ανοιχτές ερωτήσεις και σημειώσεις παρατηρητή**, από το πρώτο και δεύτερο

εργαλείο αξιολόγησης αντίστοιχα, παρουσιάζουν ομοιότητες γιατί και τα δύο στοχεύουν στην ποιοτική αποτύπωση της εμπειρίας του παιδιού κατά τη χρήση του βιβλίου. Και στις δύο περιπτώσεις καταγράφονται στοιχεία όπως ο ενθουσιασμός, οι μη λεκτικές αντιδράσεις, τα σημεία σύγχυσης και οι γενικές εντυπώσεις, καθώς αυτά αποτελούν σημαντικούς δείκτες για το πώς το παιδί αλληλεπιδρά με το εκπαιδευτικό υλικό. Ωστόσο, η διαφορά τους βρίσκεται στον τρόπο και στο βάθος της καταγραφής. Στο **Μέρος Ε: Ελεύθερη έκφραση**, η αποτύπωση γίνεται άμεσα και ταυτόχρονα με την προσωπική έκφραση του παιδιού. Το ίδιο το παιδί περιγράφει τι του άρεσε ή δεν του άρεσε, ενώ ο ερευνητής σημειώνει συνοπτικά παρατηρήσεις που συνοδεύουν εκείνη τη στιγμή την αντίδρασή του, όπως χαμόγελα, ενθουσιασμό ή δυσκολίες. Εδώ δίνεται έμφαση στη βιωματική και αυθόρμητη εμπειρία του παιδιού. Αντίθετα, στο **Μέρος Γ: Ανοιχτές ερωτήσεις και σημειώσεις παρατηρητή**, η καταγραφή γίνεται πιο αναλυτικά και ερμηνευτικά από τον αξιολογητή. Ο παρατηρητής δεν περιορίζεται μόνο στις άμεσες αντιδράσεις, αλλά αποτυπώνει συνολικά τη συμπεριφορά, τις απρόβλεπτες αντιδράσεις, τη συναισθηματική εμπλοκή και την αποτελεσματικότητα του βιβλίου ως εκπαιδευτικού εργαλείου. Επομένως, το πρώτο μέρος λειτουργεί περισσότερο ως άμεση έκφραση εμπειρίας του παιδιού, ενώ το δεύτερο ως συστηματική και πιο εμπεριστατωμένη αξιολόγηση από την πλευρά του ενήλικα παρατηρητή.

Ακολουθούν τα αποτελέσματα της αξιολόγησης που προέκυψαν από την ανάλυση του «Παιδικού Ερωτηματολογίου» (Παράρτημα 3) και του «Ερωτηματολόγιο Παρατήρησης Συμπεριφοράς» (Παράρτημα 4) που συμπληρώθηκε από τον γονέα.

5.1.2.1 Αποτελέσματα από Παιδικό Ερωτηματολόγιο - Προφορικό

Γενική εμπειρία χρήσης: Και τα τρία παιδιά δήλωσαν ότι τους άρεσε το βιβλίο και ότι θα ήθελαν να το χρησιμοποιήσουν ξανά, γεγονός που υποδηλώνει θετική εμπειρία αλληλεπίδρασης με το εκπαιδευτικό υλικό. Οι λόγοι που ανέφεραν σχετίζονταν κυρίως με τη συμμετοχή στις δραστηριότητες, τα χρώματα και τις εικόνες.

Προτιμήσεις των παιδιών: Οι σελίδες που συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον ήταν εκείνες που περιλάμβαναν έντονα χρώματα και δραστηριότητες αλληλεπίδρασης. Ιδιαίτερα δημοφιλής αποδείχθηκε η δραστηριότητα, όπου τους ζητήθηκε να σχεδιάσουν ένα παγωτό με τρίγωνα και κύκλους, καθώς μπορούσαν να εκφράσουν δημιουργικά τις δικές τους ιδέες και προτιμήσεις, καθώς και η σελίδα όπου έπρεπε να

ισορροπήσουν μια τραμπάλα. Και στις δύο περιπτώσεις ζήτησαν επανάληψη της δραστηριότητας.

Κατανόηση βασικών εννοιών γραφιστικού σχεδιασμού: Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα παιδιά ήταν σε θέση να αναγνωρίσουν βασικές οπτικές έννοιες, όπως τα σχήματα, το μέγεθος και την ένταση του χρώματος (Πίνακας 3).

Δραστηριότητα	Σωστό	Με βοήθεια	Δεν απάντησε
Αναγνώριση σχήματος	3	0	0
Αναγνώριση μεγέθους	3	0	0
Αναγνώριση έντονου χρώματος	3	0	0

Πίνακας 3. Αποτελέσματα ερωτηματολογίου κατανόησης βασικών εννοιών

Δημιουργική σκέψη και φαντασία: Οι απαντήσεις των παιδιών έδειξαν ότι το βιβλίο ενεργοποίησε τη φαντασία και τη δημιουργική τους σκέψη. Τα παιδιά συνέδεσαν τις εικόνες με προσωπικές εμπειρίες και καθημερινά αντικείμενα, ενώ στις δραστηριότητες ελεύθερης έκφρασης παρήγαγαν πρωτότυπες ιδέες και εναλλακτικές προσεγγίσεις. Για παράδειγμα στην ερώτηση «αν ήταν παιχνίδι, τι παιχνίδι θα ήταν;», ένα παιδί απάντησε, «το κουτί που βάζουμε τα σχήματα στις τρύπες».

Ελεύθερη έκφραση και σχόλια: Οι περισσότερες απαντήσεις ήταν θετικές και ενθουσιώδεις και έγιναν αναφορές σε συγκεκριμένες σελίδες, όπως ζητήθηκε. Δεν καταγράφηκαν αρνητικές αναφορές και έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη σελίδα με το δαγκωμένο μήλο που αφορά την κατανόηση της αρχής Gestalt προσκήνιο/παρασκήνιο (figure/ground).

Παρατηρήσεις ερευνητή: Στις σημειώσεις του ερευνητή για μη λεκτική συμπεριφορά, καταγράφηκαν θετικά σχόλια σχετικά με την αποδοχή του βιβλίου από τα παιδιά ως ακολούθως «Έδειξε έντονο ενδιαφέρον και ξεφύλλισε το βιβλίο αρκετές φορές», «Χαμογελά!» και «Θέλει να το ξαναδιαβάσει». Τα παιδιά σχολίαζαν αυθόρμητα τις εικόνες, συμμετείχαν ενεργά στις δραστηριότητες και ζητούσαν να εξερευνήσουν περισσότερες σελίδες. Τα σημεία σύγχυσης ήταν περιορισμένα και εντοπίστηκαν κυρίως σε πιο σύνθετες οπτικές συνθέσεις, όπως ο δραστηριότητα με τη ζωγραφική με λίγες γραμμές.

5.1.2.2 Αποτελέσματα από Ερωτηματολόγιο Παρατήρησης Συμπεριφοράς

Συμπεριφορά και κατανόηση: Καταγράφηκε υψηλό επίπεδο εμπλοκής των παιδιών με το εκπαιδευτικό υλικό. Τα περισσότερα παιδιά έδειξαν ενδιαφέρον από την πρώτη επαφή με το βιβλίο, το εξερεύνησαν αυθόρμητα και συμμετείχαν ενεργά στις δραστηριότητες. Ιδιαίτερα υψηλές βαθμολογίες καταγράφηκαν επίσης στον εντοπισμό οπτικών στοιχείων και στην έκφραση θετικών συναισθημάτων, γεγονός που υποδηλώνει ότι το βιβλίο λειτούργησε ως ελκυστικό μαθησιακό μέσο (Πίνακας 4). Στις παρατηρήσεις καταγράφονται σχόλια όπως: «Του τράβηξε το ενδιαφέρον», «Ολοκλήρωσε τις δραστηριότητες, αν και στο τέλος άρχισε να κουράζεται λίγο. Παρόλα αυτά συμμετείχε με ενθουσιασμό».

Συμπεριφορά	M.O.
Δείχνει ενδιαφέρον στην πρώτη επαφή	4,6
Αγγίζει/εξερευνά το βιβλίο αυθόρμητα	4
Παραμένει συγκεντρωμένο για περισσότερο από 5 λεπτά	4,3
Εντοπίζει οπτικά στοιχεία	5
Ζητά επανάληψη δραστηριότητας	4
Εκφράζει συναισθηματική αντίδραση	4,6
Συμμετέχει ενεργά χωρίς καθοδήγηση	4,3

Πίνακας 4. Αποτελέσματα αξιολόγησης συμπεριφοράς

Οπτική αντίληψη και γραφιστική κατανόηση: Τα παιδιά έδειξαν υψηλή ικανότητα αναγνώρισης βασικών στοιχείων οπτικής επικοινωνίας (Πίνακας 5). Οι αλλαγές χρώματος και σύνθεσης προσέλκυαν την προσοχή τους, ενώ επέδειξαν άριστη ικανότητα αναγνώρισης αντιθέσεων. Τα ευρήματα παρέχουν ενδείξεις ότι το βιβλίο μπορεί να υποστηρίξει την εξοικείωση των παιδιών με βασικά στοιχεία οπτικής αντίληψης.

Κριτήριο	M.O.
Αναγνωρίζει αντίθεση (μεγάλο/μικρό)	5
Ξεχωρίζει σημαντικά στοιχεία σε σελίδα	4,6
Αντιδρά σε αλλαγές χρώματος ή σύνθεσης	5
Επιλέγει συγκεκριμένα οπτικά στοιχεία	4,6

Πίνακας 5. Αποτελέσματα αξιολόγησης οπτικής αντίληψης

Παρατηρήσεις αξιολογητών/γονέων: Η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων από την παρατήρηση της αλληλεπίδρασης των παιδιών με το βιβλίο ανέδειξε συνολικά μια ιδιαίτερα θετική εμπειρία εμπλοκής. Οι αντιδράσεις των παιδιών, όπως καταγράφηκαν από τους αξιολογητές, αποτυπώνουν υψηλό βαθμό ενδιαφέροντος, ενεργής συμμετοχής και συναισθηματικής ανταπόκρισης κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας. Σε γενικό επίπεδο, το βιβλίο φαίνεται να λειτουργεί ως ελκυστικό εκπαιδευτικό εργαλείο, το οποίο διατηρεί την προσοχή των παιδιών και ενθαρρύνει την αυθόρμητη εξερεύνηση και συμμετοχή.

Η ανταπόκρισή τους χαρακτηρίζεται από θετικές μη λεκτικές αντιδράσεις, όπως χαμόγελα, αυξημένη προσοχή και ενεργή αλληλεπίδραση με το περιεχόμενο. Όπως καταγράφεται και στις σημειώσεις των αξιολογητών, «Του φάνηκαν εύκολα, αλλά όχι σε σημείο να βαρεθεί» και «Δεν το βαρέθηκε, του κράτησε το ενδιαφέρον», ενώ παράλληλα αναφέρθηκε ότι «Η γλώσσα του σώματος και η συγκέντρωσή του έδειξαν πως του άρεσε η διαδικασία» και ότι «Είχε ένα χαμόγελο καθ' όλη τη διάρκεια της ασχολίας του με το βιβλίο». Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν υψηλό βαθμό αποδοχής και θετικής ανταπόκρισης στο εκπαιδευτικό υλικό, χωρίς να παρατηρούνται εκτεταμένα σημεία απογοήτευσης ή απρόβλεπτες αντιδράσεις.

Επιπρόσθετα, ενθουσιασμός καταγράφηκε σε συγκεκριμένες δραστηριότητες και σελίδες του βιβλίου, όπως στην ιεράρχηση σχημάτων, στη δραστηριότητα με την τραμπάλα, η οποία σχετίζεται με την αρχή της ισορροπίας, καθώς και στη σελίδα με το δαγκωμένο μήλο, η οποία αφορά την κατανόηση της αρχής Gestalt (προσκειμένο/παρασκήνιο). Ιδιαίτερα η τελευταία περίπτωση φάνηκε να προκαλεί ταυτόχρονα ενθουσιασμό αλλά και αρχική σύγχυση, στοιχείο που αναδεικνύει τη διπλή λειτουργία ορισμένων πιο σύνθετων οπτικών ερεθισμάτων.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, παρατηρήθηκε ότι τέτοιου τύπου δραστηριότητες απαιτούσαν αρχική καθοδήγηση από τον ενήλικα, χωρίς όμως αυτό να επηρεάζει αρνητικά τη συνολική εμπειρία ή τη διάθεση συμμετοχής των παιδιών. Αντιθέτως, μετά την καθοδήγηση, η κατανόηση και η εμπλοκή ενισχύθηκαν.

Συνολικά, τα δεδομένα υποδεικνύουν ότι το βιβλίο επιτυγχάνει σε μεγάλο βαθμό τον στόχο του ως παιδαγωγικό και οπτικό εργαλείο για την προσχολική ηλικία, καθώς συνδυάζει αποτελεσματικά την οπτική ελκυστικότητα με τη μαθησιακή εμπλοκή. Χαρακτηριστικά σχόλια: «Είναι μοντέρνο, όμορφο και χαρούμενο υλικό. Τραβάει το

ενδιαφέρον του παιδιού και βοηθά τον ενήλικα να εισάγει έννοιες γραφιστικής σε μικρές ηλικίες», «Είναι έξυπνο και δεν βρίσκεις στην αγορά εύκολα κάτι παρόμοιο. Κρατάει το ενδιαφέρον του παιδιού με μια μικρή καθοδήγηση από έναν ενήλικα».

Συνολικά, οι παρατηρήσεις των αξιολογητών υποδηλώνουν ότι το βιβλίο διατήρησε το ενδιαφέρον των παιδιών και υποστήριξε την ενεργή συμμετοχή τους στις δραστηριότητες. Παράλληλα, αναδείχθηκαν ορισμένα σημεία που μπορούσαν να βελτιωθούν, κυρίως ως προς τη σαφήνεια και την καθοδήγηση σε πιο σύνθετες δραστηριότητες, τα οποία λήφθηκαν υπόψη κατά την αναθεώρηση του υλικού.

5.2 Αναθεώρηση του Βιβλίου

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω ευρήματα, πραγματοποιήθηκαν στοχευμένες τροποποιήσεις στο περιεχόμενο, την εικονογράφηση και τη συνολική εμπειρία χρήσης του βιβλίου. Συγκεκριμένα, με βάση κυρίως τις αξιολογήσεις γραφιστών και εικαστικών, καθώς και τα δεδομένα που προέκυψαν από την παρατήρηση των παιδιών, εφαρμόστηκαν οι ακόλουθες βελτιώσεις:

1. **Ενοποιήθηκε η γραμματοσειρά** στις σελίδες 4 και 5, ώστε να διασφαλιστεί η οπτική συνέπεια και η συνοχή του σχεδιασμού.
2. **Προστέθηκε εισαγωγικό κείμενο** στη σελίδα 4, το οποίο ενημερώνει συνοπτικά τον αναγνώστη για το περιεχόμενο, τους στόχους και τη δομή του βιβλίου.
3. **Ενσωματώθηκε ένα συνεκτικό σύστημα οπτικών συμβόλων** σε όλες τις σελίδες του βιβλίου, με στόχο τη διευκόλυνση της πλοήγησης και την καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας των επιμέρους ενοτήτων (Εικόνα 13). Για την υποστήριξη της χρήσης του δημιουργήθηκε σχετικό υπόμνημα στη σελίδα 5, το οποίο προηγείται της ενασχόλησης με το υλικό και ενισχύει την αυτονομία των παιδιών. Τα σύμβολα λειτουργούν ως εργαλεία καθοδήγησης, επιτρέποντας την άμεση αναγνώριση του σκοπού κάθε σελίδας ή δραστηριότητας τόσο από τα παιδιά όσο και από τους ενήλικες που τα υποστηρίζουν. Συγκεκριμένα, το σύμβολο των «ματιών» χρησιμοποιείται στις εισαγωγικές σελίδες των ενοτήτων και υποδηλώνει την παρατήρηση, ενθαρρύνοντας την εστίαση στα οπτικά στοιχεία. Αντίστοιχα, τα σύμβολα μολύβι, πινέλο και κυκλάκι συνοδεύουν τις δραστηριότητες και σηματοδοτούν τη μετάβαση στη δημιουργική δράση, όπως σχεδίαση, χρωματισμό ή επιλογή απαντήσεων. Η συστηματική χρήση τους συμβάλλει στην αναγνωρισιμότητα, στην οργάνωση της πληροφορίας και στην ευκολότερη

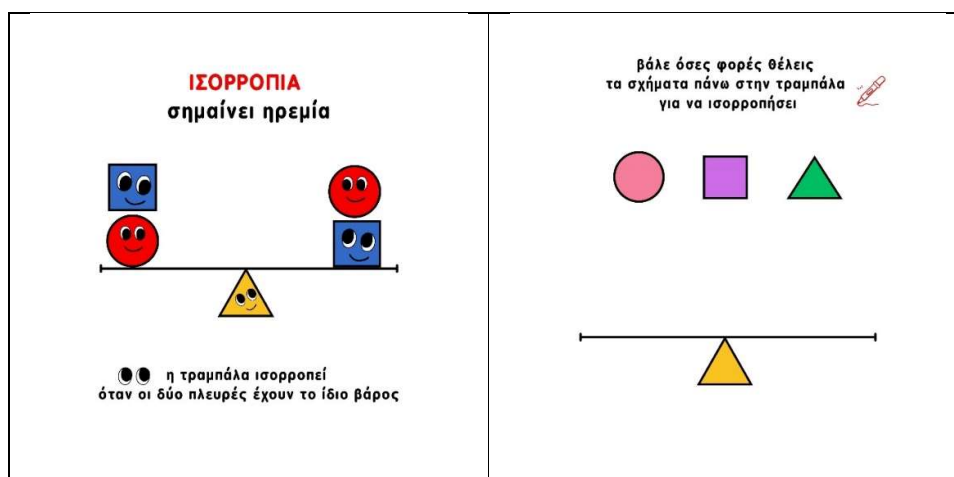
πλοήγηση στο έντυπο, καθώς οι χρήστες συσχετίζουν σταθερά συγκεκριμένα γραφικά στοιχεία με συγκεκριμένες λειτουργίες (Lidwell et al., 2010). Με αυτόν τον τρόπο, τα σύμβολα δεν αποτελούν απλώς οπτικά στοιχεία, αλλά λειτουργικά εργαλεία επικοινωνίας που υποστηρίζουν τη μαθησιακή εμπειρία και την αλληλεπίδραση με το βιβλίο.

4. **Αναπροσαρμόστηκε το μέγεθος των λέξεων «μικρό – μεσαίο – μεγάλο»** στη σελίδα 16, ώστε η τυπογραφική τους απόδοση να ενισχύει οπτικά το νόημα που μεταφέρουν.
5. **Αναδιατυπώθηκε η εκφώνηση της δραστηριότητας** στη σελίδα 23, προκειμένου να γίνει πιο σαφής και κατανοητή για τους χρήστες.
6. **Ενισχύθηκε η τυπογραφική ιεράρχηση** μέσω χρωματικής διαφοροποίησης μεταξύ τίτλων και επεξηγηματικών κειμένων, καθώς επίσης και διαχωρισμού κεφαλαίων και πεζών γραμμάτων με σκοπό την διευκόλυνση της οργάνωσης και της ανάγνωσης της πληροφορίας.
7. **Ανασχεδιάστηκαν οι δραστηριότητες** στις σελίδες 36 και 37, καθώς κατά την αξιολόγηση παρατηρήθηκαν σημεία σύγχυσης και μειωμένου ενδιαφέροντος από τα παιδιά.
8. **Αναθεωρήθηκε η τυπογραφική επιλογή** σε όλο το βιβλίο, με αντικατάσταση της αρχικής γραμματοσειράς από μία περισσότερο ευανάγνωστη, βελτιώνοντας την προσβασιμότητα και την αισθητική συνοχή του εντύπου. Ειδικότερα, για τα κείμενα επιλέχθηκε η sans serif γραμματοσειρά BPreplay, η οποία αντικατέστησε τη γραμματοσειρά Ananias. Οι γραμματοσειρές αυτής της κατηγορίας χαρακτηρίζονται από καθαρές, απλές και ευανάγνωστες μορφές. Η συγκεκριμένη γραμματοσειρά διαθέτει στρογγυλεμένες φόρμες και ομαλές καμπύλες, προσδίδοντας έναν φιλικό και προσιτό χαρακτήρα κατάλληλο για παιδιά προσχολικής ηλικίας, ενώ ο συνδυασμός απλότητας και ήπιας, παιχνιδιάρικης αισθητικής διατηρεί υψηλή αναγνωσιμότητα, μειώνει την οπτική πολυπλοκότητα και διευκολύνει την αναγνώριση των χαρακτήρων. Η BPreplay εφαρμόστηκε σε τίτλους, υπότιτλους και συνοδευτικά κείμενα, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση ενιαίας οπτικής ταυτότητας. Παράλληλα, έγινε διάκριση μεταξύ κεφαλαίων γραμμάτων στους τίτλους και πεζών στα βοηθητικά κείμενα και στις εκφωνήσεις των δραστηριοτήτων, με στόχο την ενίσχυση της οπτικής ιεράρχησης και της σαφήνειας στην οργάνωση του περιεχομένου (βλ. Εικόνα 14).

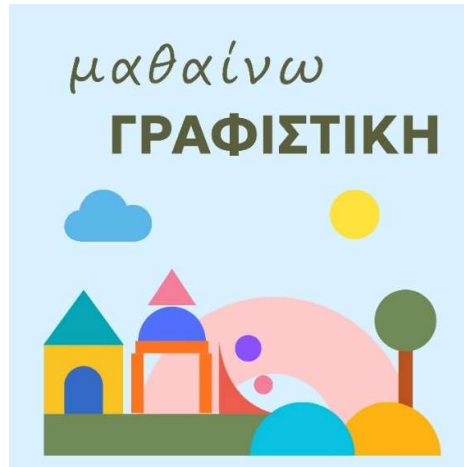
9. **Επανασχεδιάστηκε ο τίτλος του εξωφύλλου** μέσω αλλαγής γραμματοσειράς και χρωματικής απόδοσης, ώστε να αποκτήσει μεγαλύτερη οπτική έμφαση και να αναδεικνύει αποτελεσματικότερα τον χαρακτήρα του βιβλίου (βλ. Εικόνα 15).



Εικόνα 13. Σελίδα οδηγιών του βιβλίου



Εικόνα 14. Σελόνι βιβλίου με τις αναθεωρήσεις στην τυπογραφία



Εικόνα 15. Εξωφυλλο βιβλίου

Οι παρεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν συνέβαλαν ουσιαστικά στη βελτίωση της τελικής μορφής του βιβλίου, ενισχύοντας τόσο την αισθητική ποιότητα όσο και τη λειτουργικότητα του σχεδιασμού. Η διαδικασία αξιολόγησης και επανασχεδιασμού ανέδειξε τη σημασία της ανατροφοδότησης κατά την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού, επιτρέποντας τον εντοπισμό αδυναμιών και τη βελτιστοποίηση επιμέρους στοιχείων πριν από την ολοκλήρωση του έργου. Ως αποτέλεσμα, η τελική έκδοση του βιβλίου (Παράρτημα 6) ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στους αρχικούς εκπαιδευτικούς στόχους και προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη, κατανοητή και ευχάριστη μαθησιακή εμπειρία για παιδιά προσχολικής ηλικίας.

5.3 Τελική/Αθροιστική αξιολόγηση (summative evaluation)

Μετά την ολοκλήρωση των βελτιωτικών παρεμβάσεων που προέκυψαν από τη διαμορφωτική αξιολόγηση, πραγματοποιήθηκε αθροιστική αξιολόγηση (summative evaluation) με τη συμμετοχή των ίδιων παιδιών που είχαν λάβει μέρος στην αρχική φάση της έρευνας. Σκοπός της διαδικασίας ήταν η τελική αποτίμηση του εκπαιδευτικού υλικού στη βελτιωμένη μορφή του και η καταγραφή της εμπειρίας των χρηστών από τη χρήση του (Tessmer, 1993).

Η αθροιστική αξιολόγηση αποτελεί το τελικό στάδιο της διαδικασίας ανάπτυξης ενός εκπαιδευτικού προϊόντος, καθώς παρέχει στοιχεία για τη συνολική ποιότητα, τη λειτουργικότητα και την καταλληλότητά του για το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Παράλληλα, συμβάλλει στην τεκμηρίωση της σχεδιαστικής πορείας, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο οι διαδοχικοί κύκλοι ανατροφοδότησης οδήγησαν στη διαμόρφωση της τελικής εκδοχής του υλικού.

Η επιλογή του ίδιου δείγματος βασίστηκε στην προσέγγιση «ίδιοι συμμετέχοντες σε όλες τις συνθήκες» (within-subject design), όπου οι ίδιοι συμμετέχοντες αξιολογούν διαδοχικές φάσεις ή εκδοχές του ίδιου υλικού (EBSCO Research Starters, n.d.). Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει ακριβέστερη σύγκριση των δεδομένων, καθώς κάθε παιδί λειτουργεί ως δική του βάση αναφοράς, μειώνοντας την επίδραση ατομικών διαφορών όπως το αναπτυξιακό επίπεδο, τα ενδιαφέροντα και οι προηγούμενες εμπειρίες. Παράλληλα, η επαναληπτική συμμετοχή των ίδιων παιδιών επέτρεψε πιο σαφή αποτίμηση των αλλαγών στον σχεδιασμό του υλικού, καθώς είχε προηγηθεί εξοικείωση με τη δομή και τον τρόπο αλληλεπίδρασης με το βιβλίο. Η χρήση των ίδιων συμμετεχόντων διευκολύνει τη σύγκριση των δύο φάσεων αξιολόγησης, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται η επίδραση της προηγούμενης εξοικείωσης των παιδιών με το υλικό.

Η τελική αξιολόγηση ακολούθησε παρόμοια διαδικασία με τη διαμορφωτική, ώστε να διατηρηθούν όσο το δυνατόν πιο σταθερές οι συνθήκες διεξαγωγής και να καταστεί δυνατή η ουσιαστική σύγκριση των δεδομένων. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας παρατηρήθηκε εκ νέου η αλληλεπίδραση των παιδιών με το βιβλίο, η κατανόηση των οδηγιών, η ανταπόκριση στις δραστηριότητες και η συνολική εμπειρία χρήσης του εκπαιδευτικού υλικού.

Για τις ανάγκες της τελικής αξιολόγησης σχεδιάστηκε ειδικό εργαλείο παρατήρησης, το οποίο στοχεύει στη διερεύνηση της επαναληπτικής αλληλεπίδρασης των παιδιών με την αναθεωρημένη έκδοση του εκπαιδευτικού βιβλίου «Μαθαίνω Γραφιστική». Το εργαλείο οργανώθηκε σε έξι θεματικές ενότητες και περιλάμβανε τόσο κλειστού τύπου ερωτήσεις, όσο και πεδία για την καταγραφή ποιοτικών παρατηρήσεων από τον αξιολογητή/γονέα (Παράρτημα 5).

Η επεξεργασία των δεδομένων βασίστηκε κυρίως στην περιγραφική παρουσίαση των απαντήσεων των παιδιών στα ερωτηματολόγια που χορηγήθηκαν προφορικά. Οι απαντήσεις καταγράφηκαν και ομαδοποιήθηκαν ανά ερώτηση, ώστε να αναδειχθούν οι απόψεις και οι εμπειρίες των συμμετεχόντων σχετικά με το εκπαιδευτικό υλικό. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη σύγκριση των ευρημάτων της αρχικής και της τελικής αξιολόγησης, προκειμένου να διερευνηθεί εάν οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο βιβλίο συνέβαλαν στη βελτίωση της εμπειρίας χρήσης, της κατανόησης των δραστηριοτήτων και της συνολικής αποδοχής του υλικού από τα παιδιά.

5.3.1 Αποτελέσματα τελικής αξιολόγησης

Ανάκληση και αναγνώριση του βιβλίου: Η πρώτη ενότητα της τελικής αξιολόγησης αφορούσε τη διερεύνηση του βαθμού στον οποίο τα παιδιά αναγνώριζαν το εκπαιδευτικό βιβλίο και ανακαλούσαν στοιχεία από την προηγούμενη επαφή τους με αυτό. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι και οι τρεις συμμετέχοντες αναγνώρισαν το βιβλίο και ήταν σε θέση να αναφέρουν δραστηριότητες ή οπτικά στοιχεία που θυμούνταν από την αρχική αξιολόγηση. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι το εκπαιδευτικό υλικό άφησε θετική εντύπωση στα παιδιά και διατηρήθηκε στη μνήμη τους ακόμη και μετά την ολοκλήρωση της πρώτης εφαρμογής. Οι απαντήσεις των παιδιών έδειξαν ότι συγκεκριμένα στοιχεία του βιβλίου είχαν παραμείνει στη μνήμη τους από την προηγούμενη χρήση. Ειδικότερα, ένα παιδί ανέφερε ότι θυμόταν τη δραστηριότητα με το δαγκωμένο μήλο, ενώ ένα άλλο αναφέρθηκε στις δραστηριότητες με τα σχήματα και τα χρώματα. Παράλληλα, κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης με το υλικό παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά αναγνώριζαν τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται για την καθοδήγηση των δραστηριοτήτων και επιχειρούσαν να τα αξιοποιήσουν για την κατανόηση των οδηγιών. Επιπλέον, αναφέρθηκε ότι το βιβλίο ήταν γνώριμο ή ότι θυμούνταν τι έπρεπε να κάνουν σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, γεγονός που υποδηλώνει εξοικείωση με το περιεχόμενο και τη δομή του εκπαιδευτικού υλικού.

Τα ευρήματα (Πίνακας 6) δείχνουν ότι βασικά στοιχεία του βιβλίου διατηρήθηκαν στη μνήμη των παιδιών μεταξύ της αρχικής και της τελικής αξιολόγησης. Η αναγνώριση των δραστηριοτήτων και των συμβόλων φαίνεται να διευκόλυνε την επαναπροσέγγιση του υλικού κατά τη δεύτερη χρήση, καθώς τα παιδιά ήταν σε θέση να προσανατολιστούν ευκολότερα και να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες με μεγαλύτερη εξοικείωση.

Κριτήριο	Ναι	Μερικώς	Όχι
Αναγνώριση του βιβλίου από προηγούμενη χρήση	3	0	0
Ανάκληση συγκεκριμένης σελίδας ή δραστηριότητας	3	0	0
Αναγνώριση αλλαγών στη νέα έκδοση	2	1	0
Θετική αντίδραση κατά την επανασύνδεση με το βιβλίο	3	0	0

Πίνακας 6. Αποτελέσματα ανάκλησης και αναγνώρισης του βιβλίου

Επαναληπτική εμπλοκή και ενδιαφέρον: Τα αποτελέσματα της τελικής αξιολόγησης έδειξαν ότι το εκπαιδευτικό βιβλίο διατήρησε το ενδιαφέρον των παιδιών και κατά τη

δεύτερη χρήση του. Παρότι τα παιδιά είχαν ήδη έρθει σε επαφή με το υλικό κατά την διαμορφωτική αξιολόγηση και ήταν εξοικειωμένα με το περιεχόμενό του, συνέχισαν να συμμετέχουν στις δραστηριότητες με προθυμία και ενδιαφέρον. Κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά εξερευνούσαν τις σελίδες του βιβλίου, ανταποκρίνονταν στις δραστηριότητες και παρέμεναν προσηλωμένα στη διαδικασία. Παράλληλα, καταγράφηκαν θετικές αντιδράσεις, όπως χαμόγελα, εκδηλώσεις ενθουσιασμού και λεκτικά σχόλια που εξέφραζαν ικανοποίηση από τη συμμετοχή τους. Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν ότι το υλικό διατήρησε την ελκυστικότητά του και κατά τη δεύτερη εφαρμογή.

Τα βασικά ευρήματα σχετικά με την επαναληπτική εμπλοκή και το ενδιαφέρον των παιδιών παρουσιάζονται συνοπτικά στον Πίνακα 7.

Συμπεριφορά	Ναι	Μερικώς	Όχι
Ενδιαφέρον κατά τη δεύτερη χρήση	3	0	0
Πρόθυμη συμμετοχή στις δραστηριότητες	3	0	0
Διατήρηση συγκέντρωσης	3	0	0
Θετική συναισθηματική ανταπόκριση	3	0	0
Αυθόρμητη αλληλεπίδραση με το υλικό	3	0	0

Πίνακας 7. Αποτελέσματα επαναληπτικής εμπλοκής και ενδιαφέροντος

Τα ευρήματα της τρίτης ενότητας της τελικής αξιολόγησης έδειξαν ότι τα παιδιά ήταν σε θέση να ολοκληρώσουν τις περισσότερες δραστηριότητες με περιορισμένη υποστήριξη από τον ενήλικα. Κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης με το βιβλίο παρατηρήθηκε ότι κατανοούσαν τις οδηγίες των δραστηριοτήτων και ανταποκρίνονταν στα ζητούμενά τους χωρίς να χρειάζονται συχνές διευκρινίσεις. Παράλληλα, τα παιδιά αναγνώριζαν τα σχήματα, τα χρώματα και τα οπτικά στοιχεία που περιλαμβάνονταν στις σελίδες του βιβλίου και μπορούσαν να τα αξιοποιήσουν για την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων. Σε σύγκριση με την διαμορφωτική αξιολόγηση, ορισμένες δραστηριότητες για τις οποίες είχε παρατηρηθεί ανάγκη μεγαλύτερης υποστήριξης φαίνεται ότι αντιμετωπίστηκαν με μεγαλύτερη ευκολία κατά τη δεύτερη χρήση του υλικού. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι οι τροποποιήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο βιβλίο ενδέχεται να συνέβαλαν στη σαφέστερη παρουσίαση των δραστηριοτήτων και στη διευκόλυνση της κατανόησής τους από τα παιδιά.

Τα σχετικά ευρήματα παρουσιάζονται συνοπτικά στον Πίνακα 8.

Κριτήριο	Αυτόνομα	Με βοήθεια	Δεν ανταποκρίθηκε
Αναγνώριση σχημάτων	3	0	0
Διάκριση χρωμάτων	3	0	0
Ολοκλήρωση δραστηριοτήτων	3	0	0
Κατανόηση οπτικών σχέσεων	3	0	0

Πίνακας 8. Αποτελέσματα αυτονομίας και κατανόησης

Σύγκριση με τη διαμορφωτική αξιολόγηση: Η σύγκριση των ευρημάτων της διαμορφωτικής αξιολόγησης, η οποία πραγματοποιήθηκε πριν από τις βελτιωτικές παρεμβάσεις στο εκπαιδευτικό υλικό, με εκείνα της τελικής αξιολόγησης που ακολούθησε μετά την αναθεώρησή του, ανέδειξε διαφοροποιήσεις στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά αλληλεπιδράσαν με το βιβλίο. Κατά την τελική αξιολόγηση παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά χρειάζονταν λιγότερη υποστήριξη από τον ενήλικα, ήταν περισσότερο εξοικειωμένα με τη δομή και το περιεχόμενο του υλικού και ανταποκρίνονταν στις δραστηριότητες με μεγαλύτερη ευκολία. Επιπλέον, καταγράφηκαν λιγότερες περιπτώσεις στις οποίες απαιτούνταν πρόσθετες διευκρινίσεις για την κατανόηση των οδηγιών ή την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων.

Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν βελτίωση στην εμπειρία χρήσης και στην κατανόηση του εκπαιδευτικού υλικού κατά τη δεύτερη εφαρμογή. Ωστόσο, η ερμηνεία τους θα πρέπει να γίνει με προσοχή, καθώς τα παιδιά είχαν ήδη έρθει σε επαφή με το βιβλίο κατά τη διαμορφωτική αξιολόγηση. Επομένως, η μεγαλύτερη εξοικείωση και η ευκολότερη ανταπόκριση στις δραστηριότητες ενδέχεται να συνδέονται τόσο με τις βελτιωτικές παρεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο υλικό όσο και με την προηγούμενη εμπειρία των παιδιών από τη χρήση του. Τα βασικά σημεία της σύγκρισης μεταξύ της διαμορφωτικής και της τελικής αξιολόγησης παρουσιάζονται συνοπτικά στον Πίνακα 9.

Παράμετρος	Ναι	Όχι
Χρειάστηκε λιγότερη καθοδήγηση	3	0
Εμφάνισε μεγαλύτερη εξοικείωση με το υλικό	3	0
Αντιλήφθηκε πιο εύκολα τις δραστηριότητες	3	0
Μειώθηκαν τα σημεία σύγχυσης	3	0

Πίνακας 9. Σύγκριση αρχικής και τελικής χρήσης

Αποτελέσματα από τις παρατηρήσεις και τις αξιολογήσεις των γονέων/αξιολογητών: Το τελευταίο μέρος της τελικής αξιολόγησης αφορούσε τις παρατηρήσεις και τις εκτιμήσεις των γονέων/αξιολογητών σχετικά με τη χρήση του εκπαιδευτικού βιβλίου από τα παιδιά. Συγκεκριμένα, ζητήθηκε να καταγράψουν στοιχεία που αφορούσαν τη μη λεκτική συμπεριφορά των παιδιών, τα σημεία που προσέλκυαν περισσότερο το ενδιαφέρον τους, τυχόν δυσκολίες ή σημεία σύγχυσης, καθώς και γενικές παρατηρήσεις για την εμπειρία χρήσης του υλικού. Επιπλέον, κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο βιβλίο μετά τη διαμορφωτική αξιολόγηση και να εκφράσουν την άποψή τους σχετικά με τη συμβολή τους στη συνολική εμπειρία χρήσης.

Οι παρατηρήσεις των αξιολογητών ήταν συνολικά θετικές. Σύμφωνα με τις καταγραφές, τα παιδιά έδειξαν ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες και παρέμειναν συγκεντρωμένα καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Ως σημεία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος αναφέρθηκαν η δραστηριότητα ομαδοποίησης και η σελίδα με το δαγκωμένο μήλο, η οποία είχε προσελκύσει το ενδιαφέρον των παιδιών και κατά την αρχική αξιολόγηση. Παράλληλα, δεν καταγράφηκαν σημεία δυσκολίας ή σύγχυσης κατά τη χρήση του βιβλίου, ενώ οι γενικές παρατηρήσεις περιέγραψαν το εκπαιδευτικό υλικό ως ενδιαφέρον και ευχάριστο για τα παιδιά.

Όσον αφορά τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν μετά τη διαμορφωτική αξιολόγηση, οι αξιολογητές ανέφεραν ότι τις παρατήρησαν και τις αξιολόγησαν θετικά. Παράλληλα, εκτίμησαν ότι οι παρεμβάσεις συνέβαλαν θετικά στη συνολική εμπειρία χρήσης του βιβλίου και παρατήρησαν αντίστοιχες θετικές διαφοροποιήσεις στη συμπεριφορά των παιδιών κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων.

Συνολικά, τα ευρήματα της τελικής αξιολόγησης έδειξαν ότι το εκπαιδευτικό βιβλίο έγινε θετικά αποδεκτό τόσο από τα παιδιά όσο και από τους αξιολογητές. Τα παιδιά συμμετείχαν με ενδιαφέρον στις δραστηριότητες, ενώ δεν καταγράφηκαν σημαντικές δυσκολίες κατά τη χρήση του υλικού. Παράλληλα, οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν μετά τη διαμορφωτική αξιολόγηση αξιολογήθηκαν θετικά από τους ενήλικες συμμετέχοντες. Παρότι η θετική εικόνα της τελικής αξιολόγησης ενδέχεται να επηρεάστηκε και από την προηγούμενη εξοικείωση των παιδιών με το βιβλίο, τα αποτελέσματα παρέχουν ενδείξεις ότι η αναθεωρημένη εκδοχή του υλικού ανταποκρίθηκε ικανοποιητικά στους στόχους που είχαν τεθεί κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και ανάπτυξής του.

5.4 Σύνοψη κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάστηκε η διαδικασία αξιολόγησης του εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου «Μαθαίνω Γραφιστική», η οποία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διαμορφωτικής και της τελικής αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού. Η αξιολόγηση βασίστηκε στις αρχές της διαμορφωτικής και της τελικής/αθροιστικής αξιολόγησης που περιγράφουν οι Scriven (1967) και Tessmer (1993), σύμφωνα με τις οποίες η συστηματική ανατροφοδότηση από ειδικούς και τελικούς χρήστες συμβάλλει στη βελτίωση ενός εκπαιδευτικού προϊόντος.

Αρχικά, πραγματοποιήθηκε αξιολόγηση από ειδικούς, η οποία περιλάμβανε παιδαγωγούς προσχολικής εκπαίδευσης και επαγγελματίες γραφίστες. Μέσα από τη χρήση ειδικά σχεδιασμένων ερωτηματολογίων συγκεντρώθηκαν δεδομένα σχετικά με την παιδαγωγική καταλληλότητα, την αισθητική ποιότητα, τη σαφήνεια του περιεχομένου και τη λειτουργικότητα του βιβλίου. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν τη θετική αποδοχή του υλικού, ενώ παράλληλα παρείχαν χρήσιμες προτάσεις για τη βελτίωση επιμέρους σχεδιαστικών και εκπαιδευτικών στοιχείων.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε ατομική αξιολόγηση (one-to-one evaluation) με παιδιά προσχολικής ηλικίας, κατά την οποία εξετάστηκαν η κατανόηση των δραστηριοτήτων, η οπτική αντίληψη, το ενδιαφέρον και η συνολική εμπειρία χρήσης του βιβλίου. Η παρατήρηση της αλληλεπίδρασης των παιδιών με το υλικό έδειξε θετική ανταπόκριση, ενεργή συμμετοχή και ικανοποιητική κατανόηση βασικών εννοιών που παρουσιάζονταν στο βιβλίο. Παράλληλα, εντοπίστηκαν ορισμένα σημεία που μπορούσαν να βελτιωθούν, κυρίως ως προς τη σαφήνεια συγκεκριμένων δραστηριοτήτων και την ανάγκη παροχής περιορισμένης καθοδήγησης σε πιο σύνθετες έννοιες.

Με βάση τα ευρήματα της διαμορφωτικής αξιολόγησης πραγματοποιήθηκαν στοχευμένες βελτιωτικές παρεμβάσεις στο βιβλίο, οι οποίες αφορούσαν τόσο τον οπτικό σχεδιασμό όσο και την παρουσίαση ορισμένων δραστηριοτήτων. Η αναθεωρημένη έκδοση αξιολογήθηκε εκ νέου μέσω τελικής (αθροιστικής) αξιολόγησης, με στόχο την αποτίμηση της επίδρασης των αλλαγών που εφαρμόστηκαν.

Τα αποτελέσματα της τελικής αξιολόγησης έδειξαν βελτιωμένη ανταπόκριση των παιδιών στις δραστηριότητες, μεγαλύτερη εξοικείωση με το υλικό και λιγότερα σημεία δυσκολίας σε σχέση με την αρχική εφαρμογή. Παράλληλα, διατηρήθηκαν το

ενδιαφέρον και η ενεργός συμμετοχή των παιδιών κατά τη χρήση του βιβλίου. Ωστόσο, η ερμηνεία των ευρημάτων θα πρέπει να γίνει με προσοχή, καθώς τα ίδια παιδιά συμμετείχαν και στις δύο φάσεις της αξιολόγησης. Επομένως, οι διαφοροποιήσεις που παρατηρήθηκαν ενδέχεται να συνδέονται τόσο με τις βελτιωτικές παρεμβάσεις όσο και με την προηγούμενη εμπειρία των παιδιών από τη χρήση του βιβλίου. Παρά ταύτα, τα αποτελέσματα παρέχουν ενδείξεις για την παιδαγωγική και σχεδιαστική καταλληλότητα του υλικού για παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα και προοπτικές

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας, με έμφαση στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που τέθηκαν κατά την έναρξη της μελέτης και στην αποτίμηση της καταλληλότητας και της εκπαιδευτικής αξιοποίησης του εικονογραφημένου βιβλίου «Μαθαίνω Γραφιστική» για την εισαγωγή παιδιών προσχολικής ηλικίας στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού και της οπτικής επικοινωνίας. Παράλληλα, παρουσιάζονται οι περιορισμοί της έρευνας και διατυπώνονται προτάσεις για μελλοντική εξέλιξη και περαιτέρω διερεύνηση του αντικειμένου.

6.1 Συμπεράσματα και απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα

Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού και την πιλοτική εφαρμογή του εικονογραφημένου βιβλίου, προέκυψαν σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με τη δυνατότητα αξιοποίησης του γραφιστικού σχεδιασμού ως μέσου δημιουργικής μάθησης στην προσχολική ηλικία. Τα ευρήματα της έρευνας επέτρεψαν την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων, αναδεικνύοντας τόσο τις δυνατότητες εκπαιδευτικής αξιοποίησης του υλικού όσο και τους παράγοντες που επηρεάζουν την κατανόηση, τη συμμετοχή και τη δημιουργική έκφραση των παιδιών.

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας μελέτης αφορούσε το πώς ένα εικονογραφημένο εκπαιδευτικό βιβλίο μπορεί να εισάγει αποτελεσματικά παιδιά ηλικίας 3–6 ετών στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού και ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την κατανόηση και την αλληλεπίδρασή τους με το περιεχόμενο. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι ένα τέτοιο βιβλίο μπορεί να λειτουργήσει ως κατάλληλο εκπαιδευτικό εργαλείο όταν βασίζεται σε οπτικά, αλλά και βιωματικά μέσα μάθησης. Η χρήση εικονογράφησης, η σταδιακή παρουσίαση του περιεχομένου και η σύνδεση των εννοιών με πρακτικές δραστηριότητες, σε συνδυασμό με την ενεργή συμμετοχή των παιδιών, φαίνεται να διευκολύνουν την κατανόηση του περιεχομένου και την εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία.

Όσον αφορά το πρώτο επιμέρους ερευνητικό ερώτημα, σχετικά με τις παιδαγωγικές και σχεδιαστικές επιλογές που διασφαλίζουν την αναπτυξιακή καταλληλότητα του υλικού, διαπιστώνεται ότι καθοριστικό ρόλο έχουν η απλότητα στη δομή, η σαφής και

οργανωμένη παρουσίαση των εννοιών, καθώς και η χρήση της εικόνας ως κύριου φορέα πληροφορίας. Επιπλέον, η ενσωμάτωση βιωματικών δραστηριοτήτων εφαρμογής, καθώς και η αποφυγή κλειστών και τυποποιημένων απαντήσεων, συμβάλλουν στη δημιουργία ενός υλικού προσαρμοσμένου στις ανάγκες και τις δυνατότητες της προσχολικής ηλικίας.

Σχετικά με το δεύτερο επιμέρους ερευνητικό ερώτημα, που αφορά τις μορφές δραστηριοτήτων που ενισχύουν τη δημιουργικότητα και την οπτική παρατήρηση, τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι ιδιαίτερα κατάλληλες για την ενίσχυση της δημιουργικότητας και της οπτικής παρατήρησης είναι οι δραστηριότητες ανοιχτού τύπου, όπως η ελεύθερη δημιουργία συνθέσεων, ο πειραματισμός με χρώματα και σχήματα, καθώς και οι ασκήσεις παρατήρησης και επιλογής οπτικών στοιχείων. Οι δραστηριότητες αυτές ενθαρρύνουν την προσωπική έκφραση των παιδιών και ενισχύουν την ανάπτυξη δημιουργικής σκέψης, καθώς δεν περιορίζονται σε μία μοναδική σωστή απάντηση.

Όσον αφορά το τρίτο επιμέρους ερευνητικό ερώτημα, σχετικά με την ανταπόκριση των παιδιών στο εκπαιδευτικό υλικό και τις βελτιώσεις που προέκυψαν από την αξιολόγηση της πιλοτικής εφαρμογής, τα ευρήματα της διαμορφωτικής αξιολόγησης έδειξαν ότι τα παιδιά ανταποκρίθηκαν θετικά στο βιβλίο, παρουσιάζοντας υψηλά επίπεδα ενδιαφέροντος και ενεργούς συμμετοχής. Παράλληλα, εντοπίστηκαν ορισμένα σημεία που μπορούσαν να βελτιωθούν, κυρίως ως προς τη σαφήνεια συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, την καθοδήγηση των χρηστών μέσω οπτικών συμβόλων και επιμέρους στοιχεία του γραφιστικού σχεδιασμού, όπως η τυπογραφία και η οπτική ιεράρχηση. Με βάση τα ευρήματα αυτά πραγματοποιήθηκαν στοχευμένες παρεμβάσεις στο εκπαιδευτικό υλικό, οι οποίες αξιολογήθηκαν εκ νέου κατά την τελική αξιολόγηση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά συνέχισαν να αλληλεπιδρούν θετικά με το βιβλίο, ενώ παρατηρήθηκαν ενδείξεις μεγαλύτερης εξοικείωσης με το υλικό, ευκολότερης κατανόησης των δραστηριοτήτων και μειωμένων σημείων σύγχυσης. Παρότι τα ευρήματα αυτά ενδέχεται να επηρεάζονται εν μέρει και από την προηγούμενη εμπειρία των παιδιών με το βιβλίο, υποδηλώνουν ότι οι παρεμβάσεις που προέκυψαν από τη διαδικασία αξιολόγησης συνέβαλαν στη βελτίωση της συνολικής εμπειρίας χρήσης του εκπαιδευτικού υλικού.

Συνολικά, η παρούσα εργασία καταδεικνύει ότι ο γραφιστικός σχεδιασμός μπορεί να αξιοποιηθεί ως πεδίο δημιουργικής μάθησης στην προσχολική ηλικία μέσω κατάλληλα

σχεδιασμένων εικονογραφημένων εκπαιδευτικών εργαλείων. Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι τα παιδιά μπορούν να προσεγγίσουν βασικές έννοιες οπτικής επικοινωνίας όταν αυτές παρουσιάζονται με τρόπο απλό και βιωματικό. Παράλληλα, αναδεικνύεται η σημασία της δημιουργικότητας, της ενεργού συμμετοχής και της οπτικής εμπειρίας στη μαθησιακή διαδικασία. Το εικονογραφημένο βιβλίο που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας μπορεί να αποτελέσει μια πρώτη βάση για περαιτέρω έρευνα και εξέλιξη εκπαιδευτικών εργαλείων στον τομέα της οπτικής παιδείας.

6.2 Περιορισμοί της έρευνας και μελλοντικές προεκτάσεις

Στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας είναι απαραίτητο να συνεκτιμηθούν ορισμένοι περιορισμοί.

Αρχικά, η πιλοτική εφαρμογή πραγματοποιήθηκε σε μικρό αριθμό παιδιών ηλικίας 5–6 ετών, γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα γενίκευσης των ευρημάτων σε ευρύτερο πληθυσμό προσχολικής ηλικίας. Παράλληλα, το εκπαιδευτικό υλικό σχεδιάστηκε για χρήση στο σπίτι με την υποστήριξη γονέων ή άλλων ενηλίκων, γεγονός που σημαίνει ότι τα αποτελέσματα αντανακλούν συγκεκριμένες συνθήκες εφαρμογής και δεν επιτρέπουν πλήρη αποτίμηση της αποτελεσματικότητάς του σε διαφορετικά εκπαιδευτικά ή κοινωνικά περιβάλλοντα.

Επιπλέον, η τελική αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή των ίδιων παιδιών που είχαν λάβει μέρος και στη διαμορφωτική αξιολόγηση, ακολουθώντας την προσέγγιση των επαναλαμβανόμενων μετρήσεων [within-subject design] (EBSCO Research Starters, n.d.). Παρότι η συγκεκριμένη μεθοδολογική επιλογή επέτρεψε την άμεση σύγκριση των δύο φάσεων της έρευνας, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η προηγούμενη εξοικείωση των παιδιών με το βιβλίο να επηρέασε σε κάποιο βαθμό την ανταπόκρισή τους κατά τη δεύτερη εφαρμογή.

Ένας ακόμη περιορισμός αφορά τη διάρκεια της αξιολόγησης, η οποία επικεντρώθηκε κυρίως στη βραχυπρόθεσμη αλληλεπίδραση των παιδιών με το υλικό. Δεν κατέστη δυνατό να διερευνηθεί η μακροχρόνια επίδραση του βιβλίου στην ανάπτυξη δεξιοτήτων οπτικής παιδείας, δημιουργικής σκέψης και αισθητικής αντίληψης, ούτε ο βαθμός στον οποίο η επαναλαμβανόμενη χρήση του θα μπορούσε να ενισχύσει περαιτέρω τη μαθησιακή διαδικασία. Παράλληλα, η αξιολόγηση βασίστηκε σε μία

μόνο πιλοτική εφαρμογή, χωρίς επαναλαμβανόμενες δοκιμές σε βάθος χρόνου, στοιχείο που περιορίζει την πληρότητα των συμπερασμάτων.

Παρά τους παραπάνω περιορισμούς, τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι το βιβλίο μπορεί να αποτελέσει μια αποτελεσματική αφετηρία για την εισαγωγή παιδιών προσχολικής ηλικίας στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού. Μελλοντικά, προτείνεται η εφαρμογή του σε μεγαλύτερο και πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα, σε διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, ώστε να διερευνηθεί πληρέστερα η αποτελεσματικότητά του. Επιπλέον, θα είχε ενδιαφέρον η ανάπτυξη σειράς εκπαιδευτικών βιβλίων με κλιμακούμενη δυσκολία, καθώς και η διερεύνηση συμπληρωματικών ψηφιακών εφαρμογών που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν και να επεκτείνουν το έντυπο υλικό.

Βιβλιογραφία

- Ambrose, G., & Harris, P. (2003). *The Fundamentals of Creative Design*. AVA Book Production Pte. Ltd.
<https://www.media3turdera.com.ar/mediosyrealidad/visual/The%20Fundamentals%20of%20Creative%20Design.pdf>
- American Academy of Pediatrics. (2016). *Media and young minds*. Pediatrics, 138(5), e20162591. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>
- Arnheim, R. (1969). *Visual thinking*. University of California Press.
- Arnheim, R. (1974). *Art and visual perception: A psychology of the creative eye*. University of California Press
- Avgerinou, M. D., & Pettersson, R. (2011). *Toward a cohesive theory of visual literacy* 30(2), 1–19. <https://doi.org/10.1080/23796529.2011.11674687>
- Bamford, A. (2003). *The visual literacy white paper*. Adobe Systems.
<https://aperture.org/wp-content/uploads/2013/05/visual-literacy-wp.pdf>
- Barthes, R. (1977). *Image–Music–Text*. Fontana Press.
- Berk, L. E. (2018). *Child development* (10th ed.). Pearson.
- Bredenkamp S. & Copple C. (1997). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs* (Rev. ed.). National Association for the Education of Young Children.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research Methods in Education*. Routledge.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). Sage Publications.
- Debes, J. (1969). The loom of visual literacy. *Audiovisual Instruction*, 14(8), 25–27.
- Deuchars, M. (2020). *Let's make some great art: Animals*. Laurence King Publishing
- Droste, M. (2006). *The Bauhaus 1919-1933: Reform and Anant-Garde*. Taschen.
- EBSCO Research Starters. (n.d.). *Within-subject experimental designs*. EBSCO.
<https://www.ebsco.com/research-starters/health-and-medicine/within-subject-experimental-designs>
- Eco, U. (1976). *A Theory of Semiotics*. Bloomington. University Press.
- Feldman, R. (2018). *Αναπτυξιακή ψυχολογία: Διά βίου προσέγγιση*. Gutenberg.
- Forman, G., & Hall, E. (2005). *Wondering with children: The importance of observation in early education* 7. <http://ecrp.uiuc.edu/v7n2/forman.html>.

- Kandinsky, W. (1926). *Point and Line to Plane*. Albert Langen Verlag.
- Kidd, C. (2022). *Go: A kidd's guide to graphic design*. Workman Publishing
- Koffka, K. (1935). *Principles Of Gestalt Psychology*. Harcourt Brace and Company.
<https://ia800404.us.archive.org/7/items/in.ernet.dli.2015.221555/2015.221555.Principles-Of.pdf>
- Kress, G. (2009). *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203970034>
- Lidwell, W., Holden, K., & Butler, J. (2010). *Universal principles of design* (2nd ed.). Rockport Publishers.
- Lupton, E. (2014). *Thinking with type: A critical guide for designers, writers, editors, and students* (2nd ed.). Princeton Architectural Press.
- Lupton, E., & Phillips, J. C. (2015). *Graphic design: The new basics*. Princeton Architectural Press
- Matthews, J. (1999). *The art of childhood and adolescence: The construction of meaning*. Falmer Press.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. McGraw-Hill.
- Meggs, P. B., & Purvis, A. W. (2006). *Meggs' history of graphic design* (4th ed.). John Wiley & Sons. https://www.mubranding.com/teach/wp-content/uploads/2020/06/Meggs_History_of_Graphic_Design_Fourth_E.pdf
- Morrison, G. R., Ross, S. M., Morrison, J. R., & Kalman, H. K. (2019). *Designing effective instruction*. Wiley.
- NAEYC (1996). *Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8*. A position statement of the National Association for the Education of Young Children.
https://www.msje.edu/childdvelopmenteducationcenter/documents/developmentally_appropriate_practice.pdf
- NAEYC & Fred Rogers Center. (2012). *Technology and interactive media as tools in early childhood programs serving children from birth through age 8*. NAEYC.
- OECD. (2022). *Empowering young children in the digital age*. OECD Publishing.
- OECD. (2025). *Education policy outlook 2025: Early childhood education and care*. OECD Publishing.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. Norton
- Piaget, J. & Inhelder, B. (1969). *The Psychology of the Child*. Basic Books.
- Salisbury, M., & Styles, M. (2012). *Children's picturebooks: The art of visual storytelling*. Laurence King Publishing.

- Samara, T. (2007). *Design elements: A graphic style manual*. Rockport Publishers.
- Scriven, M. (1967). *The Methodology of Evaluation*. In R. W. Tyler, R. M. Gagne, & M. Scriven (Eds.), *Perspectives of Curriculum Evaluation* Chicago (pp. 39-83). Rand McNally.
- Siegler, S. (1996). *Emerging Minds: The Process of Change in Children's Thinking*. Oxford University Press.
- Tessmer, M. (1993). *Planning and conducting formative evaluations: Improving the quality of education and training*. Kogan Page.
- UNESCO (2012). *UNESCO guidelines for the recognition, validation and accreditation of the outcomes of non-formal and informal learning*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000216360>
- Williams, R. (2014). *The non-designer's design book* (4th ed.). Peachpit Press.
- Wright, S. (2010). *Understanding creativity in early childhood: Meaning-making and children's drawing*. SAGE.
- Τσαρη, Φ., Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Εκδόσεις Κάλλιπος.
- Κωνσταντόπουλος, Π. (2013). *Graphic Design*. Gramma

Παράρτημα 1: Ερωτηματολόγιο παιδαγωγικής καταλληλότητας

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ

του βιβλίου «Μαθαίνω Γραφιστική» για παιδιά προσχολικής ηλικίας

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται από παιδαγωγούς και αφορά την αξιολόγηση της παιδαγωγικής και αναπτυξιακής καταλληλότητας του εκπαιδευτικού βιβλίου με τίτλο: «Μαθαίνω Γραφιστική» που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας στο ΕΑΠ, Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Βιώσιμου Σχεδιασμού της Ζωής Αδάμπα με τίτλο: «Εισαγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας στον γραφιστικό σχεδιασμό μέσω ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου».

Ονοματεπώνυμο αξιολογητή:

Ιδιότητα:

Ημερομηνία:

Κλίμακα:

1 = Καθόλου | 2 = Λίγο | 3 = Μέτρια | 4 = Πολύ | 5 = Πάρα πολύ

A. Αναπτυξιακή καταλληλότητα

Κριτήριο	Περιγραφή	Βαθμός
Γνωστικό φορτίο	Η παρουσίαση της πληροφορίας δεν επιβαρύνει γνωστικά το παιδί	
Αντιστοίχιση με το αναπτυξιακό στάδιο	Οι δραστηριότητες και οι έννοιες ανταποκρίνονται στο επίπεδο ανάπτυξης των παιδιών	
Εννοιολογική προσβασιμότητα	Οι έννοιες προσεγγίζονται μέσω βιωματικών και οπτικών εμπειριών	

B. Παιδαγωγική αποτελεσματικότητα

Κριτήριο	Περιγραφή	Βαθμός
Μάθηση μέσω ενεργού συμμετοχής	Περιλαμβάνονται δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την ενεργό εμπλοκή του παιδιού	
Κατανόηση βασικών γραφιστικών αρχών	Υποστηρίζεται η κατανόηση εννοιών όπως αντίθεση, επανάληψη, ευθυγράμμιση	
Κλιμάκωση δυσκολίας	Οι δραστηριότητες παρουσιάζουν σταδιακή αύξηση δυσκολίας	
Ενίσχυση δημιουργικότητας	Ενθαρρύνεται ο πειραματισμός και η ελεύθερη έκφραση	

Γ. Αισθητική και εικονογράφηση

Κριτήριο	Περιγραφή	Βαθμός
Οπτική ελκυστικότητα	Τα χρώματα και τα γραφικά στοιχεία είναι ελκυστικά και κατάλληλα για την ηλικιακή ομάδα	
Καταλληλότητα εικονογράφησης	Οι εικόνες είναι συμβατές με τα ενδιαφέροντα και τις αντιληπτικές δυνατότητες των παιδιών	
Σαφήνεια οπτικών στοιχείων	Τα οπτικά στοιχεία υποστηρίζουν αποτελεσματικά την κατανόηση των δραστηριοτήτων	
Συνέπεια σχεδιασμού	Διατηρείται ομοιομορφία ως προς το ύφος, τα χρώματα και τη μορφοποίηση	
Ισορροπία εικόνας και κειμένου	Η σχέση εικόνας και κειμένου διευκολύνει την κατανόηση και την αναγνωσιμότητα	

Δ. Συνολική αξιολόγηση

Κριτήριο	Περιγραφή	Βαθμός
Συνολική παιδαγωγική αξία	Το βιβλίο ανταποκρίνεται στους παιδαγωγικούς στόχους της προσχολικής εκπαίδευσης	
Καταλληλότητα για χρήση στην τάξη	Το υλικό μπορεί να αξιοποιηθεί αποτελεσματικά στο νηπιαγωγείο	

Σχόλια και προτάσεις βελτίωσης

Παρακαλώ, ακολούθως συμπληρώστε οτιδήποτε θεωρείτε πως μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση του βιβλίου. Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή.

Παράρτημα 2: Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης περιεχομένου

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ» ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται από γραφίστες και αφορά την αξιολόγηση του σχεδιασμού εκπαιδευτικού βιβλίου με τίτλο: «Μαθαίνω Γραφιστική» που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας στο ΕΑΠ, Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Βιώσιμου Σχεδιασμού της Ζωής Αδάμπα με τίτλο: «Εισαγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας στον γραφιστικό σχεδιασμό μέσω ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου».

Ονοματεπώνυμο:

Ημερομηνία:

Κλίμακα:

1 = Καθόλου | 2 = Λίγο | 3 = Μέτρια | 4 = Πολύ | 5 = Πάρα πολύ

Κριτήριο	Περιγραφή	Βαθμός
Οπτική ιεραρχία	Σαφής διάκριση και καθοδήγηση του βλέμματος	
Τυπογραφία	Αναγνωσιμότητα, σωστό leading, kerning, contrast	
Χρωματική παλέτα	Συνοχή, αντίθεση και λειτουργική χρήση	
Σύνθεση / Layout	Ισορροπία, στοίχιση, χρήση grid	
Αρνητικός χώρος	Αποτελεσματική χρήση αρνητικού χώρου	
Οπτική συνέπεια	Συνοχή στοιχείων (τίτλοι, περιθώρια, στυλ)	
Εικονογραφικό ύφος	Συνέπεια και ενσωμάτωση στο layout	

Παρακαλώ, ακολουθώντας συμπληρώστε οτιδήποτε θεωρείτε πως μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση του βιβλίου. Σας ευχαριστώ για τη συμμετοχή.

Σημειώσεις αξιολογητή:

Παράρτημα 3: Παιδικό ερωτηματολόγιο

ΠΑΙΔΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ (ONE-TO-ONE – ΠΡΟΦΟΡΙΚΟ)

(Για παιδιά 3–6 ετών – συμπληρώνεται από τον ερευνητή)

Οι ερωτήσεις τίθενται προφορικά στο παιδί με απλή γλώσσα. Οι απαντήσεις καταγράφονται αυτούσια και επιτρέπεται το παιδί να δείξει κάτι.

Μέρος Α: Γενική εμπειρία

Σου άρεσε το βιβλίο;

☐ Ναι ☐ Όχι ☐ Δεν απαντά

Αν ναι γιατί; Γιατί το κάναμε μαζί.

Αν όχι γιατί;

Θες να το ξαναδείς;

☐ Ναι ☐ Όχι ☐ Δεν απαντά

Αν ναι γιατί; Γιατί θα τα ξεχάσω.

Αν όχι γιατί;

Μέρος Β: Προτίμηση (διάκριση από κατανόηση)

Ποια σελίδα σου άρεσε πιο πολύ; (δείξε) _____ Γιατί;

Σημείωση ερευνητή:

Ποια δραστηριότητα σου άρεσε πιο πολύ; _____ Γιατί;

Σημείωση ερευνητή:

Μέρος Γ: Κατανόηση βασικών εννοιών

Ποιο σχήμα είναι ίδιο με αυτό; (δείξε)

☐ Σωστό ☐ Με βοήθεια ☐ Δεν απαντά

Ποιο είναι πιο μεγάλο;

☐ Σωστό ☐ Με βοήθεια ☐ Δεν απαντά

Μπορείς να μου δείξεις το πιο έντονο χρώμα;

☐ Σωστό ☐ Με βοήθεια ☐ Δεν απαντά

Μέρος Δ: Συσχέτιση & φαντασία

Τι σου θυμίζει αυτή η εικόνα;

Σημείωση ερευνητή:

Στη σελίδα με το παγωτό, Αν ήθελες τρεις γεύσεις στο παγωτό πως θα το ζωγράφιζες;

Σημείωση ερευνητή:

Αν ήταν παιχνίδι, τι παιχνίδι θα ήταν;

Σημείωση ερευνητή:

Μέρος Ε: Ελεύθερη έκφραση

Ζήτα από το παιδί να περιγράψει το βιβλίο συνολικά

Τι σου άρεσε περισσότερο;

Τι δεν σου άρεσε;

Παρατηρήσεις ερευνητή

Μη λεκτική συμπεριφορά:

Σημεία ενθουσιασμού:

Σημεία σύγχυσης:

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται από εκπαιδευτικό/γονέα και αφορά την διαμορφωτική αξιολόγηση εκπαιδευτικού βιβλίου με τίτλο: «Μαθαίνω Γραφιστική» που δημιουργήθηκε στα πλαίσια της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας στο ΕΑΠ, Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Βιώσιμου Σχεδιασμού, της Ζωής Αδάμπα με τίτλο: «Εισαγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας στον γραφιστικό σχεδιασμό μέσω ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου».

Παράρτημα 4: Ερωτηματολόγιο παρατήρησης συμπεριφοράς

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Μέρος Α: Γενικές Πληροφορίες

- Ιδιότητα αξιολογητή:
☐ Εκπαιδευτικός ☐ Γονέας ☐ Άλλο _____
- Ηλικία παιδιού: _____
- Φύλλο παιδιού: _____
- Διάρκεια χρήσης βιβλίου: _____

Μέρος Β: Κλειστές ερωτήσεις (Κλίμακα 1–5)

(1 = Καθόλου, 5 = Πάρα πολύ)

Συμπεριφορική παρατήρηση

Συμπεριφορά	Βαθμολογία
Δείχνει ενδιαφέρον στην πρώτη επαφή	
Αγγίζει/εξερευνά το βιβλίο αυθόρμητα	
Παραμένει συγκεντρωμένο >5 λεπτά	
Εντοπίζει οπτικά στοιχεία (χρώματα/σχήματα)	
Ζητά επανάληψη δραστηριότητας	
Εκφράζει συναισθηματική αντίδραση (χαρά/έκπληξη)	
Συμμετέχει ενεργά χωρίς καθοδήγηση	

Παρατηρήσεις:

Οπτική αντίληψη & γραφιστική κατανόηση

Αντίδραση	Βαθμολογία
Αναγνωρίζει αντίθεση (π.χ. μεγάλο/μικρό)	
Ξεχωρίζει σημαντικά στοιχεία σε σελίδα	
Αντιδρά σε αλλαγές χρώματος/σύνθεσης	
Επιλέγει συγκεκριμένα οπτικά στοιχεία	

Παρατηρήσεις:

Κατανόηση εννοιών

(επιλογή εικόνων από το βιβλίο)

Ερώτηση στο παιδί	Βαθμολογία
Ποιο χρώμα σου άρεσε πιο πολύ και γιατί;	
Ποιο σχήμα είναι ίδιο εδώ και εδώ;	
Ποιο είναι πιο μεγάλο;	
Τι σου θυμίζει αυτή η εικόνα;	

Παρατηρήσεις:

Μέρος Γ: Ανοιχτές Ερωτήσεις

Σημειώσεις παρατηρητή

Ελεύθερες σημειώσεις για μη λεκτική συμπεριφορά

Απρόβλεπτες αντιδράσεις

Σημεία σύγχυσης ή ενθουσιασμού (σημειώστε την σελίδα και περιγράψτε)

Παρατηρήσεις

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται από εκπαιδευτικό/γονέα και αφορά την διαμορφωτική αξιολόγηση εκπαιδευτικού βιβλίου με τίτλο: «Μαθαίνω Γραφιστική» που δημιουργήθηκε στα πλαίσια της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας στο ΕΑΠ, Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Βιώσιμου Σχεδιασμού, της Ζωής Αδάμπα με τίτλο: «Εισαγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας στον γραφιστικό σχεδιασμό μέσω ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου».

Παράρτημα 5: Ερωτηματολόγιο παρατήρησης συμπεριφοράς

ΤΕΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

(Επαναληπτική χρήση του εκπαιδευτικού βιβλίου «Μαθαίνω Γραφιστική»)

Σκοπός εργαλείου:

Η παρούσα τελική αξιολόγηση αποσκοπεί στη διερεύνηση της επαναληπτικής αλληλεπίδρασης των παιδιών με το αναθεωρημένο εκπαιδευτικό υλικό, της κατανόησης βασικών εννοιών γραφιστικής, της ανάγκης καθοδήγησης και της συνολικής εμπειρίας χρήσης.

Ιδιότητα αξιολογητή:

☐ Εκπαιδευτικός ☐ Γονέας ☐ Άλλο _____

Ηλικία παιδιού: _____

Φύλλο παιδιού: _____

Διάρκεια χρήσης βιβλίου: _____

ΜΕΡΟΣ 1: Ανάκληση & αναγνώριση

«Θυμάσαι αυτό το βιβλίο;»

☐ Ναι

☐ Με λίγη υπενθύμιση

☐ Όχι

«Ποια σελίδα θυμάσαι περισσότερο;»

«Παρατήρησες κάποια αλλαγή στο βιβλίο;»

☐ Ναι

☐ Μερικώς

☐ Όχι

Αν ναι σημειώστε τι ανέφερε:

ΜΕΡΟΣ 2: Επαναληπτική εμπλοκή

Παρατήρηση	Ναι Μερικώς Όχι		
Το παιδί έδειξε ξανά ενδιαφέρον για το βιβλίο	☐	☐	☐
Συμμετείχε αυθόρμητα στις δραστηριότητες	☐	☐	☐
Ζήτησε να συνεχίσει τη δραστηριότητα	☐	☐	☐
Έδειξε ενθουσιασμό κατά την αλληλεπίδραση	☐	☐	☐
Είχε θετική συναισθηματική έκφραση (π.χ. χαμόγελο)	☐	☐	☐

ΜΕΡΟΣ 3: Αυτονομία & κατανόηση

Δραστηριότητα	Αυτόνομα	Με βοήθεια	Δεν ανταποκρίθηκε
Αναγνώριση σχημάτων	☐	☐	☐
Διάκριση χρωμάτων	☐	☐	☐
Δραστηριότητες	☐	☐	☐
Κατανόηση οπτικών σχέσεων (π.χ. προσκήνιο/παρασκήνιο)	☐	☐	☐

ΜΕΡΟΣ 4: Σύγκριση με αρχική χρήση

Παρατήρηση	Ναι	Όχι
Το παιδί χρειάστηκε λιγότερη καθοδήγηση σε σχέση με την πρώτη εφαρμογή	☐	☐
Εμφάνισε μεγαλύτερη εξοικείωση με το υλικό	☐	☐
Αντιλήφθηκε πιο εύκολα τις δραστηριότητες	☐	☐
Μειώθηκαν τα σημεία σύγχυσης	☐	☐

ΜΕΡΟΣ 5: Ποιοτικές σημειώσεις αξιολογητή

Μη λεκτική συμπεριφορά (έκφραση, σώμα, διάθεση):

Σημεία αυξημένου ενδιαφέροντος (δραστηριότητες/σελίδες):

Σημεία δυσκολίας ή σύγχυσης:

Γενικές παρατηρήσεις αξιολόγησης:

ΜΕΡΟΣ 6: Ερωτήσεις προς τον αξιολογητή

Ερώτηση	Θετική	Ουδέτερη	Αρνητική
Παρατηρήσατε τις αλλαγές στο βιβλίο;	☐	☐	☐
Πως σας φάνηκαν οι αλλαγές στο βιβλίο;	☐	☐	☐
Θεωρείτε ότι βοήθησαν στην συνολική εμπειρία του βιβλίου;	☐	☐	☐
Παρατηρήσατε κάποια διαφορετική συμπεριφορά από το παιδί σχετικά με τις αλλαγές;	☐	☐	☐

Ελεύθερες σημειώσεις :

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται από αξιολογητή/γονέα και αφορά την τελική αξιολόγηση εκπαιδευτικού βιβλίου με τίτλο: «Μαθαίνω Γραφιστική» που δημιουργήθηκε στα πλαίσια της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας στο ΕΑΠ, Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Βιώσιμου Σχεδιασμού, της Ζωής Αδάμπα με τίτλο: «Εισαγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας στον γραφιστικό σχεδιασμό μέσω ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου».

Παράρτημα 6: Ολόκληρο το Βιβλίο «Μαθαίνω Γραφιστική»



Στους γιους μου

Το βιβλίο αποτελεί μέρος της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας της Ζωής Αδάμπα με τίτλο "Εισαγωγή των παιδιών προσχολικής ηλικίας στον γραφιστικό σχεδιασμό μέσω ενός εικονογραφημένου εκπαιδευτικού βιβλίου", η οποία εκπονήθηκε το ακαδημαϊκό έτος 2025-26 στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ΜΔΕ Γραφικές Τέχνες - Πολυμέσα με επιβλέπουσα τη Δρ. Ελισάβετ Γεωργιάδου.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ

Κρατάτε στα χέρια σας ένα βιβλίο που εισάγει τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, με απλό τρόπο, στις βασικές αρχές του γραφιστικού σχεδιασμού. Στην αρχή του βιβλίου παρουσιάζονται οι βασικές έννοιες του σημείου και της γραμμής. Στη συνέχεια, η ύλη οργανώνεται σε δισέλιδα: στις αριστερές σελίδες δίνεται η θεωρία, ενώ στις δεξιές σελίδες υπάρχουν οι απαραίτητες οδηγίες για τις δραστηριότητες, ώστε τα παιδιά να εφαρμόζουν τη θεωρία στην πράξη. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχουν λευκές σελίδες για ελεύθερη ζωγραφική έκφραση σε κάποιο θέμα, σύμφωνα με όσα έχουν μάθει.



Αφήστε χρόνο στα παιδιά να κοιτάξουν τις εικόνες



Διαβάστε τους τη θεωρία και συζητήστε τη μαζί τους



Διαβάστε τους τις οδηγίες της δραστηριότητας



Δώστε τους χρόνο να δημιουργήσουν



Εξηγήστε στα παιδιά τα παρακάτω σύμβολα



Παρατήρησε



Σχεδίασε



Κύκλωσε



Χρωμάτισε

ΣΗΜΕΙΟ



● ● όλα ξεκινούν από ένα σημείο

ΓΡΑΜΜΗ



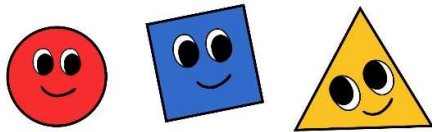
● ● όταν το σημείο κινείται γίνεται γραμμή

ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΟΥ
όταν οι γραμμές ενώνονται φτιάχνουν σχήματα

Χρησιμοποίησε τα σχήματα



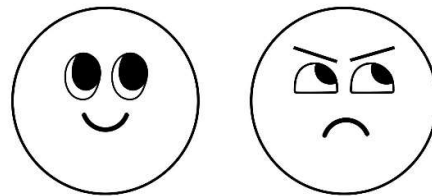
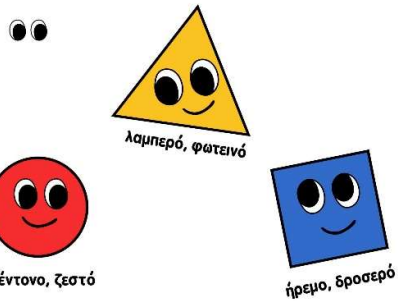
για να σχηματίσεις
ένα παγωτό και ένα σπιτάκι



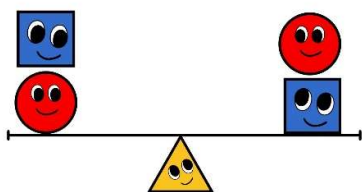
● ● αναγνώρισε τα σχήματα

ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ
μας λένε πως νιώθουμε

διάλεξε ένα χρώμα για κάθε φατσούλα
και χρωμάτισέ τη
όπως νομίζεις ότι ταιριάζει

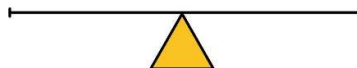
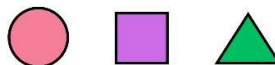


ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ σημαίνει ηρεμία



●● η τραμπάλα ισορροπεί
όταν οι δύο πλευρές έχουν το ίδιο βάρος

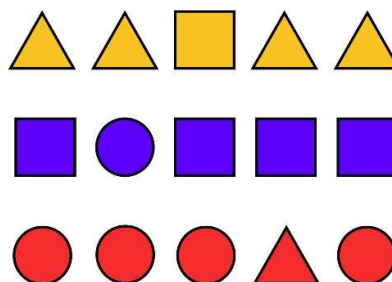
βάλε όσες φορές θέλεις
τα σχήματα πάνω στην τραμπάλα
για να ισορροπήσει 



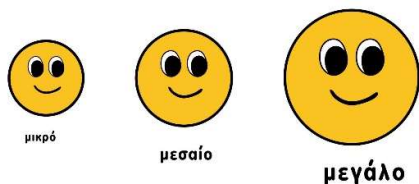
ΑΝΤΙΘΕΣΗ σημαίνει κάτι διαφορετικό



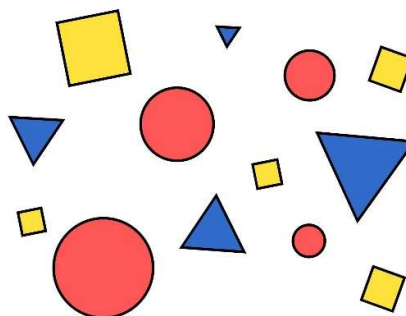
κύκλωσε το διαφορετικό
σε κάθε ομάδα σχημάτων 



ΙΕΡΑΡΧΗΣΗ από το μικρό στο μεγάλο

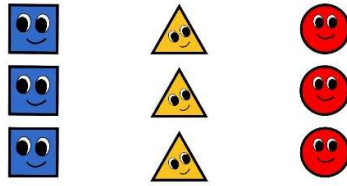


κύκλωσε το μεγαλύτερο
από κάθε σχήμα 



ΣΤΟΙΧΙΣΗ όλα σε τάξη

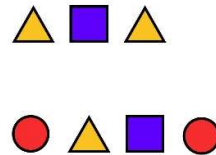
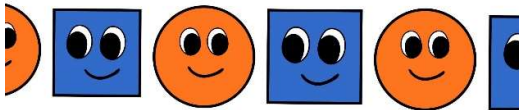
ζωγράφισε σχήματα
πάνω στις γραμμές 



●● όλα τα σχήματα είναι σε σειρά

ΜΟΤΙΒΟ σημαίνει επανάληψη

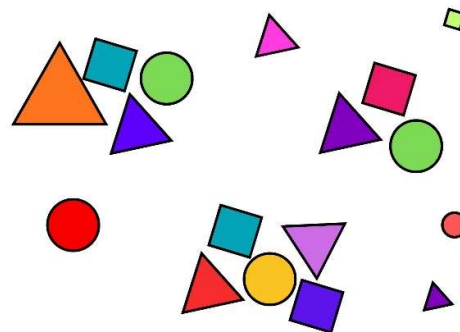
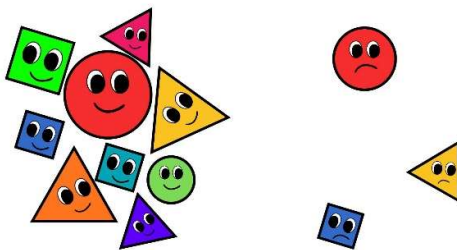
συμπλήρωσε τα μοτίβα
και φτιάξε και ένα δικό σου 



●● κύκλος τετράγωνο κύκλος τετράγωνο

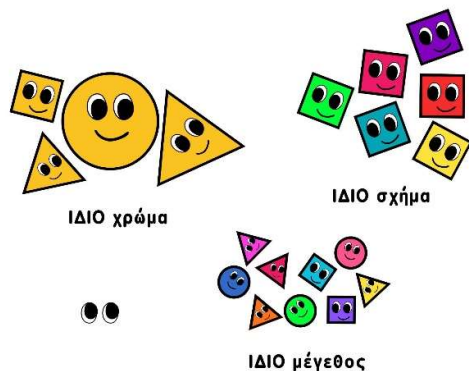
ΕΓΓΥΤΗΤΑ ό,τι είναι κοντά είναι μαζί

κύκλωσε μόνο τις ομάδες
με τα σχήματα που είναι κοντά 

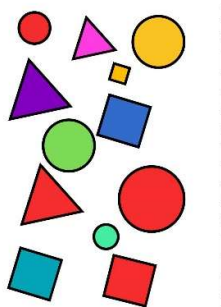


●● τα σχήματα που είναι κοντά είναι μια ομάδα
τα σχήματα που είναι μακριά είναι μόνα τους

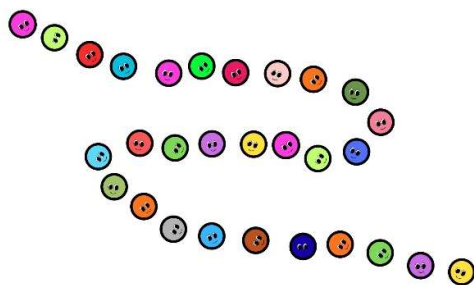
ΟΜΟΙΟΤΗΤΑ ό,τι μοιάζει είναι ομάδα



κοίτα τα σχήματα και βάλε
όλα τα κόκκινα σε ομάδα

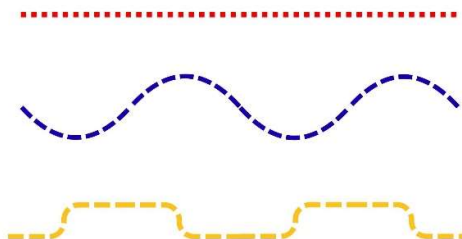


ΣΥΝΕΧΕΙΑ ακολουθήσε τη γραμμή



●● τα μάτια μας ακολουθούν
τη γραμμή που κάνουν οι κύκλοι

συμπλήρωσε με το μολύβι
τις διακεκομμένες γραμμές

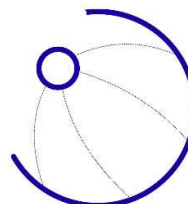


ΚΛΕΙΣΙΜΟ κάτι λείπει



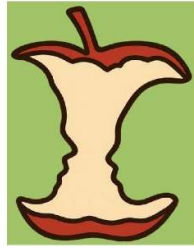
●● το μυαλό μας συμπληρώνει το σχήμα

συμπλήρωσε την μπάλα
και χρώμάτισέ την

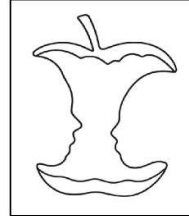


ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΦΟΝΤΟ

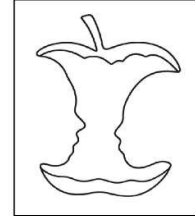
χρωμάτισε όπως σου αρέσει 



ΤΟ ΜΗΛΟ



ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ



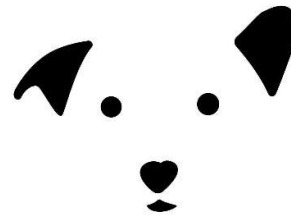
●● τι βλέπεις;

ένα φαγωμένο μήλο ή δύο πρόσωπα;

ΑΠΛΟΤΗΤΑ

όταν βλέπουμε κάτι μπερδεμένο,
το μυαλό μας το ενώνει
για να το καταλάβουμε εύκολα

συμπλήρωσε το ζωάκι 



●●

ζωγράφισε ό,τι θέλεις,
αλλά ένα πράγμα να ξεχωρίζει 

ζωγράφισε μια πόλη
μόνο με σχήματα 

ζωγράφισε τρία ζευγάρια
από αντίθετα



ζωγράφισε ό,τι σε έκανε
να σκεφτείς αυτό το βιβλίο



ελπίζω να διασκέδασες!
συνέχισε να δημιουργείς!



Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.